

Проф. д.ик.н. Ангел Димов

**ГЛОБАЛНАТА
КАПИТАЛИСТИЧЕСКА
КРИЗА**

Второ преработено и допълнено издание

**Български аграрно-промишлен съюз
София, 2016**

© Ангел Димов, 2016

© Българския аграрно-промишлен съюз, 2016

Проф. д.ик.н. АНГЕЛ ДИМОВ

ГЛОБАЛНАТА КАПИТАЛИСТИЧЕСКА КРИЗА

Второ преработено и допълнено издание

Рецензенти

Доц. д-р Владимир Царевски

Проф. д-р Нено Димов

Художествено оформление на корицата

Любомир Филипов

Редактор

Пепа Младенова

Печатни коли – 15,25

Формат – 16 / 60 x 84

Предпечатна подготовка и печат

Академично издателство на Аграрния университет

Пловдив, 2016

ISBN 978-954-91701-6-0

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	5
I. ЗА СЪЩНОСТТА НА КАПИТАЛИСТИЧЕСКАТА КРИЗА	13
1. Причини за възникване на капиталистическата криза	13
2. Взривоопасни елементи на капиталистическата криза	31
II. ФОРМИ НА КАПИТАЛИСТИЧЕСКАТА КРИЗА	40
1. Проявление на капиталистическата криза в отделните фази на възпроизводствения процес	40
2. Механизми за потушаване на капиталистическата криза	54
III. ЗА ГЛОБАЛНАТА КАПИТАЛИСТИЧЕСКА КРИЗА	62
1. Епицентърът на съвременната глобална капиталистическа криза	62
2. Катализатори на глобалната капиталистическа криза	76
3. Разрастване на глобалната капиталистическа криза	90
IV. СЪВРЕМЕННАТА АНТИКРИЗИСНА ПОЛИТИКА	103
1. Антикризисната парична и бюджетна политика в големите държави	103
2. Резултати от прилаганата антикризисна политика	115

3. Необходими мерки за смяна на капиталистическата банкова система	124
V. РАЗРАЗЯВАНЕ НА ГЛОБАЛНАТА КАПИТАЛИСТИЧЕСКА КРИЗА В БЪЛГАРИЯ	136
1. Перманентност на капиталистическата криза в България	136
2. Проникване на глобалната капиталистическа криза в българската икономика	153
3. Външният дълг усилва капиталистическата криза	160
4. Военните конфликти в Близкия изток удължават глобалната капиталистическа криза	174
VI. ЗА БЪЛГАРСКАТА АНТИКРИЗИСНА ПОЛИТИКА	192
1. Българската антикризисна политика е неоколониална	192
2. Антикризисната политика трябва да включва повишаване на работните заплати	204
3. Перспективни насоки на българската антикризисна и народополезна политика ...	210
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	227
ЛИТЕРАТУРА	241

ПРЕДГОВОР

През лятото на 2008 г. в САЩ експлодира тлялата няколко десетилетия капиталистическа кредитна криза. Взривяването е предизвикано от драстичното оскъпяване на ипотечните кредити, взети от десетки милиони американци за закупуване на жилища. При влошилите се лихвени и други условия на кредитния пазар длъжниците не разполагат с достатъчно парични ресурси за връщане на получените жилищни заеми. Изкуствено създадените кредитни институции (инвестиционни банки и фондове, застрахователни компании и т.н.) изпадат в състояние на фалит.

Американската капиталистическа кредитна криза бързо се разпространява в промишлеността и в други икономически отрасли и производства. Обхваща икономиките на свързаните със Северна Америка страни (Япония, Англия, Германия, Франция и др.) и придобива всеобщ икономически и глобален характер. Нанася небивали щети на народите и най-вече на трудовите хора. По данни на Азиатската банка за развитие за няколко месеца след началото на кризата от финансовите пазари в САЩ и другите развити капиталистически държави са изчезнали активи за 50 трилиона долара (при ежегодно получаван в све-

та брутен вътрешен продукт около 60 трилиона долара). Закрити са десетки милиони работни места, а от неизплатените ипотекирани жилища са изхвърлени на улицата милиони семейства.

Веднага след избухването на глобалната капиталистическа криза в отделните държави се набеязват и реализират правителствени “антикризисни мерки”, повечето от които са за възстановяване и за засилване на експлоататорската сила на капитала (съвременната глобална капиталистическа криза също е взрив, крах на капитала – на носещите доходи сгради, оръдия на труда, суровини, пари, ценни книжа). Вземат се от данъкоплатците пари, които след това се наливат във фалирали частни банки, застрахователни и други финансови компании. С прилагането на парична (монетарна) и бюджетна (фискална) антикризисна политика се оказва държавна финансова помощ и на банкрутиращи частни индустриални фирми и акционерни дружества (рудодобивни, металодобивни, автомобилостроителни, самолетостроителни и др.). Кризисното бедствие се използва от предизвикалата го финансова буржоазия и олигархия за укрепване на нейното господстващо положение в обществото.

При глобалната капиталистическа икономическа криза, т.е. при краха на капитала, отново най-онеправдани и потърпевши са обикновените хора. Милиарди от тях остават без работа и без източници на доходи и водят жалко съществуване в очакване да настъпи фазата на стопанско оживление, което да открие възможности за подобряване на съсипания им от кризата живот.

Спрямо тези жертви на капитализма буржоазните правителства проявяват притворна загриженост. Представят програми за обезщетение при безработица (в размер на няколко месечни минимални работни заплати), за преквалификация на някои безработни, за субсидирана, но крайно ниско платена заетост в обществени дейности (почистване на улици, обслужване на стари и болни хора и др.).

Сегашното бедствено състояние на световния капитал неправилно се обозначава с понятието “финансова криза”. Така се замаскира капиталистическия характер на тази криза и се правят внушения, че нейното появяване се дължи на прекалената алчност на някои банкови и борсови собственици и на неразбории в съществуващата глобализирана банкова система. Формира се мнение, че за излизане от въпросната криза е достатъчно да бъдат направени малки, козметични промени

в някои закъсали банки и застрахователни компании и да им се предоставят пари от бюджета на държавата.

Във връзка с глобалната капиталистическа икономическа криза се организират срещи (към края на 2008 г. и през април 2009 г. в Лондон) на ръководителите на двадесетте най-големи държави (включително Китай, Индия и Бразилия), чийто дял в световната икономика е около 90 %. Обменят се мнения за приемане на съгласувана антикризисна стратегия, насочена главно към:

- реформиране на глобалните финансови институции;

- налагане на международен надзор над финансовите пазари;

- въвеждане на по-строги правила и прозрачност (включително премахване на банковата тайна в Швейцария, Лихтенщайн, Люксембург, Австрия и други държави) във финансовия сектор;

- регулация на паричните и кредитните отношения, в т.ч. и на частните смесени (хедж) акционерни фондове;

- мерки срещу освободените от данъци зони, наричани “данъчни оазиси”.

На тези срещи на върха са изразени различните интереси и гледища на представителите на САЩ и редица големи европейски държави (Германия и Франция).

Американската страна, чиито банки и валутни ресурси доминират в света, настоява в центъра на глобалната антикризисна политика да бъдат поставени “фискалните пакети”, т.е. наливането на държавни пари в частните финансови институции с цел да се стимулира кредитирането.

Според европейските лидери веднага след избухването на глобалната криза държавите са направили достатъчно разходи за финансовото оздравяване на доведени до фалит частни банки и по-нататък е нужно да се засилва контролът върху тях. В национален и глобален мащаб трябва да се преминава към “регулация на финансовите пазари”, за да бъде деблокиран достъпът до свежи пари за реалната икономика.

Такива препоръки се дават и в почти ежедневно появяващите се научни и научно-популярни публикации, посветени на “глобалната финансова криза”. В тях се предлагат палиативни бюджетни и други мерки за спасяване на наемните работници от кризисното бедствие. Споровете се въртят главно около това кои икономически инструменти (лихви, данъци, държавни инвестиции и субсидии и т.н.) би трябвало да се прилагат за по-скорошно възобновяване и нормализиране на застоялия оборот на капитала. Застъпват се и утопичните твърдения, че с такива инструменти

и подходи могат не само да се преодоляват, но и да се “предотвратяват” капиталистически кризи и “депресии”.

Абсурдно е да се смята, че народите могат да се избавят от разорителните кредитни, търговски, производствени и всеобщи кризи в рамките на съществуващия капиталистически обществен строй, особено в буржоазни държави, където частни банки изпълняват функциите на централни банкови институции и с парите си могат задкулисно да упражняват върховната държавна власт.

Целта на настоящата книга е да се представи научнообоснован социалистически възглед за противодействие на глобалната капиталистическа икономическа криза и същевременно да бъде посочен пътят към изграждане на солидарно и справедливо общество, в което да се премахне бедността – една от главните причини за избухването на различните форми на капиталистическа криза.

Тезата е, че за бързото преодоляване на съвременната глобална капиталистическа криза е необходимо в отделните страни да бъдат извършвани дълбоки социално-икономически преобразования, насочени към формиране на социалистически държавен и обществен строй.

Нужно е да се ускори процесът на преминаване от еднополярно към многополярно глобално общество и да се създадат условия за поставяне на местните и световните финансови институции под властта и контрола на съответните държави и междудържавни организации.

В книгата са изложени социалистически идеи за излизане от безпрецедентната глобална капиталистическа икономическа криза. Посочени са пътища и средства за реформиране на сегашната световна финансова система.

Систематизирани са обосноваването от Карл Маркс изводи и постановки за отделните форми на капиталистическата икономическа криза. Повечето от тях са формулирани при изследването на конкретни обществени събития и явления (икономически, класови, политически) и се съдържат в различни негови съчинения, но при подреждането им се оформя цялостен миросглед за премахване на опустошителната циклична капиталистическа криза.

Разкрита е същността на капиталистическата криза и са очертани нейните основни форми. Представени са марксистко-ленинските, кейнсианските и други антикризисни теории и практики.

Обстойно са разгледани особеностите на съвременната глобална капиталистическа икономическа криза. Посочени са материалните щети, които нанася това небивало по обхват и дълбочина обществено бедствие.

Формулирани са гледища за антикризисните мерки и начини на действие, предприети в САЩ и в други големи държави. Обоснована е необходимостта от реструктуриране на собствеността в банковите, в застрахователните и в производствените сектори на тези държави и са очертани насоките на реформиране на действащите световни организации – International Monetary Fund – Международен валутен фонд (МВФ) и International Bank for Reconstruction and Development – Международна банка за реконструкция и развитие (Световна банка).

Разгледани са последствията от глобалната капиталистическа криза и в Република България.

Доказана е необходимостта от преминаване към български път на обществено развитие, при който да се осъществява съобразена със съществуващите международни реалности народополезна политика.

Книгата е предназначена за обикновените хора, включително за младежта. Може да се ползва и от учени, преподаватели, стопански деятели, държавници и политици.

I. ЗА СЪЩНОСТТА НА КАПИТАЛИСТИЧЕСКАТА КРИЗА

1. Причини за възникване на капиталистическата криза

Капиталистическата икономическа криза е бедствено състояние на общественото производство. Тя се характеризира с периодични нарушения в процеса на капиталистическото възпроизводство (производство и обръщение на стоки и пари). При протичането на този процес кризите възникват предимно на фазата на стоковото и паричното обръщение.

В зависимост от тяхната форма и обхват са и обществените им последици:

- разорявания и фалити на банки, производствени, търговски и обслужващи компании;
- колосални загуби на производителен и паричен капитал;
- спад на икономическия растеж;
- масова безработица и бедност;
- мизерия и глад на милиони хора.

Капиталистическата икономическа криза е свойствена, вътрешно присъща на капитализма като социално-икономически строй. Окончателното ѝ премахване предполага смяна на този строй и изграждане на общество, в което планомерно и целенасочено да се съче-

тават материалните и духовните интереси на отделните индивиди и социални групи.

Много учени икономисти са писали за характера на капиталистическите стоково-парични отношения, за заложените в тях противоречия и възможности за възникване на криза.

Засега най-обосновани от научна гледна точка си остават изследванията на класиците на научния социализъм и ръководители на световната работническа класа – Карл Маркс, Фридрих Енгелс и Владимир Илич Ленин.

В редица техни изследвания на действителните обществени отношения са разкрити главните тенденции в развитието на капиталистическото (основаното на частната собственост и наемния труд) стоково производство¹. Доказано е, че в капиталистическото общество, където господства буржоазната експлоататорска класа, кризите са неизбежни.

Това по оригинален и убедителен начин е направено в трудовете на определения (чрез допитване на английската медийна компания ББС) за мислител на второто хилядолетие Карл Маркс. В тях е разкрита същността,

---

¹ Маркс, К., Ф. Енгелс. Съчинения., Изд. на БКП, С., 1958–1969 г., т. 1, 7, 8, 10, 13, 19, 23, 24, 25, 26; Ленин, В. И. Полное собр. соч. Издательство политической литературы, М., 1969, т. 23, 26, 27, 33, 35, 36, 40, 41, 43, 44.

структурата и движението на капитала и са посочени насоките на развитие на капиталистическите обществени отношения.

Направен е обстоен анализ на стоката (елементарната форма на богатството в капиталистическото общество) и е доказано, че тя е благо, продукт, предназначен за продажба на пазара. Стоката се състои от възпълтен **конкретен** човешки труд, т.е. потребителна стойност и стойност – “овеществен, материализиран **абстрактен** човешки труд”².

Размяната на стоките на пазара се извършва по тяхната стойност. Обикновено величината на стойността на всяка стока се определя от обществено необходимия за нейното производство труд, измерван с продължителността и интензивността на работата по часове и дни.

Притежателите на капитал (пари, средства за производство) наемат на работа работници, които продават своята работна сила като стока. Стойността на стоката работна сила се определя от работното време, необходимо за нейното възстановяване и възпроизводство,

---

² Маркс, К., Ф. Енгелс. Съчинения. Изд. на БКП, С., 1968, т. 23, с. 51. (По-нататък томовете и страниците, където се намират цитатите от тези съчинения, са посочени в текста на настоящото изследване).

т.е. от времето, през което могат да бъдат произведени нужните за съществуването на отделния работник продукти (храна, облекло, обувки и други стоки).

Работната сила, която участва в производствения процес, може не само да възпроизвежда един “еквивалент” на своята стойност, но и един “превес извън него”, наричан “принадена стойност”, която обикновено се присвоява от собствениците на капитали (т. 23, с. 221). За да обсебват повече принадена стойност (принаден продукт) и да трупат колкото може повече богатства, притежателите на капитали налагат безмилостна и жестока експлоатация на наемните работници чрез удължаване на работното време, пренатоварване с работа на заетите, лишаване от социални осигуровки, използване на по-малко платен детски труд и т.н.

Капиталът е овеществен (в стоки и пари) минал човешки труд. Постоянната му част (машини и съоръжения) участва в производствения процес, без да създава нова стойност (стойността на постоянния капитал се отдава на части на новопроизвеждания продукт). Стойността на капитала се увеличава чрез изсмукване на максимално количество принаден продукт от наетата жива работна сила. “Капиталът е мъртъв труд, който като вампир

оживява, само когато всмуква жив труд и живее толкова по-пълно, колкото повече жив труд поглъща” (т. 23, с. 245).

В конкурентните условия на капиталистическия начин на производство капиталът и наемният труд се натоварват до краен предел и се постига бурно развитие на обществените производителни сили.

Това развитие не е насочено към постигане на всенародно благоденствие, а към увеличаване на богатството на собствениците на капитала.

В капиталистическото, буржоазното общество стоките се произвеждат предимно от класата на наемните работници, наричани **пролетарии**. Тази класа и до ден днешен е най-многобройната в обществата на повечето страни. Нейните представители са лишени от собственост на основни средства за производство (оръдия и предмети на труда) и за да преживяват са принудени да продават своята единствена стока – работната си сила. По-голямата част от трудовия продукт на наемните работници се присвоява от различните фракции на буржоазната класа (банкери, индустриалци и търговци), а също и от аристократи и от едри земевладелци, които печелят, като лихварстват или дават под наем част от многото си имоти и земи.

Напоследък у нас се разпространяват несъстоятелните твърдения на американски автори (Даниел Бел, Питър Дракър и др.), според които с развитието на информационната техника и промяната на характера на човешкия труд се формирало “посткапиталистическо”, “информационно общество” или “общество на знанието”, в което пролетариите изчезвали като класа. Формирала се някаква “средна класа” на “професионали”, т.е. компютърни и други специалисти³.

С такива пошли компилации се втъпява на читателите, че в капиталистическото “информационно общество” едва ли не всички класи са заможни и задружни (дори и извън отвъдокеанската империя), имат еднакви интереси и няма повече да господстват една над друга.

Отрича се политико-икономическото учение на Карл Маркс и най-вече непреходната му теория за класовата борба, която е сърцевината на неговото творчество.

Марксовата теория за класовата борба по думите на В. И. Ленин е “ръководната нишка, позволяваща да се открият законо-

---

³ Основни тенденции в съвременното световно, европейско и балканско развитие. Изд. Център за стратегически изследвания, С., 2008, с. 17.

мерностите в общественото развитие”⁴. Тази теория разкрива, че човешката история след първобитнообщинния строй е низ от сблъсъци между антагонистичните класи: робовладелци и роби; феодали и крепостни селяни; капиталисти и пролетарии; финансови олигарси и трудови хора.

Може би е нужно да бъде припомнено, че според К. Маркс под “пролетарий” икономически се разбира само наемният работник, който произвежда и увеличава “капитала” и когото изхвърлят на улицата, щом стане излишен за потребностите на самонарастването на “господин Капитала” (т. 23, с. 623). Това определение на понятието “пролетарий” напълно се потвърждава и при съвременната икономическа криза в САЩ, където по данни на печата⁵ само през последните четири месеца на 2008 г. били съкратени от работа около 2 млн. души, в т.ч. висококвалифицирани банкови и други служители и работници.

В направените от К. Маркс анализи на капиталистическото, т.е. на основаното на частен капитал и наемен труд стоково производство, са разкрити потенциалните **възможнос-**

---

⁴ Ленин, В. И. Полное собр. соч. Издательство политической литературы, М., 1969, т. 26, с. 50.

⁵ В. “Дневник”, 9 януари 2009.

ти за кризи. Такива възможности са открити след 18-и век с развитието на машинната индустрия и разделението на процеса на капиталистическото възпроизводство на стадии, фази – производство и обръщение (стоково и парично). Тези фази се обособяват, получават самостоятелно развитие и противостоят една на друга.

При това положение през определени периоди в единния, но раздробен възпроизводствен процес настъпват диспропорции и дисбаланси, чието възстановяване и хармонизиране се извършва “насилствено” под формата на криза. Когато се появи несъответствие в някоя от фазите, то обхваща целия възпроизводствен процес. Избухва съответната форма на криза, чрез която, по думите на В. Ленин, се възстановява “нарушеното равновесие” (цит. т. 26, с. 353). Кризата е насилствено възстановяване на единството на отделните фази на процеса на капиталистическото възпроизводство. Тя в същото време е и насилствено превръщане на тези фази в самостоятелни “моменти, които всъщност съставляват нещо единно”⁶.

---

⁶ Маркс, К. Теории на принадлежната стойност; Капиталът. Изд. на БКП, С., 1962, т. IV, ч. II, с. 556. (По-нататък мястото на цитатите от това издание на съчинението се посочва в текста на настоящото изследване).

Първата възможност за криза в процеса на капиталистическото възпроизводство се открива със започналото масово извършване на метаморфозите (**стока-пари-стока**) на стоките (т. 23, с. 149). Това става поради факта, че превръщането на стоката в пари е необходимо условие за съществуването на стокото производство. Парите притежават свойства и функции (мярка на стойността, средство за обръщение, платежно средство, образуване на съкровища), които позволяват да се отсрочва тяхното обратно превръщане в стока. Щом големи количества от дадена стока останат непродадени, по думите на К. Маркс, “кризата е налице” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 551). По своята същност това е парична криза, която възниква в определен момент на производствена и търговска криза (стоквата метаморфоза се прекъсва поради недостиг на пари). Тази криза “трябва да се различава от специалния вид криза, която също се нарича парична криза, но може да се прояви самостоятелно” (т. 23, с. 149).

Паричната криза, която е особена фаза на всяка всеобща производствена и търговска криза, възниква и поради съдържашщото се противоречие във функциите на парите като

платежно средство. От една страна, при изравняване на платежите парите функционират мислено като сметни пари, а от друга, когато се стигне до действителни плащания, парите действат като “абсолютна стока”, разменна стойност, измервана с количеството на възплътения в нея абстрактен човешки труд.

Преди формирането на капиталистическите отношения, т.е. при робовладелския и феодалния обществен строй, е имало просто парично обръщение, но то не е пораждало кризи. В докапиталистическите общества е имало потребление предимно на хранителни, художествени, религиозни и други стоки при примитивно развитие на производителните сили и ограничено обществено производство.

Функцията на парите като платежно средство открива възможност за криза (първата обща капиталистическа криза е възникнала през 1825 г. в Англия и в други индустриално развити държави – т. 19, с. 223). Тази възможност става действителност, главно защото паричният капитал се движи и обръща в стихийно по своя характер частно капиталистическо производство.

Възможност за криза е и “самата формална метаморфоза на капитала, отделянето на покупката и продажбата една от друга във

времето и пространството”. Това отделяне само по себе си не е “причина за криза”, а е “най-обща форма на кризата, т.е. самата криза в най-общия и израз” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 558). При така сложилите се стопански отношения общественото производство се развива и увеличава стихийно и откъснато от ограничените покупателни способности на широките народни маси. То нараства много по-бързо от разширяването на световния пазар (включително и чрез завладяване на чужди народи и земи). В него периодично възниква някаква производствена диспропорция, която обикновено се проявява под формата на **частична криза**. Тази криза обхваща отделни отрасли, където са произведени твърде много стоки спрямо платежоспособното им търсене. Под влияние на конкуренцията (борбата между капиталистите за печалба) се засилва миграцията на капитали от едни в други отрасли. Става насилствено капиталово изравняване, което “съдържа криза” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 565).

Практиката отдавна е доказала, че чрез конкуренцията и стихийните пазарни сили не би могло да се осигурява балансирано и хармонично развитие на капиталистическия начин на производство и да се преодоляват вътрешно присъщите му **антагонистични противоречия**. Нараства (абсолютно и относително) пос-

тояният капитал (сгради, машини, материали) спрямо променливия капитал (работната сила) и се стига съответно до намаляване на нормата на печалбата. В противовес на тази негативна за капиталистите тенденция се търсят начини за увеличаване на общата печалба чрез концентрация и централизация на капитала (понастоящем спадащата норма на печалбата в италиански, испански, гръцки и други европейски авиокомпании е мотивът за евентуални техни сливания или продажба на английски, германски и други компании на гражданската авиация). По този начин в капиталистическото общество продължават да се изострят главните му **противоречия между:** частния капитал и експлоатираната и изтощавана от него работна сила; обществения, колективния характер на машинното производство и частното, едноличното присвояване на произвежданите продукти; насоченото към максимална печалба производство и тънещите в мизерия и нищета масови купувачи и потребители.

Конфликтът на противостоящите един на друг фактори на капиталистическото производство периодично намира изход в кризите. Тези кризи винаги са “само временно насилствено разрешение на съществуващите противоречия, насилствени взривове, които

за миг възстановяват нарушеното равновесие” (т. 25, ч. I, с. 268).

Основна причина за всички действителни кризи си остава винаги “бедността и ограничеността на потреблението на масите” (т. 25, ч. II, с. 26). Тази бедност на милиарди хора по земята е красноречиво доказателство, че преследващото максимална печалба капиталистическо производство се развива бурно с цел да се увеличава стойността на капитала и да се получава максимална печалба, а не за да бъдат задоволявани постоянно растящите потребности на населението.

Още Ф. Енгелс е отбелязал, че през разглеждания от него осемдесетгодишен период (1764–1844 г.) никога не е имало съответствие, съвпадане на търсенето и предлагането. Това противоречие почти винаги се разрешавало “с търговски кризи”, които подобно на “кометите” се появявали редовно през “пет-седем години” и носели със себе си “повече бедствия, повече безнравственост, отколкото епидемиите” (т. 1, с. 540). Половин век, след като е написал тези редове, Фридрих Енгелс е коментирал, че след 1847 г. промеждутъкът между отделните кризи се е увеличил от пет на десет години, т.е. настъпил е обрат в десетгодишния промишлен цикъл и във фазата на всеобщата криза. Нейната остра форма отстъпва-

ла място на “по-хроническа, по-дълготрайна, засягаща различни промишлени страни... неразрешаваща се депресия” (т. 25, ч. II, с. 32). Зараждат се признаци за увеличение на продължителността на кризисния период.

Кризисното несъответствие между търсенето и предлагането се проявява в още по-големи размери след появилите се преди няколко века **акционерни дружества**. Чрез тях се обединяват (главно във вид на акции) множество частни капитали и се създават предпоставки за извличане на огромни печалби. Това се постига най-вече в банковите и други кредитни институции, чиито собственици извършват мащабни спекулативни сделки, вследствие на които се откриват нови възможности за кризи. С течение на времето тези финансови институции се разрастват и в глобален мащаб. Посредством кредита се дава мощен тласък на развитието на обществените производителни сили и се ускорява “насилственото взривяване” на противоречието между постоянно увеличаващото се производство и сравнително бавно разширяващия се пазар. Изостря се противоречието и в самата буржоазна класа, тъй като **банковите собственици третират промишлените и търговските капиталисти като свои наемни работници**, като чрез налагане на

високи лихви им отнемат значителна част от получаваната печалба.

При акционерната форма на собственост отделни или група лица се разпореждат с чужд капитал. Възпроизвежда се нова паразитна “финансова аристокрация” и се експроприират огромни капитали. Типичен пример за това са създадените след 1996 г. у нас акционерни приватизационни фондове, чрез които група лица са присвоили капиталовите бонусе и общата собственост на милиони българи от различни поколения.

По мошенически начин през последните няколко години в САЩ борсовият “професионал” Бърнард Мадоф и компания са създали най-големия хедж фонд в света и чрез измама са отнели от своите акционери (включително банки) около 60 млрд. долара.

В акционерните дружества движението и прехвърлянето на собствеността (под формата на акции) се извършва предимно чрез фондовите борси. Там се разгръща хазартна игра, по време на която “малките риби се поглъщат от акулите, а овцете – от борсовите вълци” (т. 25, ч. I, с. 468).

В изследванията на К. Маркс се съдържа **важният научен извод**, че в акционерните дружества антагонизмът между капитала и труда не изчезва, а се развива под нова форма.

Засега това антагонистично и непримиримо противоречие се унищожават само в границите на кооперациите (т. 25, ч. I, с. 469).

Кризата в процеса на капиталистическото възпроизводство е свързана и със **свръхпроизводството**. В съчиненията на К. Маркс е доказано, че при капитализма не е възможно да бъдат осигурявани необходимите количества стоки за пълното задоволяване на потребностите на населението (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 550–580). Капиталистическото свръхпроизводство не е абсолютно, а относително и равнозначно на криза. То е на самия капитал (производителен, търговски, лихво- и рентоносен), чиито “излишни” стоки са недостъпни за милиардите бедни трудещи се. Периодичното капиталистическо свръхпроизводство на средства на труда и на средства за живот е следствие на непрестанния стремеж към възпроизводство на този капитал с цел да бъде използван за по-нататъшна експлоатация на наеман човешки труд и за получаване на все по-големи печалби. Големите количества стоки се произвеждат преди всичко, за да бъдат превърнати в нов капитал при запазване и укрепване на съществуващите частнособственически условия на разпределение и отношения на потребление. Основаното на частната собственост и наемния труд капиталистическо

производство се осъществява стихийно. При изследването му К. Маркс е стигнал до заключението, че в рамките на капиталистическото общество “свръхпроизводството е анархичен елемент” (т. 24, с. 494). То се появява в момент, когато у масата производители (наемни работници) “потреблението е ограничено с кръга на предметите от първа необходимост, а като предел на производството служи печалбата на капиталистите” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 572).

В съвременната олигархична държава свръхпроизводството се дължи до голяма степен на износа на капитал и на безскрупулното и войнствено ограбване на стотици по-слаби държави и нации. Така в САЩ и в някои големи европейски държави е постигнат висок жизнен стандарт и са натрупани планини от “излишни” зърнени и други храни, а милиони хора на земята хронично гладуват и умират от глад.

При капитализма свръхпроизводството се проявява малко преди да е настъпила кризата (взривът), когато цените на стоките са били прекомерно надуты (например през лятото на 2008 г., когато избухва глобалната криза, световната цена на барел петрол е около 150 долара, а шест месеца по-късно спадна на около 40 долара).

След кризата “излишните” стоки се реализират по ниски цени, които са “разорителни за производителя или и за търговеца” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 547).

От основните съчинения⁷ на представителите на класическата политическа икономия Адам Смит и Давид Рикардо личи, че и двамата не са допускали възможността в капиталистическата икономика да се стига до всеобщо свръхпроизводство, в смисъл до едновременна поява на излишъци на капитали във всички стопански отрасли. Дори А. Смит не е познавал явлението криза като свръхпроизводство. Той е познавал само кредитните и паричните кризи, които се появяват заедно с развитието на кредитната и банковата система. Давид Рикардо е писал, че само “една отделна стока може да бъде произведена в прекалено големи количества и пазарът може да бъде преситен от нея до такава степен, че да не се връща изразходения за нея капитал; но това не може да стане с всички стоки” (цит. съч., с. 272).

Научните анализи на капиталистическото стоково производство позволяват да бъдат

---

⁷ Смит, А. Богатството на народите. ”Партиздат”, С., 1983; Рикардо, Д. За принципите на политическата икономия и данъчното облагане. ”Партиздат”, С., 1981.

разкрити **взривоопасните елементи на капиталистическата икономическа криза**. Спомагат за очертаване на контурите на отделните кризисни форми и за прилагане на ефикасна антикризисна политика (механизми и начини на действие).

2. Взривоопасни елементи на капиталистическата криза

Взривоопасните елементи на кризата са главно надутите цени на жизненоважни стоки (петролни, растителни, животински и други суровини), свръхнапрегнатият кредит, включително чрез деривати (производни ценни книжа и други фиктивни финансови активи) и прекомерно високите лихви. Към тях могат да бъдат отнесени и законите, изготвяни въз основа на погрешни теории, обслужващи предимно буржоазни интереси. Тези кризисни елементи способстват за ускоряване на взривовете в раздиращото се от противоречия капиталистическо общество. Периодически въпросните противоречия се изострят и избиват в граждански и междудържажни (в т.ч. военни) конфликти.

Криза може да настъпи в резултат на **надуване на цените на суровини**. При такива случаи се извършва пренасочване на парични ресурси от отраслите, употребяващи скъпи суровини, към други дейности и ограничава-

не на мащабите на възпроизводството: оставя се да бездейства част от основния капитал и на улицата се изхвърлят значителен брой от обслужващите го работници и служители; спада нормата на печалбата (тъй като нараства стойността на основния спрямо променливия капитал); не могат да се изплатят сумите по предварително фиксирани лихви и ренти. “Оттук кризата. Криза на труда, криза на капитала” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 559).

Кризата може да пламне и от **свръхнапрегнат кредит**, особено когато той е използван предимно за развитие на производства с неосигурени пазари, за закупуване на имоти и чуждестранни земи, за водене на разкошен живот и войни и т.н.

В капиталистическите търговски и кредитни сделки “господства спекулативният елемент” (т. 25, ч. II, с. 23). Създават се най-разнообразни банкови инструменти (акции, полици, облигации, бонове и т.н.)⁸ и се формират финансови институции (търговски, инвестиционни и други банки, финансови къщи, инвестиционни и хедж фондове), които се обо-

---

⁸ Банковият капитал се състои от налични пари (злато или банкноти) и ценни книжа, които биват: търговски ценни книжа и текущи полици; обществени ценни книжа – държавни книжа, съкровищни бонове, акции и други лихвоносни книжа (т. 25, ч. II, с. 3).

собяват в един “книжен свят” (т. 25, ч. II, с. 33) и се откъсват от своята база – реалната икономика.

Насоченото към извличане на баснословни печалби кредитиране в комбинация с надуването на цените на стоките почти винаги води до относително свръхпроизводство на капитала и всеобща (включително парична, монетарна) криза.

Кредитът форсира развитието на обществените производителни сили и способства за постоянното разширяване на производството в национален и глобален мащаб. Както констатира К. Маркс, “кредитът се оказва главен лост на свръхпроизводството и на прекомерната спекулация в търговията” (т. 25, ч. I, с. 469). Постоянно нарастващото частно и стихийно производство влиза в противоречие с ограничената покупателна способност на непрекъснатото експлоатираните трудови хора. Получава се така, че кредитът фактически ускорява “насилствените взривове на това противоречие, кризите и с това засилва елементите на разложението на стария начин на производство” (т. 25, ч. I, с. 469).

През периоди на разцвет на икономиката и масово кредитиране сякаш кредитните пари стават капитал на капиталите. Щом настъпи криза и кредитите трябва да се изплащат с

действителни, налични (включително злато) пари, кредитната система рухва. Заедно с това се разкрива, че книжните (в това число и кредитните) пари са неотделими от златото. Капиталистическото производство не може, по думите на К. Маркс, да премахне “металическата граница”, т.е. златото като пари и всеобща стока (т. 25, ч. II, с. 117). Това е проличало ясно и по време на паричната криза през 1971 г., когато е обявен крахът на американския долар. Тогава в САЩ е спрян обменът на злато срещу долари и се разкрива, че се емитират огромни количества долари без златно покритие.

В историята на буржоазните държави има случаи на засилване на парични кризи чрез закони, почиващи на **погрешни теории**. Повечето от тези теории обслужват интересите на господстващата класа на банкери и лихвари. Например през 1844–1845 г. в Англия е приет закон, чрез който е била предизвикана голяма парична криза. Във връзка с това К. Маркс е отбелязал, че “невежествено и нелепо банково законодателство ... може да засили паричната криза. Но никакво банково законодателство не може да премахне тази криза” (т. 25, ч. II, с. 32). Въпросният закон е бил изготвен и приет на базата на невярната теория за принципа на паричното обръщение (currency principle), лан-

сирана от представители на т.нар. “парична школа” Според тях кризите щели да станат “завинаги невъзможни”, когато в обръщение се пускат само толкова банкноти, колкото е наличността на златото на централната банка (т. 25, ч. II, с. 97). В изпълнение на закона (1844 г.) Английската банка е била реструктурирана и са се емитирали толкова банкноти, колкото са били количествата на нейното злато и сребро. За поддържане на това съотношение в банката се е съхранявал запас от банкноти за момента, когато те са липсвали на паричния пазар, а търсенето им е било най-голямо. Така се е разразила парична криза, по време на която се е появила повсеместна нужда от кредити и лихвата се е повишила (през 1847 г.) на 70 %. Според К. Маркс “до това време” не е била чувана такава “висота” на лихвения процент (т. 25, ч. II, с. 98).

Германският реформатор на католическата църква Мартин Лутер (1483–1546 г.) е заклеймявал тогавашните лихвари, които са вдигнали лихвата за предоставяните заеми в пари на 30–40 %. В своите публикации той е писал, че лихварят граби хората, “както си седи до печката и си пече ябълки”, а лихварството не се е съобразявало с греха, порока и позора (цит. по “Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 535).

Повишаването на лихвения процент не способства за отстраняване на кризите, а „ги усилва до такава степен, че или целият промишлен свят, или банковият акт трябва да претърпи крах”. Такива са резултатите и от извършваното през периода 1991–2015 г. повишаване на основния лихвен процент в нашата страна.

През 1991 г. у нас с правителствено решение лихвеният процент беше повишен от 2 на над 36 %, а през септември 1996 г. независимата от правителството Българска народна банка го вдига на 360 %. Тези решения се оправдаваха с несъстоятелната теза, че инфлацията може да се обуздава чрез повишаване на лихвите по кредитите⁹.

Безпрецедентното вдигане на лихвата у нас предизвика всеобхватна и опустошителна криза. След този акт на внезапно и коварно спиране на кредитирането селскостопанската продукция остана неприбрана на полето и почти изцяло беше ликвидирана изгражданата близо половин век модерна държавна индустрия. За последните четири месеца на 1996 г. инфлацията нарасна скокообразно (обменният валутен курс на лева нарасна от 200 на 500 лв. за един долар) и се стопиха направените (при

---

⁹ По-подробно вж. Димов, А. Власт на всяка цена. Изд. ”Зора”, С., 2007, 217–249.

държавния социализъм) от обикновените български граждани спестявания, възлизащи на над 25 млрд. долара. За миг беше съсипано огромно богатство, събирано с много лишения и труд от няколко поколения българи.

Авансираната в едрата промишленост капиталова стойност извършва взаимно свързани обороти в рамките на няколкогодишен **промишлен цикъл**. В хода на този цикъл (кръг) стойността на основния капитал се пренася изцяло в произвежданите продукти и физически се амортизира (т. 24, с. 198). Промисленият цикъл включва и периодичните кризи. В него се открояват редица периоди (фази): състояние на покой; нарастващо оживление; процъфтяване; свръхпроизводство; крах; стагнация (депресия); състояние на покой и т.н. (т. 25, ч. I, с. 384)¹⁰.

През периода на криза (крах) стопанският живот замира и ситуацията е приблизително следната:

- има много стоки, но купуването им е спорадично;
- иска се плащанията да стават с налични пари;

---

¹⁰ В този текст на К. Маркс посочените периоди (покой, оживление и т.н.) са наречени “цикли (кръгове) на оборотите” в рамките на промисления цикъл.

- сконтовият процент на банкерския кредит е най-висок;
- промишлени предприятия се затварят;
- трупат се суровини;
- огромни количества готови стоки не намират пласмент;
- значителна част от работниците и служителите биват уволнявани от работа.

Очевидно по време на криза има относителен излишък на капитал и работна сила. Това е дало основание на К. Маркс да напише, че “за действителен недостиг на производителен капитал поне у капиталистически развитите нации може да става дума само при **всеобщи неурожаи**, било на главните хранителни средства, било на най-важните промишлени сурови материали” (т. 25, ч. II, с. 26). При нарушения на процеса на капиталистическото възпроизводство се обезценяват различните форми на капитала (основен, стоков, ценни книжа и т.н.) и индексите на фондовите борси падат. Възниква “сътресение на кредитната система, която се развива заедно с капитала, и по тоя начин довежда до силни и остри кризи” (т. 25, ч. I, с. 273).

След кризата настъпва период на застой (граничещ с безизходица), при който по ред причини (застоял капитал, намалено търсене

на търговски заеми, подкопано доверие в производствения процес) кредитът се съкращава. “Намаляват оборотите на парите и нараства тяхната маса” (т. 23, с. 132). След застоя – депресията, настъпва затишие – покой, а впоследствие се появяват първите признаци на периода на новото икономическо оживление. Започва търсене на парични средства за ликвидирани поети задължения и за раздвижване на производствената и търговската дейност. Отново се пускат в движение значителни количества средства за обръщение, чиято маса достига големи размери през периода на разцвета и на прекомерната спекула. Тогава пак избухва криза, при която от пазара изчезват обилните преди нея банкноти, а собствениците на финансови организации и техните дилъри се изпокриват.

II. ФОРМИ НА КАПИТАЛИСТИЧЕСКАТА КРИЗА

1. Проявление на капиталистическата криза в отделните фази на възпроизводствения процес

В капиталистическото общество се проявяват няколко **форми на криза**:

- **парична** – може да се прояви самостоятелно или само при недостиг на пари за изкупуване на стоки);

- **кредитна** – проявява се, когато не могат да се връщат големи количества кредитни ресурси или при недостиг на кредитни пари);

- **частична** – възниква при поява на производствени диспропорции в даден икономически отрасъл;

- **всеобща** – обхваща една или всички фази на капиталистическия възпроизводствен процес.

Всяка от тези форми на капиталистическа криза може да бъде различавана по обхвата и по мястото на избухване във възпроизводствения процес.

Наблюденията показват, че най-много кризи е имало в кръгооборотите на паричния и стоковия капитал. Всеки кредитен или търговски банкрут се последва и от сринове в производството – главно в сфери, където вза-

имоотношенията между капиталистите в значителна степен са основани на кредита.

През периоди, когато кредитирането в страната секва, настъпва голямо търсене на платежни средства и се разразява кредитна и парична криза. Понеже в нейната основа са действителни покупки и продажби, тази кризисна форма се превръща във всеобща стопанска криза.

В капиталистическото общество различните форми на капитала (паричен, стоков, производителен), макар да противостоят една на друга, са взаимно преплетени в национален и междудържавен мащаб. Това пречи за по-ясното различаване на кризата. В съчиненията на К. Маркс е направена по-пълна характеристика на паричната и всеобщата криза. Доказано е, че “за да бъде кризата (следователно и свръхпроизводството) всеобща, достатъчно е тя да обхване главните предмети на търговията” (“Капиталът”, т. IV, ч. II, с. 547).

Обикновено по-трудно се разкриват особеностите и формите на проявление на капиталистическата криза на глобалните парични и стокови пазари. В процеса на изследване на капитала Карл Маркс е стигнал до извода, че **“най-сложното явление на капиталистическото производство”** е **“кризата на световния пазар”** (“Капиталът”, т. IV,

ч. II, с. 543). Той е разглеждал тази форма на криза “като реално свеждане в едно и насилствено изравняване на всички противоречия на буржоазната икономика”. Този тезис е особено валиден за съвременното (вече многополярно) глобално общество, където са глобализирани почти всички финансови, кредитни, търговски, производствени, информационни и военни структури на повечето промишлено развити държави и най-вече на страните – членки на военно-политическия междудържавен блок НАТО. Когато в една голяма натовска страна избухне каквато да е форма на икономическа криза, под нейните удари попадат една след друга и останалите държави – членки на този съюз.

Както показва практиката, през последния половин век в междудържавните отношения често се проявяват т.нар. **валутни кризи**. Тези кризи намират израз в обезценяване и драстичен спад на валутния курс на паричната единица на дадена страна или междудържавна общност (например общата парична единица евро на Европейския съюз). Тази криза настъпва след продължително свиване на производството и износа, отрицателен, неблагоприятен външнотърговски и платежен баланс, голям бюджетен дефицит. Нейното задълбочаване се ускорява и под въз-

действието на открития от В. И. Ленин закон за неравномерното развитие на капиталистическите стопанства и държави¹, вследствие на който някои от тях изостават и изпадат в криза, а други постигат високи темпове на икономически растеж, ефективен износ и висок курс на съответната междудържавна или национална валута (към края на 60-те години на 20-и век в резултат на експортна експанзия курсът на западногерманската марка достигна такива висоти спрямо валутите на други страни – членки на Европейската икономическа общност, че се наложи правителството да я ревалоризира).

В научните трудове на класиците на марксизма-ленинизма са изразени и предположения относно **възможностите за икономическа криза при социализма**. Доказано е, че тези възможности могат да бъдат ограничени и премахнати, като се предостави на държавата да регулира единния възпроизводствен процес – банкиране, производство, търговия.

В публикувания през 1848 г. „Манифест на Комунистическата партия” е записано, че комунистите и социалистите са за „централизация на кредита в ръцете на държавата чрез

---

¹ Ленин, В. И. Полное собр. соч. Издательство политической литературы, М., 1969, т. 26, с. 353–354.

една национална банка с държавен капитал и изключителен монопол” (Маркс, Енгелс, Съчинения. Изд. на БКП, С., 1957 г., т. 4, с. 445). По-късно Ф. Енгелс е обосновал тезата, че типичните за капиталистическото производство кризисни възможности ще изчезнат, когато разпокъсаният възпроизводствен процес бъде обединен, контролиран и регулиран “по предварително начертан план” (т. 25, ч. I, с. 281). Според него потенциалните възможности за икономическа криза се премахват, когато производителите спечелят държавната власт и се освободят от игото на капитала. Щом сами поемат управлението на единния възпроизводствен процес и знаят “колко е нужно на потребителите”, колебанията на конкуренцията и нейната “тенденция към криза биха били невъзможни” (т. 1, с. 540).

Тези научни предвиждания се потвърдиха през 20-и век, когато десетилетия наред в огромната държава Съветски съюз, в България и в други страни от Европа, Азия и Латинска Америка бе изграждан държавен социализъм като социално-икономически строй. Понастоящем това се доказва и в Китай, където през последните три десетилетия ежегодните темпове на икономически растеж са около 10 на сто.

Както е известно, при държавния социализъм почти всички средства за производство в едрата промишленост са собственост на държавата (в Китай по решение на ръководителите на управляващата Китайска комунистическа партия делът на този вид собственост ще се поддържа на равнище около 60 %). Земята на собствениците е кооперирана и се обработва на колективни начала. Икономиката (включително банковият сектор) се ръководи чрез централизирано планиране и изготвяне на дългосрочни и едногодишни народностопански планове. Основният лихвен процент не превишава 2–3 %, а за жилищни заеми – 1–1,5 %. Политиката е насочена към осигуряване на пълна заетост на работоспособното население и към социални придобивки (осигуровки, осемчасов работен ден, достъп до почивни станции). При тези обстоятелства възникващите кризи при социализма съществено се отличават от тези на капиталистическия начин на производство. Социалистическите кризи нямат взривопасни елементи (надути цени, високи лихви, кредитни деривати), които са главните ускорители на кризите в капиталистическото общество (нямат и цикличен и взривен характер).

Към края на 1979 г. в Съветския съюз и други европейски социалистически страни започна забавяне на темповете на икономичес-

кия растеж. Това беше своеобразна форма на стопански застой, стагнация, която показва, че е назряла потребност от усъвършенстване на социалистическата обществена система, съобразно с достигнатото равнище на развитие на производителните сили и степента на интернационализация на живота на народите.

През периода 1945–1989 г. в социалистическите страни са възниквали само няколко форми на криза. Основните от тях са:

- **частична криза** – в някои производства, в снабдяването и в услугите;
- **криза на дефицита на някои стоки** – автомобили, стоки на бита (печки, перални, бойлери и т.н.) и др.

Социалистическите частични кризи са предизвиквани главно от заложен дисбаланс в планирането. Тези дисбаланси се дължат предимно на управленски уклони и прояви на волунтаризъм (особено при разполагането на нови заводи и други строителни обекти в различните области и градове на страната). На този етап на планиране често пъти се удовлетворяват местни интереси или при вземането на решения за изграждане на даден обект надделяват отделни борещи се за власт и влияние групи в централните партийни и държавни органи (като примери могат да бъдат посочени решенията за изграждане на завода за тежко машиностроене в гр. Радомир, металургичното

предприятие край гр. Бургас и много други). По този начин се откриват възможности за частични кризи, които обхващат отделни производства (металургия, машиностроене, електроника), а понякога и цели отрасли на националното стопанство. Груповите интереси вземат връх над идеята за разработване и прилагане на народополезна структурна политика, насочена към формиране и развитие на рационална и ефективна народностопанска структура.

Кризата на дефицита в социалистическата обществена система е временно явление, но трайно съпътстващо я в нейната начална фаза на развитие. То вероятно ще изчезне на по-високо стъпало на развитие на производителните сили, когато общественото производство бъде в състояние напълно да задоволява постоянно растящите потребности на целия народ. Разгледана в исторически план, социалистическата система е още млада и подлежаща на по-нататъшно усъвършенстване. Както посочва мъдрият реформатор на китайския социализъм Дън Сяопин, тази система е “несъвършена и страдаща от редица недостатъци”, но “по принцип е по-добра от капиталистическата, в която важи законът на джунглата, правото на по-силния и личната изгода”².

---

² Сяопин, Д. Китайският път: реформи и стабилност. Изд. ЛИК, С., 1999, с. 40.

Кризата на дефицита в началния стадий на развитие на социалистическия строй се проявява предимно на пазара на автомобили и стоки на бита. Понякога има недостиг и на хранителни деликатеси от месната индустрия. На тази първа фаза на социалистическото развитие у нас българското кооперативно селско стопанство и държавната хранително-вкусова промишленост осигуряваха нужните количества пресни и преработени селскостопански стоки за нормално изхранване на населението, за снабдяване на леката промишленост със суровини и за износ в чужбина (табл. 1).

Таблица 1. Производство на основни хранителни продукти в България (хил. т)

Продукти	1989 г.	2006 г.	2014 г.
Зърно	9800	5000	9100
Месо	600	100	160
Мляко	2,5	1,4	1,2
Плодове	1900	400	170
Зеленчуци	1600	500	500
Потребление на основни хранителни продукти на човек от населението (кг)			
Месо	78	29	32
Мляко (л)	190	47	45
Зеленчуци	110	65	70
Плодове	100	40	50

НР България' 89, Кратък статистически сборник. ЦСУ, С., 1990 г., с. 38 и с. 67; Статистически справочник на Република България. НСИ, С., 2008, 2015, с. 106; Eurostat yearbook.

Очевидно в сравнение с живота при държавния социализъм, днес българите произвеждат и потребяват 2–5 пъти по-малко от жизненоважните им хранителни продукти (може би затова повече боледуват).

При държавния социализъм у нас имаше изобилие от основни хранителни продукти (брашно, хляб, мляко и млечни произведения, месо, олио, захар, зеленчуци, плодове), въпреки че всеки (работник, пенсионер, студент) разполагаше с пари да ги купува. Тогава тези стоки се продаваха на цени 5–10 пъти по-ниски от сегашните (средната работна заплата беше 220 лв., а понастоящем – 500 лв., т.е. съотношението е приблизително 1:2).

Появилите се към средата на 1990 г. у нас големи опашки пред магазините за прясно и кисело мляко не са в резултат на недостиг на тези продукти в страната. Това беше изкуствено предизвикана търговска криза от добралата се до държавната власт “червена буржоазия”, която прилагаше политика, насочена към реставрация на капитализма, включително чрез либерализация на фиксираните от държавата цени и приватизация на държавната търговия на едро.

Понастоящем на нашите пазари пак има големи количества (предимно вносни) храни-

телни стоки, но малцина могат да купуват от тях според своите потребности. Отново се прояви капиталистическото свръхпроизводство и гладът, който кара много интелигентни хора да станат клошари и да търсят храна в кофите за боклук.

Неимоверно скъпи спрямо средните доходи у нас станаха и лекарствата. В социалистическа България държавните фармацевтични заводи осигуряваха на болните почти безплатни ефикасни лекарства.

Кризите на дефицита на автомобили и стоки на бита при социализма не произтичат от тази обществена система. Тяхното многогодишно перманентно проявление в социалистическото общество до голяма степен се дължи на факта, че то се формира и развива в условията на капиталистическо обкръжение и свирепа съпротива и саботаж на световната буржоазия.

Социализмът е победил (7 ноември 1917 г.) най-напред в селска Русия, където индустрията е била слабо развита, а едрите помешчици и крепостните селяни са представлявали над 60 % от руското население. По-рано (февруари 1917 г.) представители на местната буржоазия са се възползвали от натрупаното през Първата световна импери-

алистическа война (1914–1919 г.) народно недоволство (главно на милиони завръщащи се от фронта гладни и боси войници) и са успели да извършат буржоазна революция. Тези представители са детронирали и заточили руския цар Николай II и са сформирали временно буржоазно правителство.

С установяването на работническо-селска държавна власт в Русия се доказва правотата на Лениновата теза, че социализмът може да победи в една държава “привличайки към себе си угнетените класи от другите страни” (Маркс и Енгелс са смятали, че социализмът ще победи едновременно в промишлено най-развитите страни – Англия, Франция и т.н.). Веднага след завземането на властта от болшевиките (комунистите) и есерите (селските социалреволюционери) и избирането на В. И. Ленин за министър-председател на Русия, буржоазните правителства на империалистическите държави (САЩ, Англия, Франция, Япония, Италия) са изпратили на руска територия стотици хиляди интервенти, които заедно с остатъчните царски войски е трябвало да възстановят монархията и крепостничеството, да избият народните лидери и да продължат да грабят и изнасят на Запад съществуващите надземни и подземни богатства.

Интервентските войски (около 150 хил. души), включително белогвардейската тристахилядна армия на адмирал Колчак, били разбити (1919 г.) от червената армия³, но по време на продължилата няколко години гражданска война се наложило в страната да бъде въведен “военен комунизъм” и с едно десетилетие да се забави нейната индустриализация. Към планомерна индустриализация на съветска Русия се пристъпило едва в началото на 30-те години на 20-и век, когато е била постигната известна политическа стабилизация на страната. След изпълнението на няколко петилетни планове и постигнатата след Втората световна война победа над германските нашественици съветската социалистическа република стана една от най-могъщите индустриални и ядрени държави в света и изпрати първия човек (Юрий Гагарин) в Космоса.

Кризата на дефицита на промишлени стоки за бита и на леки коли при социализма е следствие и на т.нар. **студена война**, която през периода 1946–1989 г. е наложена от световната буржоазия и олигархия. С оглед да бъде опазена териториалната цялост на соци-

---

³ Жуков, Г. К. Спомени и размисли. Държавно военно издателство, С., 1969, с. 49.

алистическите страни (включително на България) и гарантирана сигурността на техните народи в Съветския съюз приоритетно е била развивана военната индустрия, чието машиностроене заемаше над 60 на сто от този отрасъл на огромната страна.

По начало „студената война” е водена между западните капиталистически държави, където господства класата на аристокрацията и буржоазията и сплотените около Съветския съюз социалистически страни, включително Народна Република България. Тази война е загубена от социалистическите, работническо-селските държави, главно защото след 1985 г. съветските и други властващи комунистически лидери са предали народните интереси и са тръгнали по пътя на реставрацията на капитализма. В този смисъл е дълбоко погрешно твърдението, че държавният социализъм в европейските държави е „рухнал” от само себе си. Това твърдение е опровергано и от продължаващото десетилетия наред ускорено развитие на социалистически Китай, където хиляди западни компании извършват производствена и строителна дейност, имат ситуирани стокови и парични пазари и допринасят за преодоляване на глобалната капиталистическа криза.

2. Механизми за потушаване на капиталистическата криза

При социалистическата обществена система хората бяха избавени от носещите им нещастия капиталистически кризи. Такива кризи избухват главно в САЩ и други развити капиталистически държави. За преодоляването им са използвани и социалистически методи и подходи. Получавани са материални и финансови помощи от големи социалистически държави. Например по време (1929–1933 г.) на Великата депресия в САЩ са прилагани социалистически антикризисни мерки: икономическо планиране; осигуряване на пълна заетост; понижаване на лихвите, цените и данъците.

Социалистически механизми за избавяне на капитализма от различните форми на криза е предлагал и английският буржоазен икономист **Джон Мейнард Кейнс (1883–1946 г.)**. В неговата книга, озаглавена “Обща теория на заетостта, лихвеният процент и парите”⁴, е предложена антикризисна политика на държавно-монополистическо регулиране на капиталистическата икономика. Тази политика е насочена главно към “ефективно търсене”, което включва очакваните разходи за потребление

---

⁴ Кейнс, Д. М. Общая теория занятости, процента и денег. Изд. “Прогресс”, М., 1978.

ние и инвестиции, а също и към ликвидиране на безработицата и поддържане на “пълна заетост” на трудоспособното население (включително като се строят държавни обекти).

За постигане на посочените цели Кейнс препоръчва правителствата да прилагат следните инструменти: създаване на държавно “учреждение за централизиран контрол” на работата по постигане на “пълна заетост” (с. 454); подбуждане към държавно инвестиране (“социализация” на инвестициите – с. 453); “сътрудничество на държавата с частната инициатива” (с. 453); “частично фиксиране на нормата на лихвата” (с. 452); увеличаване на националния доход; формиране на “данъчна система”, осигуряваща “по-справедливо разпределение на доходите” (с. 155).

Посредством прилагането на посочените отчасти социалистически механизми Д. Кейнс е смятал, че капиталистическата икономика ще може не само да бъде извадена от тресавището на кризата, но и да се запази частната собственост върху средствата за производство и капитализмът като обществен строй. Той е бил борсов играч, един от директорите на Английската банка и представител на финансовата олигархия и е твърдял, че не трябва да се “разрушават установените традиции на обществото”. Предлагал е функциите на

правителствата да се ограничават само в рамките на изпълнението на задачата по “координация на склонността към потребление и подбуждане към инвестиции”. Това (по негово мнение) било “единственото практически възможно средство за избягване на пълното разрушаване на съществуващите икономически форми и условие за успешно функциониране на личната инициатива” (с. 455). Изглежда, за да успокои своите буржоазни събратя, Джон Кейнс е писал, че “достатъчно широката социализация на инвестициите” не означава формиране на “система на държавен социализъм, която би обхванала голяма част от икономическия живот на обществото” (с. 453). Той си “представял”, че държавното инвестиране може “да се окаже единственото средство, за да се осигури приближаването към пълна заетост”.

В това накратко се състои възхваляваната напоследък от буржоазната икономическа мисъл и от някои “социалдемократи” политико-икономическа “кейнсианска революция”.

Някои кейнсиански идеи и антикризисни мерки (като тази за “пълната заетост”, за държавното стимулиране на търсенето и на неговите компоненти – потребление и инвестиции, за намаляване и фиксиране на лихвения процент) са копие на финансовата полити-

ка, водена по време на формирания през 30-те години на 20-и век „Сталинов модел” на социализма. Тогава Джон Кейнс, като съпруг на прочутата руска балерина Лопухова няколко пъти е пребивавал в Съветския съюз.

При разглеждането на акционерните дружества К. Маркс е стигнал до извода, че в тях възниква нова форма на противоречие, което “води до установяване на монопол и затова изисква държавна намеса” (т. 25, ч. I, с. 467). По този въпрос Ф. Енгелс е стигнал до заключението, че “държавата като официален представител на капиталистическото общество ще трябва” (когато принадлежащите на акционерните дружества производителни сили бъдат завладени от самото общество) “да поеме ръководството на производството” (т. 19, 225–226). По-късно В. Ленин е описал засилващата се икономическа роля на държавата, определяйки империализма като “епоха на банковия капитал, епоха на гигантските капиталистически монополи, епоха на прерастване на монополистическия капитализъм в държавно-монополистически капитализъм ...” (т. 33, с. 33).

Може да се предполага, че Д. Кейнс е бил запознат с изложените от К. Маркс възгледи за капитализма и съпътстващите го кризи. В книгата си “Обща теория на заетостта, лихвеният процент и парите” той не споме-

нава неговото име. Може би защото за разлика от него **К. Маркс е предричал закономерна гибел на капитализма.** Добросъвестният изследовател К. Маркс многократно е осъждал плагиатствата на кумира на Д. Кейнс поп Малтус, който е станал известен с обслужващото паразитната рентниерска класа в Англия съчинение за “закона на населението” (т. 23, с. 364). Поп Малтус е преписал това съчинение от други английски автори (Стюарт, Уолъс и Таунсенд). В него се твърди, че населението на земята нараства в геометрична прогресия (2, 4, 8 и т.н.), а производителността на земята – в аритметична (1, 2, 3 и т.н.).

Практическото прилагане на препоръчаните от Д. Кейнс антикризисни инструменти (парично-кредитни и фискални) показва, че чрез тях е невъзможно да бъдат отстранени причините за цикличното развитие на капиталистическата икономика и за предотвратяването на кризи и депресии. Това може да бъде постигнато чрез преход от капиталистически към социалистически начин на производство, в което преобладава държавната и кооперативната собственост върху предметите и оръдията на труда.

Стопанската депресия в САЩ преминава едва през Втората световна война (1939–1945 г.), когато съюзническите съветски, аме-

рикански и английски армии разгромяват войските на Германия, Япония и Италия. Военната победа на тройната междудържавна коалиция (Съветски съюз, САЩ, Англия) позволява на американски банки и компании да заграват нови чуждестранни пазари и суровини, да увеличават производството и износа на оръжия, храни и други стоки и да откриват милиони работни места в страната.

През 1952 г. първият ръководител на съветската държава **Й. В. Сталин** е писал, че **Втората световна война е „породена“ от обхваналата САЩ, Германия и Япония всеобща капиталистическа криза** (Й. Сталин, Икономически проблеми на социализма в СССР, Изд. на БКП, С., 1953 г., с. 27). Всяка от тези конкурентни държави е воювала, главно за да завладее чуждестранните пазари и суровинни ресурси, които да бъдат използвани и за излизане от кризата.

Това показва и развоят на избухналите икономически кризи през периодите 1969–1971 г. и 1974–1975 г. в много развити капиталистически страни. Например при опитите за преодоляване на тежката криза (1974–1975 г.) чрез разширяване на “ефективното търсене” с пари от държавния бюджет се е развихрила разорителна инфлация. За нейното намаляване е било заложено на повишение на лихвите

и ограничаване на кредитите, от което последвало нарастване на броя на безработните и увеличаване на задлъжнялостта на взелите по-рано заеми.

Към края на 80-те години на 20-и век разпалилите се (през 1987 г.) **огнища на криза в американската икономика са били потушени с помощта на руските “перестройчици” на социализма.** Техни кадри заедно с отвъдокеански олигарси и мафиоти са създали хиляди американско-руски акционерни дружества, чрез които са прехвърлени на отвъдокеанска територия руски алуминий, мед, злато, сребро, платина, скъпоценни камъни и други за стотици милиарди долари. Този кризисен цикъл е отложен във времето и чрез заграбването на източноевропейските пазари от американски банки и транснационални корпорации, особено след разрушаването (1991 г.) на съветската държава.

Очевидно реалният живот не потвърждава очакваната ефикасност на кейнсианската антикризисна политика особено в съвременните олигархични държави, където държавното регулиране на капиталистическата икономика се използва главно за удовлетворяване на интересите на финансовата олигархия и за предоставяне на бюджетни ресурси на пострадали от кризи банки и застрахователни

компании. Това регулиране почти с нищо не способства за осигуряване на работа на милионите уволнени и изхвърлени на улицата работници и служители. В рамките на капиталистическата система то само може да удължи времето на кризисната агония.

Такава картина се очертава и при изпълнението на правителствените антикризисни програми за преодоляване на разразилата се през лятото на 2008 г. глобална капиталистическа икономическа криза. Понастоящем към потушаване на тази криза се пристъпва без да са разкрити действителните причини за нейното възникване, а също и редица от специфичните ѝ особености.

III. ЗА ГЛОБАЛНАТА КАПИТАЛИСТИЧЕСКА КРИЗА

1. Епицентърът на съвременната глобална капиталистическа криза

Капиталистическата криза започва да придобива глобален характер още през 19-и век, когато частни банки и предимно тези на Ротшилд започват редовно да предоставят високолихвени заеми на правителствата на Франция, Англия и други държави империи. По онова време е даден тласък на процеса на глобализиране (интернационализиране) на банковата система и на засилване на зависимостта на буржоазните държави и народи от собствениците на банки.

Историята показва, че най-много материални и организационни предпоставки за избухване на кредитни и всеобщи кризи, а понякога и на социални революции, се създават при **самовластието на финансовата буржоазна фракция в държавата**. Такива били и резултатите от властвалата през периода 1830–1848 г. във Франция финансова аристокрация (начело с крал Луи Филип), чиято политика много наподобява на тази, прилагана от съвременната отвъдокеанска финансова олигархия.

Водената по онова време политика и настъпилите обществени събития са отразени от К. Маркс в книгата му “Класовата борба във Франция от 1848 до 1850 г.” (т. 7, с. 9–118). В нея се разкрива, че победилата Юлска революция (1830 г.) в Париж е дело на предвожданата от Луи Филип финансова фракция на буржоазията. При триумфалното му изпращане към кралския престол (на мястото на потърсилия убежище в Англия френски крал Карл X) неговият приближен banker Лафит издал “тайната на революцията”, изтървайки фразата: **“Отсега нататък ще господстват bankerите”** (т. 7, с. 12).

Финансовата буржоазна фракция включвала “bankерите, кралете на борсата и на железниците, собствениците на каменовъглените мини, на железните мини и на горите, свързаната с тях част от едрите земевладелци – т.нар. **финансова аристокрация**”. След завземането на държавната власт финансовата буржоазия държала кралския трон, диктувала законите, раздавала държавните длъжности и търговските патенти. Тя потискала и отнемала (чрез “законни” спекулативни и гешефтарски сделки) по-голямата част от богатата на всички останали буржоазни фракции (промишлена, търговска, дребна) и ограбвала другите класи – селяните (по онова време съставля-

ващи мнозинството на френския народ) и работниците.

Представителите на финансовата буржоазия използвали държавната власт главно за забогатяване, но **“не чрез производство, а чрез ловко измъкване на съществуващото вече чуждо богатство”** (т. 7, с. 15).

Такива прийоми за трупане на богатство се прилагат и от представители на съвременната финансова олигархия. През последните двадесет години в цял свят те се занимават предимно с борсова и търговска спекула, с приватизация на държавни и общински банки, предприятия и градски имоти, с търговия със земеделски земи.

При царуването (1830–1848 г.) на финансовата аристокрация, включително на банкерската династия Ротшилд във Франция, **държавата е основен източник за извличане на богатство**. Частните банки периодично са предоставяли на държавата заеми за покриване на хроничния дефицит на държавния бюджет. Всеки нов заем дава “на финансовата аристокрация нов удобен случай да обира държавата, изкуствено държана на прага на банкрута”, за да бъде принудена “да сключва заеми от банкерите при най-неизгодни условия” (т. 7, с. 13). (Понастоящем подобни програми за заробване и експлоатация на десетки държави се разра-

ботват и изпълняват от Международния валу-тен фонд и Световната банка. С техните т.нар. “стендбай споразумения” за уравнивяване на платежния баланс, “структурни заеми” и други финансово-политически механизми не само се източва богатството на народите, но и се свалят неудобни на олигархията правителства.) Тогава (както и сега) управляваната от финансовата буржоазия френска държава издържала постоянно набъбващия чиновнически апарат и изграждала държавни инфраструктурни и други обекти с високолихвени кредити от частни банки. Всеки опит за реформа, насочена към намаляване или прекратяване на източването на държавни пари, е провалян от лихварите и борсаджиите. Вследствие на това възникват несъответствия във възпроизводствения процес, избухват кредитни и общи търговски и промишлени кризи. Стига се до остри политически и въоръжени конфликти на финансовата с търговската и промишлената буржоазна фракция. В тези битки обикновено се хвърля доведения до гладна смърт и отчаяние работен народ. Например по време на Февруарската революция (към края на февруари 1848 г.) промишлената и търговската буржоазия е използвала въстаналите работници в Париж за изместване на финансовата аристокрация от държавната власт, за прогонване на крал Луи Филип и

за смяна на монархията с република. След победата на буржоазната република, господстващата вече промишлена и търговска буржоазия се обединява с финансовата фракция и обявява, че социалните искания (“право на труд” и десетчасов работен ден) на парижкия пролетариат са “празни утопии, на които трябва да се сложи край” (т. 7, с. 123). На тази декларация парижкият пролетариат е отговорил с юнското (1848 г.) въстание – “най-грандиозното събитие в историята на европейските граждански войни” (били убити над три хиляди въстаници, а петнадесет хиляди били изпратени без съд на заточение – т. 8, с. 124).

Трагичните класови борби (1848–1850 г.), в които са дадени скъпи човешки жертви, се оказват недостатъчни за избавяне на обществото от паразитната финансовата аристокрация. Тази буржоазна фракция си остава абсолютен господар в държавата и обществото. След извършената на 25 февруари 1848 г. революция достъп до политическата власт получават и останалите буржоазни фракции (промишлена и търговска). Техни представители са включени и в съставеното Временно буржоазно правителство. Така борещите се помежду си буржоазни фракции се обединяват, ръководени от общи интереси и за по-нататъшна експлоатация на работния народ.

При разразилата се по това време кредитна, търговска и производствена криза частната френска банка е била изправена пред фалит. Според К. Маркс този фалит “би бил потоп, който за един миг би помел от френската земя финансовата аристокрация ...” (т. 7, с. 25). Вместо да остане пасивно и да “предостави банката на собствената ѝ съдба” временното буржоазно правителство я спасява от фалита, укрепва и разширява френската “банкокрация”, като: установява принудителен курс на банкнотите; превръща всички провинциални банки в клонове на Банк дьо Франс; взема от банката заем, залагайки държавните гори.

Днес станалите преди сто и петдесет години събития на френска земя се повтарят под нова форма в САЩ и в други капиталистически държави. В условията на глобална капиталистическа икономическа криза представителите на финансовата олигархия и на другите буржоазни фракции се обединяват и използват властовите си позиции в държавата за предоставяне на народни пари на фалирала банки и кредитни организации и за запазване на богатствата и обществените привилегии на провалили се “банкови крале”, “борсови вълци” и сарафи. Прокарват законодателни и правителствени решения, чрез които кризисните ударни вълни, носещи безработица,

бедност, болести и т.н., се насочват към милиардите трудови хора. Всичко това се прави с лицемерни призиви за изграждане на “морален капитализъм”, т.е. на обществен строй, в който едва ли не се постига общо класово побратимяване, братство и равенство.

Фактите показват, че **съвременната глобална капиталистическа икономическа криза е предизвикана и от действията на финансовата олигархия**. Разкриват я като уникална в капиталистическото общество.

Още от началото на 20-и век банкерите заемат господстващо положение и в САЩ. Притежателите на големите американски банки поставят под своя финансова и обществена зависимост почти цялата държавна власт (президентска, законодателна, съдебна) и започват да подготвят почвата за създаване на **отвъдокеанска глобална държава**. През 1913 г. група богати банкери (Уйлям Морган, Яков Шиф, братята Пол и Макс Варбург и други тогавашни ционистки лидери) заедно с двама финансови “консултанти” (Бернард Барух и Мандел Хаус) на американския президент Удроу Уилсън са създали частната акционерна банкова организация, наречена **Federal Reserve System**” (ФРС)¹. Пред обществеността

---

¹ Adam, J. H. Longman Dictionary of Business English, York Press, London, 1991, p. 224.

е изтъкван мотивът, че след кризисната буря и фалита (1907 г.) на маса американски банки повече няма да се допускат банкови кризи.

Въпреки че не е държавно учреждение, Федералният финансов резерв (съставен от 12 големи местни банки) изпълнява функциите на Централната американска банка и се отъждествява с абривиатурата на Федералното правителство на САЩ (Фед). Собствениците и мениджърите на ФРС са си извоювали правото да дават на правителството съвети по финансови въпроси, но без да му се подчиняват и да се отчитат пред него. Фактически те определят насоките на финансовата политика в страната (и по-голямата част на света), печатат долари и секат монети, дават заеми, сконтират ценни книжа, регулират паричната маса, т.е. по свое усмотрение могат да я увеличават или намаляват.

В публикувани писма и дневници на тогавашния президентски консултант Мандел Хаус се свидетелства, че ФРС е формирана не за да предотвратява кризи (което е невъзможно да се прави при капитализма), а да ги организира с цел да се постигне световно господство на САЩ². Федералният финансов ре-

---

² Цитирано по: Шамбаров, В. Кой стои зад световната криза? В. "Нова Зора", 25 ноември 2008.

зев следвало да способства за превръщане на американската държава в световен лидер, който да налага волята си над другите нации, представяйки се за знаменосец на “демократичните ценности”, учител и контролор на “демокрацията”.

В САЩ банкерското акционерно дружество, наречено ФРС, е със статут на Централна банка и минава едва ли не за държавна структура. Когато възникне задача да бъде спонсорирана някоя проамериканска или проеврейска чуждестранна политическа партия, “неправителствена организация”, медия и т.н. от Федералния резерв, неговите спонсориращи банки или фондове се представят пред световната общественост за частни и независими от държавата юридически лица.

По време на Първата световна война (1914–1919 г.) собствениците на ФРС натрупали колосални богатства. Щедро финансирали чуждестранната интервенция (след 1917 г.) в Съветска Русия, а също и революционера Лейба (Лев) Давидович Бронщайн-Троцки³.

Банкерите от ФРС и борсовите играчи спечелили огромно богатство и по време на **Великата депресия (1929–1933 г.) на ико-**

---

³ Карпов, В. Генералисимус. Изд. “Вече”, М., 2007, с. 40.

номиката на САЩ. Много авторитетни учени като цитирания Валерий Шамбаров, Ралф Епърсън и други са посочили механизмите за присвояване на това богатство и с редица факти са доказали, че организатори и катализатори на въпросното катастрофално икономическо явление са притежатели на банки от системата на Федералния резерв. Например преди депресията в САЩ била внедрена спекулативната схема за продажба на акции на кредит. Такива акции можело да се придобият срещу 10 % от тяхната стойност. Продавачите им (финансовите босове) включили в договорите клауза, според която брокерът има право в срок от двадесет и четири часа да поиска да му бъдат върнати предоставените на кредит суми. След като в общи линии приключила тази кредитна кампания и прибрали десет-процентовите вноски на кредитополучателите, bankerите от Уолстрийт продали изгодно своите акции. После дали сигнал да се поиска от притежателите на акции да върнат получените на кредит пари, като продадат придобитите акции на борсата. Едновременното им предлагане за продан довело до падане на тяхната стойност и борсов срив (обезценените акции станали собственост на Федералния резерв).

Банкерите от Федералния резерв задълбочили кризата, като рязко намалили намиращата се в обръщение парична маса. Това затруднило кредитирането и разплащанията и довело до фалити на банки и промишлени предприятия, а милиони хора останали без работа и дом. Причинителите на тези злини се правели на защитници на обикновените хора и през 1932 г. лансирали за поста президент на САЩ Франклин Делано Рузвелт. При разработването на неговата програма “Новият курс” и в предизборната му агитация начело били вече познатите основатели на ФРС – Мандел Хаус и Бернард Барух (който става и главен президентски съветник по финансовите въпроси). По тяхно внушение американският президент Франклин Рузвелт реализирал “антикризисна” мярка, чрез която частният Федерален резерв иззел от населението всичкото злато. През април 1933 г. той забранил свободната размяна на злато с долари и заставил хората да си продадат златото на резерва (който откажел да стори това, се наказвал с непосилна за плащане глоба или затвор). Есента (октомври) на същата година, когато златото на населението било вече почти прибрано, президентът Рузвелт обявил девалвация, обезценяване на долара. Златото се оскъпило, а у “малките хора” останали загубилите стойността си долари.

Великата депресия (1929–1933 г.) на американската икономика се пренесла и в Германия, чиято промишленост била тясно свързана с тази на САЩ, а оръжейните ѝ заводи осъществявали съвместно американско-германско производство на оръжия.

В същото време, докато северноамериканската и германската държава били поражени от страхотната криза, в социалистическия Съветски съюз е имало бурен икономически растеж и пълна заетост на трудоспособното население.

Нов взривоопасен кризисен елемент в световната икономика е заложен и с **налагането на щатския долар за световна валута**. Това става през юли 1944 г. (т.е. към края на Втората световна война) на състоялата се в Breton Woods, САЩ международна конференция, свикана по инициатива на bankerите от ФРС и на представящия ги в американската администрация главен президентски съветник Бернард Барух. С решение на тази конференция били създадени Международният валутен фонд и Световната банка. Бил възстановен фиксирания през 1934 г. златен паритет на щатската валута в съотношение 35 щатски долара за една трой унция (31,1035 грама) злато⁴.

---

⁴ Колев, Б., Б. Андонов. Международни термини. Изд. “Нова звезда”, С., 2005, с. 257.

През 1971 г. е обявена девалвация на долара, а в началото на 80-те години на 20-и век bankerите от ФРС на САЩ слагат **край на златнодоларовия стандарт**. С този акт е заложен още един взривоопасен елемент в американската и в световната икономика. Тогава в САЩ е започнало стимулирането на потребителското търсене чрез печатане на долари без златно покритие⁵. Така банките и борсите получават дългосрочен бизнес, отделните американски граждани работят десетилетия наред за придобиване на собствен дом, а с обезценения долар се изсмукват ресурсите на света (днес около 70 % от международните сделки са в долари). След Втората световна война (1939–1945 г.) около половината от световния брутен вътрешен продукт (БВП) е осигуряван в САЩ. През периода 2008–2015 г. САЩ произвеждат около 20 % от световния БВП (по номинал), а потребяват 40 % от него. Американците продават на международните пазари своите стоки скъпо и купуват (с обезценения долар) от там евтино. През последния четвърт век в САЩ се емитират все повече пари за задоволяване на семейни потребности от жилищни и други кредити. При избухването (2008 г.) на разглежданата криза дълговете на

---

⁵ Хазин, М. Кризата. В. “Нова Зора”, 13 януари 2009.

домакинствата са достигнали над 14 трилиона долара, т.е. почти колкото е тогавашният БВП на страната.

Съвременната глобална капиталистическа криза по форма е **кредитна**. Нейното възпламеняване е станало във фазата на оборота на кредитния капитал. Тази криза намества за известно време хипертрофиралите банкови и кредитни системи на съвременните капиталистически държави. Разтърсва основите на натрапваната от олигархията неолиберална евроатлантическа глобализация на живота на народите и дава тласък на процесите на преминаване от еднополярно (ръководено от една суперсилна отвъдокеанска държава) към многополярно глобално общество.

Кредитната форма на капиталистическа икономическа криза многократно е възниквала още на ранния етап на развитие на капитализма в Англия и Франция. Тогава експлозията на такива кризи обхващала една или няколко страни, а сегашната се разпростира в почти всички държави, включително в миниатюрната и без данъчна система Андора.

Навсякъде по света се тръби, че в Америка е създадено “общество на благоденствието”. След избухването на глобалната криза и получените от кредитополучателите съобщения за предсрочно погасяване на получените

кредити или за повишаване на лихвите по тях, се разбира, че само със заеми не може да се поддържа висок жизнен стандарт. Невъзможно е такъв стандарт вечно да бъде поддържан в САЩ чрез налагане на долара за световна валута, военно и икономическо подчиняване и ограбване на народите. През последните няколко десетилетия много от натрупалите се противоречия на класова и етническа основа в американското общество са притъпявани чрез осигуряване на достъпно кредитиране, завладяване на чужди земи и богатства и поддържане на необичайно висок жизнен стандарт на населението. При нови кризи в тази страна могат да се очакват и социални (включително между петдесетте американски щата) стълкновения.

2. Катализатори на глобалната капиталистическа криза

Съвременната глобална капиталистическа икономическа криза е безпрецедентна в няколковековната история на капитализма. Нейното избухване става на сравнително повисоко стъпало на развитие на производителните сили, включително на информатиката и компютърната техника. Тази капиталистическа криза се разразява в условията на еднополярно глобално общество, ръководено от

един отвъдокеански център и представители на финансовата олигархия. Засилването ѝ до голяма степен е резултат и на продължителното прилагане на политика на неолиберална глобализация (интернационализация) на финансовите и трудовите отношения между народите. Неолибералната политика катализира кризисните процеси и удължава периода на рецесията в капиталистическата държава. Вследствие на нейното прилагане се предизвикват големи обществени катаклизми.

Засега глобалната капиталистическа криза избухва най-напред в глобализираната банкова система. С разширяването на свободната търговия между САЩ и страните – членки на Европейския съюз, се откриват възможности за взривяване и на търговския капитал.

Глобалната икономическа криза се задълбочава и катализира в резултат на прилаганата **неолиберална евроатлантическа политика**. Тази политика, наричана още “шокова терапия”, е предложена от собствениците на ФРС и приета (през 80-те години на 20-и век във Вашингтон) с “консенсус” от Министерството на финансите на САЩ, МВФ и Световната банка. Насочена е към подчиняване на народите и държавите в света.

Нейни основни механизми са:

- прокарване на закони за премахване на контрола на правителствата над централните банки и за превръщането им в своеобразни клонове на ФРС (чрез МВФ и Световната банка);

- приватизация на държавните банки и предприятия;

- либерализация на протекционните ценови, лихвени и митнически режими в отделните държави (без тези в САЩ).

Съвременната глобална икономическа криза се разпалва най-вече **при световното господство на отвъдокеанската финансова олигархия**. Както е известно, нейната почти абсолютна глобална власт е установена след 1989 г., когато е разрушена световната социалистическа система. Представителите на тази олигархия прилагат политика на преразпределение и завладяване (от американски войски, банки, финансови фондове, търговски компании) на световните територии и пазари, на разграбване на съществуващите богатства на народите по света. Такава политика се следва и спрямо Русия и другите европейски социалистически страни.

Техните богатства се изземват чрез спекулативни механизми:

- предоставяне на високолихвени държавни кредити;

- прекомерно повишаване на лихвите във васализираните държави (с цел да бъде ликвидирано националното им производство);

- задължаване на централните банки на страните да интервенират местните парични пазари (за поддържане на нисък курс на долара спрямо местните валути и осигуряване на пласмента на западни стоки);

- разполагане на американски банки, инвестиционни фондове и военни бази на територията на съответните страни;

- източване на ресурсите на държавните заводи на страните от западни снабдителни и изкупвателни компании;

- въвеждане на колониални валутни бордове;

- приватизация (узаконена кражба) на държавни и общински банки, предприятия и имоти;

- концесиониране на държавни и общински водоснабдителни дружества, летища, автомагистрала и други обекти от американски и английски фирми.

Облечени в почти абсолютна глобална власт, отвъдокеански олигарси и мафиоти започнали системно да пускат в обръщение **производни финансови инструменти (деривати)**. Това са различни видове акции, облигации и други фиктивни финансови активи, с които се

извършват спекулативни сделки, като например т.нар. “къси” операции (купуване на ценни книжа на пазара с намерение да бъдат продадени на по-високи цени). С масовото въвеждане на производни финансови инструменти нарасна броят на брокерските и дилърските компании (които стават важна част от инвестиционните банки) и рязко се увеличи обемът на фиктивните финансови активи в глобалната икономика. По данни на Банката за международни разплащания към края на 2007 г. пазарът на деривати се оценява на почти 600 трилиона долара. През 2008 г. е имало финансови деривати за около 700 трилиона долара (банкови за 600 и борсови за 100 трилиона долара)⁶, а преди десет години (1998 г.) е имало само банкови производни инструменти за 100 трилиона долара. Пуснатите в обръщение финансови деривати са 12 пъти повече от годишния (2008 г.) световен брутен вътрешен продукт и 60 пъти повече от този на САЩ. Тези деривати са може би тротилът, взривил съвременната глобална икономическа криза.

Съвременната глобална капиталистическа криза е резултат и на прилаганата от аме-

---

⁶ Цитирано по: Ершов, М. Кризис 2008 года: “момент истины” для глобальной экономики и новые возможности для России. Сп. “Вопросы экономики”, 2008, № 12, с. 5.

риканското правителство и Федералния резерв **войнствена и имперска геополитика**. Тази политика е формулирана ясно и точно в книгите⁷ на **американския политолог Збигнев Бжежински**. Затова си струва тук да бъде направено малко отклонение за тяхното представяне, като се има предвид, че проф. Збигнев Бжежински е полски еврейн, който в средата на 70-те години на 20-и век е бил съветник по националната сигурност на американския президент Джими Картър.

Неговите публикации са интересни, защото в тях се съдържат ясно формулирани гледища за геополитиката и прозират постановките на официалната американска геополитическа доктрина. Той получи широка популярност с откритата си пропаганда на антикомунизма и неоционизма, т.е. на идеята за създаване на отвъдокеанска глобална държава.

Във въпросните книги и други публикации Збигнев Бжежински дава съвети и препоръки на американската администрация и я подтиква да води целенасочена геополитика, съставена от механизми и начини на действие

---

⁷ Бжежински, З. Голямата шахматна дъска. Изд. "Обсидиан", С., 1997; Бжежински, З. Изборът: глобално господство или глобално лидерство, Изд. "Обсидиан", С., 2004.

за установяване на пълен отвъдокеански контрол върху чуждестранни земи и петролни богатства. Представя вижданията си за бъдещата американска геостратегия, определяна от него като “стратегическо управление на геополитическите интереси”⁸.

Накратко в книгата “Голямата шахматна дъска” се настоява за:

- установяване на абсолютна американска глобална власт, която да се упражнява без “йерархична пирамида” на управление на народите, а чрез подопечните на САЩ световни организации – междудържавен военно-политически блок (НАТО), Международен валутен фонд (МВФ), Световна банка, Международен трибунал (тук – с. 37, авторът не споменава и за онези отвъдокеански методи на заробване на народите като подкупване и лансиране на местни политици, изпращане на “мисионери” и организиране на държавни преврати, включително чрез “нежни” и “цветни” революции, “окупации на чуждестранни земи);

- укрепване на американското владичество в Европа чрез максимално разширяване на Европейския съюз и включване в него на повече васализирани от Америка държави;

---

⁸ Бжежински, З. Голямата шахматна дъска. Изд. “Обсидиан”, С., 1997, с. 8.

- разширяване на обсега на американската глобална власт чрез “кооптиране” (в предвождани от САЩ коалиции и съюзи) на отделни държави и “геостратегически играчи” (Китай, Индия, Германия, Франция и Русия) при американски инвазии в отделни страни и региони;

- укрепване на “проамериканските тенденции” (с. 116) в руския политически, стопански и културен елит;

- обвързване на Русия с НАТО и МВФ и превръщането ѝ в американски “пациент” (с. 137);

- децентрализация на руската държава чрез образуване на Руска конфедерация, разделена на “европейска Русия, Сибирска република и Далекоизточна република” (с. 230), с оглед да бъде даден свободен достъп на американските компании до огромните запаси от нефт, газ, дървесина, алуминий, желязо, злато и сребро (това “предложение” сигурно ще се отхвърли от мнозинството руснаци с думите “сукин сын”);

- установяване на тотален американски контрол над суперконтинента Евразия (съставен от континентите Европа и Азия), като се ползват услугите на европейските държави Франция, Германия, Полша и Украйна (интегрирани в проамериканско сателитно “ядро”), а също и на Израел и Турция;

- налагане на американско господство в т.нар. Евразийски балкани (Казахстан, Киргистан, Таджикистан, Узбекистан, Тюркменистан, Азербайджан, Армения, Грузия и Афганистан), където се намират близо 70 % от световните петролни ресурси;

- присъединяване (до 2010 г.) на Украйна към НАТО, тъй като украинската страна, Азербайджан, Южна Корея, Турция и Иран били “ключови геополитически зони”, т.е. с подходящо местоположение, откъдето отвъдокеанските господари могат да постигнат глобално владичество.

В книгата “Изборът: глобално господство или глобално лидерство” Бжежински застъпва гледището, че Америка може да удължи своето господство в света, като властва с помощта на други държави (“младши партньори”) и изпълнява ролята на глобален лидер. Той се обявява за “постепенно и контролирано делегиране” на незначителна част от американската световна власт на избрани национални държави и “стратегически играчи”, които заедно със САЩ да формират “глобална общност на споделени интереси” (с. 14). Според него “на този исторически етап” сформирането на световно правителство “не е практически постижима цел” (с. 251). Възможно, но противоречащо на американските интереси,

било начинанието за установяване на “глобална диктатура на Съединените щати” (с. 252). По-изгодно за САЩ било да следват политиката на “глобално лидерство”, запазвайки своята военна доминация над Европа (ЕС). Доскоро (а защо не и сега) Европа била “де факто американски протекторат” (с. 110).

При обосноваване на тези империалистически, олигархични и неоционистки идеи Збигнев Бжежински изопачава истината за комунизма, Съветския съюз и Чечения, където според него Русия провеждала “геноцид” (“Изборът”, с. 89). Внушава пренебрежително отношение и омраза към руския народ и неговите водители. Голословно твърди, че съвременната руска държава е “прекалено слаба”, а като геостратегически играч е “сила от среден калибър” (пак там, с. 111). Препоръчва руската държава да не бъде приемана за “действителен глобален партньор” на САЩ.

Бжежински се опитва да прикрие злодеянията на американската и руската олигархия в Русия, прехвърляйки вината за станалите след 1990 г. на нейна територия трагични събития и явления (разрушаване на съветската държава, приватизация, масово обедняване на населението, демографски срив), на “седемдесет и петте години комунистическа” власт (“Голямата шахматна дъска”, с. 105).

Във въпросната книга “Изборът” (с. 43) преднамерено заблуждава обществеността, че изречената от сънародника му Исус Христос фраза “който не е с Мене, е против Мене”⁹, е на комунистическия лидер и създател (след 1917 г.) на могъщата съветска държава В. И. Ленин

В подкрепа на геополитическата теза, че “който контролира Евразия, контролира света” (“Голямата шахматна дъска, с. 8), въпросният автор некоректно интерпретира водените през 1940 г. преговори между нацистка Германия и Съветския съюз. Необосновано твърди, че по време на тези преговори нацистският фюрер Адолф Хитлер и съветският ръководител Йосиф Сталин били постигнали договореност да си поделят Евразия. Същевременно се мъчи да постави знак на равенство между насочената към военно завладяване на нови “жизнени пространства” фашистка геополитика и тази на съветската държава, която се ръководи от принципите на интернационализма и взаимната помощ между народите. В негативна светлина представя не само идеолога и практическия изпълнител на политиката на изстребване на еврейската раса Адолф Хитлер, но и неговия победител Йосиф Сталин, който в качеството

---

⁹ Евангелие от Лука, гл. 11, т. 23.

си на главнокомандващ Червената армия е спомогнал за спасяването на милиони евреи (включително и живеещите в България десетки хиляди еврейски семейства).

През есента на 1940 г. Хитлер е отправил покана за присъединяване на Съветския съюз към военния пакт между Германия, Япония и Италия. Предлагал е четирите държави да си разпределят сферите на влияние в света. В представения от германския външен министър Рибентроп проект за протокол е заявено, че “основните териториални интереси” на Германия “лежат в Централна Африка”¹⁰ (а не в Азия, както твърди Збигнев Бжежински). Тогава Япония претендирала за Източна Азия на юг от Японската империя, а Италия – за Северна и Североизточна Африка. Германският фюрер обещавал на Съветския съюз излаз на Индийски океан и на Персийския залив чрез завладяване на Западен Иран и на експлоатираните от англичани нефтени находища. Във връзка с това през ноември 1940 г. съветският външен министър Вячеслав Молотов е посетил гр. Берлин, където по време на среща с Адолф Хитлер е изразил протест срещу извършената германс-

---

¹⁰ Вж. Карпов, В. Генералиссимус. Изд. “Вече”, М., 2007, 280–290.

ка окупация на съседните на Русия страни – Румъния и Финландия. След завръщането на Молотов в Москва се състояло заседание на Политбюро на съветската комунистическа партия, на което Сталин е направил изказване, опровергаващо твърденията на Збигнев Бжежински. В това изказване е изтъкнато, че берлинската среща на Молотов е разглеждана като “реална възможност за опипване на позицията на германското правителство”. На нея станало ясно, че “независимо от демагогските заявления” на Хитлер относно ненакърнимостта на “глобалните интереси” на Съветския съюз “на практика се извършва подготовка за нападение на нашата страна”. По-нататък Сталин е казал, че **“главен принцип” на Хитлеровата политика е “вероломството”**. Напомнил, че Хитлер е окупирали редица страни (Австрия, Полша, Чехословакия, Белгия и Холандия), с които го обвързвали мирни договори. После, предвиждайки следващите Хитлерови ходове, Сталин добавил: “Такава участ готви Хитлер и на договора с нас. Сключвайки договор за ненападение с Германия, ние спечелихме повече от година в подготовката за решителната и смъртоносна борба с хитлеризма”. (Преди 1939 г., когато по тактически съображения е бил под-

писан въпросният договор, дълго време английското и френското правителства са отклонявали съветското предложение да бъде сключено споразумение за взаимопомощ и по думите на Сталин те предпочитали да се “насъсква Германия срещу СССР”).

В посочените документи и стенографски записи нищо не се споменава за Евразия и Америка. При все това Збигнев Бжежински е написал (с. 8), че “двамата претенденти за глобална власт – Адолф Хитлер и Йосиф Сталин”, постигнали “категорично съгласие”, според което “Америка трябва да бъде изолирана от Евразия” (Едва ли е било нужно да се търси такава съгласие, при положение че преди Втората световна война Америка е била аут от Европа).

Изглежда Збигнев Бжежински не е запознат с Лениновия “закон за неравномерното развитие на капиталистическите държави” и прави неверния извод, че евентуалният край на сегашната американска хегемония “няма да доведе до възстановяване на мултиполярността” на глобалното общество. Той пише, че няма да “възникне друг безусловен хегемон, който да измести Съединените щати, налагайки същото политическо, военно, икономическо, технологично и социокултурно световно превъзходство” (“Изборът”, с. 15).

Все пак авторът отчита обстоятелството, че се увеличава броят на ядрените държави и не изключва възможността в даден момент да се изпълнят апокалиптичните откровения на неговия сънародник – “любимият” Исусов ученик Йоан.

В “Откровението на Йоана” е пророчувано, че Римската империя ще бъде победена и унищожена, а воюващите на нейна страна – избити (“лъжепророкът” ще бъде уловен и хвърлен “в огненото езеро, което гори с жупел” (гл. 19, т. 20).

За всеобщо удовлетворение след появата на въпросните книги малко от съдържащите се в тях прогнози се сбъдват. С всеки изминат ден отслабва глобалната власт на суперсилната американска държава – империя.

3. Разрастване на глобалната капиталистическа криза

Както е известно, **епицентърът на съвременната глобална капиталистическа криза е в кредитната система на САЩ.** Тази криза възниква още от 2007 г., но нейното разрастване започва през лятото на 2008 г. в една от фазите на оборота на разрасналия се кредитен ипотечен капитал. Подобно на ураган, кризата помита десетки могъщи банки и финансови активи за около 1 трилион долара (по последни

данни на американското министерство на търговията същата година брутният вътрешен продукт на страната е възлизал на 14,7 трилиона долара¹¹). В резултат на кризата до края на 2008 г. в САЩ са съкратени близо 3 милиона работни места. Подадени са банкови искиове за връщане на около 9 млн. ипотекирани имота (от тях вече са върнати 2,3 млн. броя) от собствениците, които не могат да обслужват получените кредити. През първите месеци на 2009 г. в САЩ са напуснати 250 хил. жилища. Обитателите им са отишли да живеят на улиците или в евтини хотели. Банките са си взели жилищата и са ги обявили за препродажба. Докато се намерят купувачи, голям брой напуснати жилища биват ограбвани и разбивани от мародери.

В печата и по електронните медии се съобщава, че много пострадали и отчаяни от ипотечната криза американци биват приютявани в **палаткови лагери**. По зла ирония на съдбата хиляди от тях разпъват палатки и заживяват край гр. Сакраменто – столицата на най-богатия американски щат – Калифорния (известен и с блясъка на филмовата индустрия на Холивуд). Лагерът дава подслон на

---

¹¹ В. “Дневник”, 10 януари 2009 г.

американци, които са загубили работа, дом, спестявания, а вероятно и вярата в “страната на неограничените възможности”. Очевидци разказват, че живеещите в лагера американски граждани понасят големи несгоди. В палатките им липсва течаща вода, канализация и елементарни хигиенни условия. Засега никой американски държавник не се притичва на помощ на лагерниците. Губернаторът на щата Калифорния – прочутият артист и културист Арнолд Шварценегер, се опитвал да намали възлизания на 42 млрд. долара щатски бюджетен дефицит, включително чрез редуциране на броя на държавни служители и увеличаване на данъци.

Кризата започна със срив (с около 80 %) на борсовите котировки на основните американски ипотечни кредитори – федералната асоциация Fannie Mae и федералната корпорация Freddie Mac. Тези кредитни организации са предоставили над 5 трилиона ипотечни кредити, или половината от възлизания общо на около 10 трилиона ипотечен пазар в страната¹² (само през 2008 г. на борсовия пазар стойността на недвижимите имоти е намаляла с 3,3 трилиона долара).

---

¹² Сп. “Вопросы экономики”, 2008, № 12, с. 6.

Дни по-късно криза избухна и в инвестиционните банки. Първа рухна и обяви своя банкрут инвестиционната банка Lehman Brothers, а изпадналата във фалит инвестиционна банка Bear Stearns беше купена от JP Morgan Chase. Тази банка придоби значителна част от активите и на банкрутиралата американска спестовна банка Washington Mutual, която има над 2300 клона и милиони клиенти. В дълбока криза изпадна и една от най-големите инвестиционни банки в света Merrill Lynch (която през последните няколко години незаконно е закупила стотици хиляди декари български земеделски земи). Тази банка е закупена от Bank of America за 50 млрд. долара. Останалите две гигантски инвестиционни банки Morgan Stanley и Goldman Sachs бяха преобразувани от инвестиционни в обикновени търговски банки с право да извършват и депозитни операции.

След кризата през 1929–1933 г. в САЩ със закон е било забранено на инвестиционните банки да извършват депозитни и други, присъщи на търговските банки операции. Към края (1999 г.) на миналия век, когато е установено пълно световно господство на финансовата олигархия в американската държава, отново е прокаран закон, позволяващ на инвестиционните банки да рискуват, като съвместяват инвестиционните с търговските дейности.

Кредитната криза разкри натрупалите се проблеми, свързани с ликвидността на американските банки. Дни наред милиони вложителите панически се редяха на опашки пред банките, за да изтеглят своите банкови влогове (като например пред ипотечната банка Indy Mac). В суматохата много банки изискаха от хедж фондовете предсрочно да им върнат взетите назаем пари. Стойността на активите на тези фондове се намалиха с 1,5 трилиона долара.

В началото на 2009 г. цените на акциите на големите американски банки Citigroup и Bank of America паднаха наполовина. Според преподавателя в Университета на Ню Йорк Нуриел Рубини проблемите на тези банки са доказателство, че американската финансова система е “фалирала”¹³.

През март 2009 г. правителството на САЩ се съгласи да замени преференциални акции на банката Citigroup за обикновени на обща стойност 25 млрд. долара, но то щяло да държи само 30–40 % от акциите на тази банка.

Кредитната криза обхвана и сферата на **застраховането**. С над 70 % падна цената на акциите на най-голямата американска застрахователна компания American International Group – AIG (същата, която купи Българската

---

¹³ В. “Дневник”, 19 януари 2009.

телекомуникационна компания от американския еврейски фонд “Адвент”). Въпросната застрахователна компания бе спасена от американското правителство чрез отпускане на кредити, възлизащи на стотици милиарди долара, с които са изкупени 80 % от нейните лоши активи. Това не означава, че застрахователната компания е “национализирана”, одържавена и преобразувана в общонародна собственост. Такива актове са абсурдни в американската олигархична държава. Тук наливането на бюджетни пари в частни банки и корпорации се прави с единствената цел да се избегне тяхната ликвидация, да се запази общественото господство на пропадналите от прекалена алчност и разгул финансови аристократи и олигарси и да се укрепва олигархичната държавна власт. В замяна на милиардите долари, които американското правителство предоставя на частни банки, държавата дори не получава дял от тяхната собственост. Някои от банките, които получиха правителствени финансови инжекции, само поемат задължението ежесечно да представят отчети за кредитната активност на Министерството на финансите, да променят мениджърската си структура, временно да поставят таван (500 хил. долара годишно) на банкерските заплати и да прекратят бонусите, възлизащи на милиони долари.

В средата на март 2009 г. се разкрива, че в застрахователната компания AIG (Ей Ай Джи) са отпуснати (под формата на премии) на сътрудници 225 млн. долара (от предоставените ѝ близо 200 млрд. долара държавни “антикризисни пари”). Този факт също потвърждава тезата, че глобалната капиталистическа криза може да се преодолява преди всичко, като се извършват дълбоки социални преобразувания, насочени към формиране на социалистически обществени отношения, съответстващи на съвременното равнище на развитие на производителните сили.

Прави впечатление, че множеството фалирали американски банки, корпорации и финансови фондове се спасяват от ликвидация селективно с кредити, съвети и препоръки на шефовете на ФРС (през 2009 г. главно поради нарастващия брой на необслужваните кредити са оставени да фалират над 1000 от общо над 8000 банки в САЩ). След това Федералният резерв слага ръка върху оцелелите финансови формирования. Малко вероятно е в близко бъдеще да бъде извършена съществена промяна на съществуващата американска финансова система. Назначеното от новия президент на САЩ Барак Обама ръководство на американското министерство на финансите е обявило, че “планира да запази една финансова система, притежавана и управлявана от частния сектор”.

Кредитната криза в САЩ нанася огромни щети и в **производството**. В повечето индустриални предприятия се натрупват непродадени стоки и се свива търсенето на промишлени суровини и материали (мед, олово, цинк), чиито цени през кризисния период се понижават значително под реалната им себестойност. Много от предприятията се закриват и се съкращават работни места (само през “черния понеделник” – 26 януари 2009 г. в редица световноизвестни американски промишлени компании като “Пфайзер” – производител на лекарства, и “Катерпилар” – на строителни машини, са съкратени от работа над 71 хил. души). Такива кризисни последици се наблюдават предимно в автомобилостроенето и самолетостроенето, в мебелната индустрия, в изготвянето на уреди за дома, в металургията. Към края на 2008 г. в търговските компании за продажба на автомобили с марките на концерните “Дженерал мотърс” и “Крайслер” останаха непродадени много коли и се наруши ритъмът на производство в целия бранш на САЩ. Секна паричният приток в гигантските автомобилни концерни, повечето техни предприятия бяха затворени и са уволнени от работа десетки хиляди работници. За спасяване на концерните от фалит американското правителство им отпусна помощ в размер на няколко десетки милиарда щатски долара.

Избухналият взрив на фазата на трансформиране на автомобилите в пари е форма на парична криза, която се разпростира в рамките на въпросните концерни. Тъй като техните управители нямат парични ресурси за изплащането на задълженията по сключени сделки с фирми – доставчици на суровини и материали и с подизпълнители, паричната криза прераства във всеобща за отрасъла. Посочените фирми и подизпълнители на стоки изпадат в неплатежоспособност и прекратяват своята дейност, без да имат свръхпроизводство.

В началото на 2009 г. автомобилният концерн General motors е съкратил от работа 47 хил. свои работници и служители, но само във фабриките, които са разположени на територията на европейски, азиатски и други държави.

Управителите на този концерн искат от германското правителство няколко милиарда евро за спасяването от фалит на намиращата се на германска територия американска дъщерна фирма Opel. В тази фирма работят над 26 хиляди германци. Членове на германското правителство изразяват съгласие за предоставяне на исканите пари, но при условие че компанията Opel бъде отделена от американския собственик (това не пречи на германски

мисионери и шефове на фондации у нас да проповядват тезата, според която в държавата нямало значение чия е собствеността върху средствата за производство). В интерес на германските граждани е правителството им да изкупи на безценица акциите и патентите на утвърдената в света компания Opel и да способства за нейното самостоятелно развитие като държавно предприятие.

През първото тримесечие на 2009 г. в САЩ броят на безработните е бил около 13 млн. души, а безработицата е превишила 8 %. Такова е било нивото на безработицата в страната, когато започнала Великата депресия (1929–1933 г.), но по-късно то е надхвърлило 20 % от трудоспособното население.

Уволнения се извършват и във федералната администрация на САЩ. В началото на 2009 г. само в Ню Йорк са съкратени над 23 хил. учители, униформени и цивилни полицаи, пожарникари и други служители. Междувременно се увеличава размерът на редица данъци и се въвеждат налози на необлагани досега стоки и услуги. Кризисното бреме отново се стоварва върху трудещите се.

Тъй като американската кредитна система е тясно свързана с банки на други държави, кризата придобива **глобален характер**. Обя-

вени са фалити или проблеми, свързани с ликвидността на банки като белгийската Fortes, Northern rock, Royal Bank of Scotland в Англия (където за няколко месеца са съкратени от работа над 30 хил. брокери на имоти). В Ирландия също са фалирали банки и свързани с американски фирми предприятия за производство на информационна и друга техника. Изпадналите в несъстоятелност частни банки са рекапитализирани от държавата срещу 75 % от правото на глас (с банкрута на ирландската икономика и в нашата страна спряха да се отправят призови за механично пренасяне на опита на т.нар. “келтски икономически тигър” и за още по-тясно финансово и производствено обвързване със САЩ). Банки фалират и в Исландия, Бенелюкс, Германия и други страни.

В повечето държави цените на предлаганите на борсите (Лондон, Франкфурт) акции спадат с 60–70 %. Много олигарси милиардери са загубили личното си богатство. Олигарси от Русия, Украйна, Индия и Ирландия са загубили над 200 млрд. долара. Към края на 2008 г. в Унгария, Украйна, Сърбия, Исландия и Латвия не достигаха финансови ресурси за балансиране на държавните бюджети. Правителствата им вземат милиардни заеми от получилия прозвището “държавен екзекутор” МВФ.

По съобщения в печата през 2008 г. индустриалното производство в Европа се сви-ва “ужасяващо”. Спрямо 2007 г. в Испания то е намаляло с над 15 %, в Германия – 10 %, Франция – 9 %, Англия – над 7 %¹⁴.

Голямо е намалението на индустриалното производство и в повечето страни от Централна и Източна Европа. Например през периода февруари 2008 – февруари 2009 г. в България то е спаднало с 19 %, в Чехия и Словакия – със 17 %, а в Унгария – с 12 %. Много строителни компании остават без поръчки за изграждане на обекти и изпадат в неплатежоспособност. Стремително падат цените на строителните материали (в т.ч. на цимент) и производителите им банкрутират (например основаната още през 19-и век германска транснационална компания “Хайделберг цимент”, чийто собственик е дължал на банки няколко милиарда евро и се е самоубил).

През 2009 г. глобалната капиталистическа икономическа криза се разразява с още по-голяма сила и продължава тенденцията на намаляване на производството в икономиките на големите европейски държави (Англия, Германия, Франция). Например в Англия са фалирали близо 23 хил. английски компании.

---

¹⁴ В. ”Дневник”, 10 януари 2009.

Свиването на производството и на строителството се съпровожда с масово съкращаване на работни места (в германския автомобилен завод “Фолксваген” във Волсбург повечето работници са изпратени в принудителен неплатен отпуск). По данни на печата понастоящем в Испания броят на безработните превишава 5 млн. души и продължават съкращенията на работни места (предимно в строителството и услугите).

Кризата е убийствена и за повечето развиващи се страни (Замбия, Гана, Нигерия), чиито основни валутни приходи са от износ на суровини. По време на глобалната криза намалява тяхното търсене, а цените им на международните пазари драстично спадат.

Глобалната криза се отличава от предишните и по безпрецедентния размер на нанесените на човечеството **материални и социални щети**. Груби сметки показват, че само шест месеца след нейното избухване човечеството е загубило десетки трилиони долара. Загубите са главно от намалените темпове на икономическия растеж в почти всички развити капиталистически държави (през 2009 г. икономиката на тези държави е “застинала”), от отписани финансови активи, от драстичен спад на стокови и борсови цени и от изразходване на държавни пари за “оздравяване” на фалирали частни банки.

IV. СЪВРЕМЕННАТА АНТИКРИЗИСНА ПОЛИТИКА

1. Антикризисната парична и бюджетна политика в големите държави

Правителствата на големите държави използват кейнсиански и други методи и средства за преодоляване на глобалната капиталистическа криза.

Централните банки предприемат мерки за осигуряване на банковата ликвидност предимно чрез **снижение на основния лихвен процент**. В САЩ председателят на Федералния резерв Бен Бернанке е прокарал решение за поетапно намаляване на основния лихвен процент, който сега е определен на 0,25 % (преди това Централната банка на Япония е свалила лихвата на 0,3 %).

Правителствата на страните – членки на ЕС, са постигнали съгласие по време на кризата да координират националните лихвени политики. Договорили са се държавите да гарантират банковите депозити на гражданите до 50 хил. евро. През първото тримесечие на 2009 г. Европейската банка е намалила лихвата на 1,5 %. Централната банка на Швейцария понижи основния лихвен процент на 0,1 %, а тази на Англия – на 1 % (най-ниското ниво от 1694 г., когато е основана тази банка). Като на-

маляват основния лихвен процент, централните банки подпомагат предимно банките, на които дават кредити. После собствениците на тези банки отново отпускат на обикновените кредитополучатели високолихвени заеми и си осигуряват големи печалби. Например в САЩ средната лихва по потребителските кредити продължава да бъде 14,33 % (през 2007 г. тази лихва е била 14,41 %), а лихвите по ипотечните кредити – 6,67 %.

Буржоазните правителства се стремят да ограничават разрушителната сила на глобалната криза и чрез използване на **бюджетни ресурси**. Засега равнището на правителствените разходи за преодоляване на тази криза в банковата система на САЩ и Русия е около 10–13 % от техния БВП, на Германия, Франция и Англия – 20–25 %, а на Холандия – над 40 %¹. Тези разходи възлизат общо на около 5 трилиона долара, като изразходването им е различно в отделните страни.

В САЩ са предоставени 700 млрд. долара предимно за оздравяване на разлагащата се банкова и кредитна система. По искане на американския президент Барак Обама в Конгреса през 2009 г. е взето решение да бъдат похарчени още към 800 млрд. долара за прео-

---

¹ Сп. “Вопросы экономики”, 2008, № 12, с. 9.

доляване на кризата. Съгласно с икономическия план на президента тази сума ще се изразходва за:

- изграждане на строителни обекти;
- подобряване на образованието и здравеопазването;
- увеличаване на помощите за безработните и на помощите за храна;
- данъчни намаления и облекчения за компании (включително на добиващи енергия от “зелени” източници);
- здравни застраховки и здравна помощ на бедните и безработните;
- запазване на ипотекирани домове на милиони американци.

В разглеждания план са предвидени парични суми за изпълнение на поетото от президента предизборно обещание да бъдат намалени данъците на 95 % от работещото население (това противоречи на интересите на банковите собственици на ФРС). Предвидено е повечето бюджетни пари да се използват за подобряване на инфраструктурата (пътища, мостове, електропроводи) и за откриване на няколко милиона работни места. С влагането на държавни пари за строителство на инфраструктурни обекти се цели да бъде раздвижено и увеличено потреблението и да се предизвика икономическо оживление. В Америка така са-

мо се сменя обектът на стимулиране на потребителското търсене. Ограничава се разпалилото кризата раздуто ипотечно семейно жилищно кредитиране и се разширява предоставянето на бюджетни пари за развитие на инфраструктурата в страната. В същото време банковите кредитори, които са приближени на тези от Федералния резерв, остават непокътнати и продължават да получават държавни пари и да се разпореждат с тях. Тази едностранчива политика на провокиране на потребителското търсене може да причина нови кризисни рецидиви. Още повече че извършваната през последните три десетилетия емисия на долари за стимулиране на търсенето на домакинствата (чрез ипотечни кредити) е била за сметка на разширяването и усъвършенстването на мощностите, произвеждащи стоки и услуги.

Тогавашният министър на финансите на САЩ Тимъти Гайтнър (кадър на Фед) също е представил своя антикризисна програма, съгласно с която в американската банкова система следвало да се влеят още 2 трилиона долара народни пари. С половината от тези пари е трябвало да бъде създаден фонд за изкупуване на ликвидни банкови активи, а другата половина да бъде използвана за отпускане на заеми на потребителите и на бизнеса.

Целта на тази програма била да се “отпуши” кредитирането и да се разчистят токсичните активи на големи банки, които са издържали “стрес тестове” (даващи отговор на въпросите дали съответната банка има достатъчно капитал за оцеляване и доколко може да набира нови финансови ресурси). Според финансовия министър на САЩ изкупуването на лоши ипотечни кредити на банки трябвало да се извършва от частни институции (вероятно тези на Федералния резерв). Тези институции следвало да бъдат снабдявани с паричен ресурс от държавата, т.е. от данъкоплатците.

Английският министър-председател Гордън Браун е издействал държавни пари предимно за попълване на “дупките във финансовата сфера”. Политическите му опоненти основателно смятат, че тази антикризисна политика задълбочава рецесията в страната и ще доведе до нарастване на външния дълг на Англия на над 1 трилион долара.

Правителството на Япония е отпуснало на Централната банка 13 млрд. долара за подкрепа на малките и средните предприятия, които се нуждаят от краткосрочни кредити. Централната банка предоставя бюджетните пари на финансиращите корпоративния сектор местни банки срещу ценни книжа, облигации, имущество.

В началото на 2009 г. правителството на Франция е отпуснало 26 млрд. евро за стимулиране на развитието на реалната икономика. Предвиждало се тези пари да се изразходват чрез реализация на 1000 проекта за финансово подпомагане на предприятия и изграждане на държавни обекти, включително във френски колонии.

В Германия са набелязани антикризисни мерки за държавно подпомагане на банки и на реалната икономика. За изпълнението им от бюджета на страната са заделени 50 млрд. евро, които до края на 2009 г. би трябвало да бъдат изразходени за:

- детска помощ (100 евро на дете);
- изграждане на училища, университетите, интернет, пътища;
- намаляване на данъчните и социалните тежести;
- подкрепа на автомобилната индустрия чрез предоставяне на държавна премия (в размер 2,5 хил. евро) на всеки, който предаде за скрап стар (над деветгодишен) и закупи нов автомобил.

На състоялата се към края на февруари 2009 г. среща на правителствените ръководители на страните – членки на ЕС, шведският премиер Фредрик Рейнфелд уместно е изтъкнал тезата, че частното капиталистическо про-

изводство на автомобили в Европа би трябвало не само да се дотира от държавата, но и да се съкращава. По това време на европейския континент ежегодно се произвеждат 18 млн. броя автомобили, а се търсят около 11–12 млн. броя. В европейската автомобилна индустрия работят 12 млн. души. Очакванията са от тях да бъдат уволнени предимно работници и служители, които работят във филиали на западноевропейски компании, разположени на територията на източноевропейски страни.

В Русия правителството е предприело антикризисни мерки както за поддържане на финансовата система на страната, така и за развитие на реалния сектор и за подкрепа на работния народ. За изпълнение на набелязаните мерки са заделени бюджетни ресурси, възлизащи на няколко стотици милиарда долара. Въпреки това руската държава понася големи щети от глобалната криза. Само за брени дни след нейното избухване намиращите се на нейна територия американски и други чуждестранни банки са изтеглили от руския паричен пазар огромни парични суми (около 270 млрд. долара спекулативен капитал) и са ги превели в своите страни. За поддържане на руския паричен и стоков пазар са пуснати в обръщение и парични ресурси на натрупания от петролния износ валутен резерв (око-

ло 600 млрд. долара). Към тази мярка се е прибягнало поради обстоятелството, че вследствие на прилаганата през 90-те години на 20-и век в страната неолиберална монетарна политика притокът на чужди капитали в руската парична маса е бил близо 90 %². Това е “взривоопасен елемент” на криза. Обезвреждането му изисква час по-скоро да се намерят вътрешни източници на финансови ресурси, да се въведат ефикасни механизми за съкращаване на притока на чуждестранни пари и за предотвратяване на бързото им оттичане от руския пазар.

В тази трудна ситуация политическата стабилност в руската държава, силната президентска власт и запазването на държавните банки позволяват да се осигуряват държавни пари за стимулиране (включително чрез намаляване на данъка върху печалбата) на развитието на националната икономика и главно на военнопromишления и енергийния комплекс, на автомобилостроенето, селскостопанското машиностроене, селското стопанство и други отрасли и производства. Бюджетни парични ресурси се предоставят и за увеличаване на работните заплати на държавните служители, за гарантиране на влоговете на населението, за рефинансиране на ипотечни жилищни влогове,

---

² Сп. “Вопросы экономики”, 2008, № 12, с. 16.

за увеличаване на раждаемостта и за редица други социални програми.

След продължително лутане през февруари 2009 г. руското правителство прие програма за перспективно и справедливо реформиране на банковата система в Русия. То ще отпусне нужната парична сума за саниране само на 20–30 от действащите в страната около 1200 банки (оставените без държавна финансова помощ банки сигурно ще фалират).

Почти незасегнат от глобалната криза остава **социалистически Китай**. В страната банките са под пряк контрол на правителството и централните органи на Китайската комунистическа партия.

През октомври 2008 г. китайските власти са приели пакет от антикризисни мерки, чиято реализация през 2009–2010 г. ще струва близо 600 млрд. долара. Тези мерки са насочени към развитие на пътната и енергийната инфраструктура, а също и за решаване на социални проблеми.

Световните агенции често съобщават, че ежегодните темпове на икономически растеж в страната продължават да бъдат високи (8–9 %). Заедно с антикризисните разходи бюджетният дефицит на огромната държава възлиза на около 130 млрд. долара, или около 3 % от нейния БВП (същата година в САЩ се

очаква бюджетният дефицит на страната да достигне гигантската сума от 1,75 трилиона долара, или над 12 % от нейния БВП)³.

Китайски стопански и външнотърговски представители изкупуват от чужбина и складираат на своя територия големи количества евтини железни руди, цветни метали и други суровини и материали, придобиват собственост върху фалирали чуждестранни (включително австралийски) финансови и промишлени компании. По време на глобалната капиталистическа икономическа криза в САЩ, в Германия и в други големи държави производството и износьт на стомана значително се съкращава, стоманодобивното производство на Китай чувствително нараства, а количеството на изнасяната китайска стомана превишава половината от износа на този продукт на световния пазар. Всичко това показва, че засега китайският социализъм остава извън обсега на глобалната капиталистическа криза. Западната пропаганда няма как да признае този факт и продължава да повтаря изтърканата фраза за “нарушаването на човешките права и свободи” в Китай.

През следкризисния период 2009–2015 г. в социалистически Китай brutният вътрешен

---

³ В. “Сега”, 13 март 2009.

продукт нараства средно с над 8 % годишно. През 2010 г. китайската икономика нараства с 10,4 %, през 2011 г. – с 9,3 %, а през 2015 г. – с 6,8 %. Вследствие на тези темпове на икономически растеж още през 2014 г. **социалистически Китай изпреварва САЩ по брутен вътрешен продукт (БВП), оценен на базата на паритета на покупателната способност (PPP – purchasing power parity).** Неговата икономика става най-голямата сред останалите около 230 държави в света. През 2014 г. в социалистически Китай брутният вътрешен продукт по PPP е 17,6 трилиона щатски долара, а в САЩ – 17,4 трилиона долара. През първите десет месеца на 2015 г. БВП на социалистически Китай е 19,5 трилиона долара, а на САЩ – 18 трилиона долара (кнопета, November 2015). Понастоящем социалистическата китайска държава е най-големият заемодател на САЩ. Външният държавен дълг на САЩ е около 19 трилиона долара, от които близо 2 трилиона са получени от социалистически Китай. През 2015 г. делът на САЩ в световния брутен вътрешен продукт, оценен по паритет на покупателната способност, е 17 %. Бюджетният дефицит в американската държава е бил около 500 млрд. долара. В сравнение с кризисната 2009 г. през 2015 г. броят на безработните е намалял от 13 млн. на над 8 млн.

души. Относителният дял на безработните спрямо общия брой на заетите (156 млн. души) в страната е спаднал от 8 на над 5 %.

Американските пазари са залети с евтини китайски стоки за бита (домакински уреди, телефони, чадъри и др.).

Според руския учен финансист Михаил Хазин (в. „Нова зора” от 10 ноември 2015 г.) по време на „студената война” срещу Съветския съюз представителите на американската финансова олигархия са отредили на Китай ролята да произвежда и доставя на американските пазари евтини домакински стоки (за ширпотреба). Така в Америка е стимулирано индивидуалното, семейното потребление, а свободните парични ресурси са използвани за осъществяване на „информационната революция”.

Напоследък, когато социалистически Китай стана решаващ геополитически фактор на международната арена, американските представители на финансовата олигархия кроят „стратегически” планове да си върнат в САЩ производството на стоки за бита и да прекратят техния внос от китайската страна. Те предприемат административни, законови и военни мерки и за максимално ограничаване на китайския внос на конкурентни промишлени и селскостопански стоки в европейските страни.

2. Резултати от прилаганата антикризисна политика

Съпоставянето на инструментариумите за противодействие на глобалната капиталистическа криза в някои от големите държави показва **различия в прилагането на антикризисната политика**. Например в социално ориентирани държави (Русия, Германия, Франция и Китай) наред с мерките за стабилизирание на банковата система се прилагат и инструменти за стимулиране на развитието на местното производство. В САЩ и Англия народните пари се използват главно за реанимиране и укрепване на банковата и кредитната система с оглед да се защитят интересите предимно на финансовата олигархия и да се запази нейното господстващо положение в глобалното общество. Непосредствено след кризисния взрив управителят на американската ФРС Бен Бернанке се е противопоставил на предложенията за оказване на държавна финансова помощ на индустрията, включително на автомобилните концерни⁴, и се е застъпвал за спасяване на фалирали банки.

С наливането на държавни пари в частни банки и други финансови компании почти не се способства за преодоляване на капита-

---

⁴ В. "Дневник", 10 декември 2008.

листическата криза, а се откриват възможности за облагодетелстване на спекуланти и мошеници от класата на финансовата буржоазия и олигархия. Още К. Маркс е доказал, че системата на насилствено разширяване на възпроизводствения процес не може да се “оздрави” с това, че примерно Централната банка “даде на всички спекуланти недостигащия им капитал и купи всички обезценени стоки по тяхната предишна номинална стойност” (т. 25, ч. II, с. 33).

Този тезис се потвърждава и при разглежданата глобална капиталистическа криза. Например през 2009 г. в САЩ правителството (посредством Федералния резерв) предоставя на големи частни банки стотици милиарди долари, които да бъдат използвани за кредитиране на бизнеса и за създаване на нови работни места, но въпреки това всеки месец капиталистите продължават да уволняват и да изхвърлят на улицата стотици хиляди наемни работници и специалисти.

Освен това в САЩ се разкрива, че при оползотворяването на бюджетните антикризисни пари (първите 700 млрд. долара) голяма част от тях били присвоени чрез корупционни схеми, тъй като били дадени на определени от ФРС банки (например държавата е дала 254 млрд. долара за рекапитализиране на бан-

ки, но е получила книжа, чиято стойност е по-малка със 78 млрд. долара).

В закона за държавния бюджет (2009 г.) на САЩ е прието да има голям бюджетен дефицит, въпреки че държавният дълг на страната превишава 14 трилиона долара и почти е равен на обема на нейния годишен БВП. При това положение президентът на САЩ Барак Обама е обещал до 2013 г. да работи за намаляване на бюджетния дефицит на страната от 1,7 трилиона долара на 533 млрд. долара и да го сведе до 3 % от нейния БВП. Това обещание се изпълнява главно чрез изтегляне на американските войски от Ирак и Афганистан и намаляване на военните разходи (по 190 млрд. долара годишно). За неговата реализация обаче не способстват президентските призови за увеличаване на данъците на богатите американци (с годишен доход над 250 хил. долара).

Едва ли е възможно в отвъдокеанската олигархична държава да бъде въведена прогресивна скала на подоходно данъчно облагане, при което данъчните ставки за богатите да бъдат значително по-високи от тези на по-голямото мнозинство бедни и средни слоеве на обществото. Такава данъчна политика среща отпор от множеството конгресмени, които удовлетворяват интересите на американската финансова олигархия.

Междувременно се появяват сведения за разширяване на порочната **симбиоза между банковата и гангстерската мафия**. В условията на глобална криза интересите им съвпадат. Банковите собственици отчаяно се нуждаят от реални пари за ликвидност, а организирани престъпни босове имат стотици милиарди долари, натрупани от трафика на наркотици и друга престъпност. През 1991 г. по линия на Организацията на обединените нации (ООН) е било въведено изискване към банкерите по света да информират съответните власти, ако някой се опита да вложи в банка големи суми с неизвестен произход. Напоследък тези правила са заобикаляни (признава в интервю за агенция “Ройтерс” и шефът на агенцията на ООН за борба с организираната престъпност Антонио Коста).

Практиката показва, че при системата на неолиберализма се откриват възможности за по-скорошно разразяване на глобалната капиталистическа криза. Въпреки това отвъдокеанските световни господари изискват от държавните ръководители (без тези на САЩ) да не включват в антикризисните си програми механизми на **протекционната политика**. Същевременно призовават американците да купуват само местни стоки (под лозунга “изберете американското”). Собствениците на

металургични заводи в САЩ призовават да се закриля местното производство чрез облагане с високи импортни такси на вносителите на стомана. Засега такива са главно стоманодобивници от Русия, Китай и ЕС. Американското правителство субсидира износа на биогорива за Европа. В ЕС се реагира чрез въвеждане на антидъмпингови мита на доставяните количества американски биодизел.

Очевидно отвъдокеанските олигарси пак се опитват да задържат изплъзващата им се глобална власт, осигурявайки финансови и други предимства на своите фалирали банки и компании на “свободния” световен пазар. И при изменилото се съотношение на между-държавните сили в повечето големи държави се прилагат различни форми на протекционизъм. Полагат се грижи за предотвратяване на очертаващия се банкрут на местните финансови и производствени организации (особено на фермерите и на представителите на малкия и средния бизнес). Например за защита на местната автомобилна индустрия във Франция правителството е отпуснало десетина милиарда евро на компаниите “Пежо” и “Рено”, при условие че не изграждат заводи извън страната и осигуряват работни места във Франция. От средата на януари 2009 г. в Германия фирмата “Мерцедес” е преминала към тридневна ра-

ботна седмица. Работниците получават 90 % от заплатата си, като 70 % от нея дава фирмата, а 20 % – социалното министерство (което е форма на протекционизъм). Руският премиер В. В. Путин публично апелира за премахване на протекционизма. Като се убеждава, че прилагането му е основен елемент на политиката на западните държави, съвсем основателно закриля родните автомобилостроители чрез въвеждане на високи мита за вносителите на чуждестранни автомобили.

Идеята за свободен световен пазар е в интерес на широките народни маси. Нейната реализация би ускорила гибелта на капиталистическия обществен строй и смяната му със социалистическа социално-икономическа формация. Протекционната система на закриля на местните производители е вътрешно присъща на държавномонополистическия капитализъм. До премахването му в капиталистическите държави и междудържавните общности сигурно ще се използват ту по-силни, ту по-слаби форми на протекционизъм. Например засега в ЕС има единна, валидна за всички негови страни членки митническа политика, а също и Обща аграрна политика (ОАП), чийто основен принцип е налагането на тарифни и нетарифни митнически ограничения на вноса на селскостопански стоки от държа-

ви извън общността. Спре ли се прилагането на ОАП, би възникнал и въпросът за смисъла на съществуването на Евросъюза.

Статистическите данни показват, че водената в страните – членки на Европейския съюз, антикризисна политика, не дава положителни резултати. След избухването (2008 г.) на глобалната капиталистическа криза в тези страни годишният икономически растеж е средно под 2 %. През 2015 г. в Англия този растеж е около 2 %, в Германия – под 1,5 %, във Франция, Холандия и Белгия – около 1 % (IMF World Economic Outlook (FEO), October 2015). Посоченият бавен икономически прираст е израз на продължаващата рецесия в индустриално развитите европейски държави.

През периода 2010–2015 г., т.е. след големия срив (2009 г.), средногодишният растеж на американската икономика е едва 2 %. Американската държава империя продължава да бъде в икономическа рецесия. Неуспешни се оказват опитите за изход от тази рецесия чрез наливане на трилиони щатски долари от държавата в частните американски банки, предизвикване на бунтове в Москва и неоколонизиране на Русия и Украйна. През 2014 г. в Украйна американски високопоставени администратори и агенти на Централното разузнавателно управление са финансирани и направ-

лявали извършения държавен преврат, вследствие на който начело на украинската държава са поставени местни олигарси, американски и грузински граждани.

Американските олигарси и неоционисти претърпяха пълен провал и при опитите им да се преборят с кризата чрез завладяване на Сирия и Иран и установяване на неокOLONIALНО господство над арабските народи. Вместо това на територии на Ирак и Сирия е образувана Ислямска държава. През 2011 г. с помощта на американски и израелски неокOLONIALНИЗАТОРИ в Сирия е предизвикана гражданска война, по време на която милиони сирийци напускат своята родина и търсят спасение в Европа. До края на 2015 г. в европейските страни – членки на Евросъюза, са преселени над милион сирийски, иракски, афганистански и африкански бежанци. Избухналата бежанска криза се използва за укрепване на господството на американските финансови олигарси и неоционисти в Евросъюза.

При така създамата се международна обстановка американската антикризисна политика се насочва главно към **завладяване на пазарите в Европейския съюз (ЕС)**. На тези пазари се гледа като на необходимо условие за разширяване на американското национално производство и за измъкване на Америка от икономическата рецесия.

С оглед на това се водят преговори за установяване на Трансатлантическо търговско и инвестиционно партньорство (ТТИП). Упражнява се натиск през 2016 г. да бъде подписано споразумение за свободна търговия между САЩ и ЕС. Прилага се геополитика, която включва:

- изолиране на социалистически Китай от пазарите на Евросъюза, като се преустанови реализацията на китайския проект за нов „Път на коприната” (включително и чрез извършения през 2014 г. държавен преврат в Украйна, през която минава континенталният път за транспортиране на китайски стоки в европейските страни);

- ограничаване на достъпа на Русия до европейските пазари чрез преминаване към нерентабилни, но алтернативни на руските енергоизточници;

- укрепване на проамериканските държавни режими в Полша, Балтийските републики, Румъния и България чрез разполагане на натовски войски и координационни центрове;

- изграждане на направлявана от САЩ система на международно разделение на труда;

- създаване на подвластен на САЩ специален международен трибунал за решаване на съдебни спорове „инвеститор-държава”;

- разрешаване на американските компании свободно да добиват шистов газ на териториите на страните членки на ЕС, както и да отглеждат и продават генномодифицирани организми (ГМО).

Целта на проекта за Трансатлантическо търговско и инвестиционно партньорство е преодоляване на продължаващата вече близо десетилетие икономическа рецесия в САЩ. Формирането на общ американско-европейски пазар сигурно ще доведе до разпад на функциониращия на протекционни начала ЕС и до нови капиталистически кризи в неговите страни членки.

3. Необходими мерки за смяна на капиталистическата банкова система

Направеният анализ на развоя на съвременната глобална капиталистическа криза показва, че вече е възникнала **необходимост от коренна промяна на съществуващата обществена и финансова система в света.** Тази промяна следва да доведе до формиране на многополярно глобално общество, в което **банкерите да се поставят под властта на съответните легитимни правителства.** Обществена промяна би трябвало да бъде извършена най-напред в САЩ, където през миналия и сегашния век се разразяват големи кри-

зисни бедствия, носещи беди и страдания на човечеството. Нейното осъществяване е в интерес преди всичко на американския народ. Невъзможно е стотиците милиони обикновени американски граждани винаги да получават заеми и да живеят заможнo и безгрижно в обществен строй, при който половината от националното богатство принадлежи на малцина финансови олигарси и мафиоти. В ядрената епоха и най-силната държава не би могла дълго време да осигурява благоденствие на своите поданици, като експлоатира трудовите и природните ресурси на другите нации.

През 2009 г. в САЩ е настъпило значително свиване на икономиката. Отписани и обезценени са финансови активи за около трилион долара. Спрени са производствени мощности на най-големите в света компании. Нарастват дълговете на държавата и домакинствата, а нейният отрицателен платежен баланс е над 600 млрд. долара годишно⁵. Вследствие на всичко това нараства масовата безработица, няколкократно е съкратено потреблението на жизненоважни стоки, на средства за производство и инвестиции в страната и рязко е влошен животът на широките народни маси.

---

⁵ Weinberg, D. B. U. S. International Transactions, U.S. Department of Commerce, Washington, 2008.

В американското общество жертви на кризата са и чернокожите граждани, повечето от които са бедни и получават държавни помощи. Първоначално те вярваха, че животът им ще се подобри след избора на чернокожия Барак Обама на поста президент на САЩ.

На фона на всичко това **представителите на отвъдокеанската финансова олигархия всячески се мъчат да запазят глобалната си власт.** Използват я за спасяване от фалити на своите банки и богатства, като отнемат последните парични ресурси на народа (макар че с безнравственото си властване в света са способствали за по-скорошното избухване на глобалната криза, за задълбочаване и нарастване на обхвата ѝ). Шефовете на ФРС и на МВФ настояват парите на данъкоплатците да се влагат предимно за “стабилизиране на финансовия сектор”. Предлагат да бъдат създавани държавни “лоши банки” за изкупуване на “токсични активи”, т.е. отново за сметка на обикновените хора да се раздуват банкерските щатове и на всеки банкер да се дават по няколко милиона долара годишна заплата.

Явно и след разразяването на глобалната криза **отвъдокеанските финансови олигарси продължават по старому да властват над човечеството.** Тяхната управленска схема включва: печатане на долари без златно

покрытие; подчиняване и угнетяване на народите и експлоатация на световните човешки, природни и материални ресурси чрез неокOLONизиране на държавите и подкрепа на марионетни правителства (като се подкупват партийни лидери, медии и “неправителствени организации”, организиране на “нежни революции”, военно завладяване на чужди земи и народи).

Освен че намества някои части на капиталистическата икономика, разрушителната глобална криза значително ускорява извършващата се промяна в съотношението на икономическия и военния потенциал на големите държави. Докато американският икономически гигант се смалява, в глобалното геополитическо пространство се формират нови мощни държавни и междудържавни центрове (Русия, Китай, Индия, Бразилия) и се създават условия за увеличаване на броя на ядрените държави.

Притеснени от стеклите се кризисни обстоятелства, “банковите крале” от ФРС и представителите им в американската президентска администрация започват да прилагат по-рафинирани методи и средства да запазване на глобалната си власт. Опитват се да възстановяват капацитета на поразената от глобалната криза американска икономика и да разширяват своята империя чрез използване на “интелигентна сила”.

Дни след встъпването си в длъжност Барак Обама (за чиято предизборна и пиар кампания досега били дадени и похарчени най-много пари) публично оповести, че подава “приятелска ръка” на обявяваните за терористи, преследвани и изстребвани от американската и израелската армия, араби и други мюсюлмански народи. Тази негова изява е основание да се предполага, че той е избран да бъде “естествен посредник” на изповядващите юдаизма и мормонството американски банкери и борсови играчи при осъществяване на политиката им спрямо милиардите тънещи в бедност и нищета привърженици на мохамеданската религия.

Докато президентът Обама отправя хуманни послания към братята мюсюлмани, банкери от ФРС предлагат (на вече назначените по тяхна препоръка министри в Министерството на финансите на САЩ и на членове на Сенатската комисия) многократно изпробвана схема за по-нататъшно източване на американската държавна хазна. С мотива че целят размразяване на пазара на ценни книжа, те пристъпват към изкупуване на държавни облигации, носещи високи доходи. Очаква се чрез доходността на държавните облигации да се повлияе на тази на ипотечните и корпоративните облигации, т.е. с народни па-

ри да се увеличава богатството и властта на притежателите на банки във ФРС.

Тези противонародни „антикризисни” мерки показват, че в обозримо бъдеще няма да бъдат предприети **решителни действия за борба с националните и глобалните капиталистически икономически кризи**. Въпреки провалите и понесените загуби от световната криза bankerите от ФРС упорито бранят статуквото и се стремят да удържат господстващото си положение в САЩ и света. Главно поради това продължава следкризисната депресия в САЩ и 28-те страни – членки на Европейския съюз, и зрее избухването на нова още по-машабна и разрушителна глобална икономическа криза. Такава криза сигурно ще революционизира вътрешната и международната обстановка и ще предизвика социален катаклизъм в американското многонационално общество.

Това би могло да бъде избягнато, ако в САЩ бъде създадена **държавна централна банка**. Такава банка може да способства за осъществяване на правителствената икономическа политика и да координира регулирането на отделните сегменти на паричния пазар. Чрез нея човечеството би могло да се освободи от тоталното господство на банковите собственици на ФРС. Същевременно трябва да бъде поста-

вено началото на изграждане на една нова архитектура на световната финансова система, която да функционира по строги международни правила и да обслужва интересите на всички нации и държави.

Решителен опит за отървяване на народите от господството на Федералния резерв на САЩ е направил американският президент **Джон Кенеди**. През юни 1963 г той е подписал президентски указ, по силата на който е дадено право на Министерството на финансите на САЩ да пуска доларови купюри срещу наличното сребро в държавната хазна. Били са напечатани американски пари с номинал 2 и 5 долара, на които е било написано *United States Banknote* („Банкнота на САЩ“). Такъв е бил надписът на първите хартиени долари, които са пуснати по време на северноамериканската гражданска война (1861–1865 г.) и са циркулирали на пазарите до създаването (през декември 1913 г.) на частната корпорация, наречена Федерален резерв на САЩ.

Както е известно този Федерален резерв е формиран от 12 частни банки, чиито собственици са евреи. Създаването му е станало със закон (противоречащ на Конституцията на САЩ), приет от Сената на северноамериканската държава и утвърден от американския президент (1913–1921 г.) Удроу Уилсън.

Веднага щом си извоювали правото по свое усмотрение да печатат пари, въпросните банкови собственици са заменили намиращия се на горната част на американските долари надпис United State Note с думите Federal Reserve Bank Note („Банкнота на Федералния резерв”). Започнали да използват тези необезпечени със злато, сребро и други стоки долари за подчиняване на народите, установяване на световна власт и присвояване на националните богатства.

Основателно се предполага, че заради издадения (юни 1963 г.) президентски указ (поставящ началото на ликвидацията на Федералния резерв на САЩ) на 22 ноември 1963 г. е бил убит американският президент Джон Кенеди (Н. Стариков, Криза. Как се прави. Изд. „Нова Зора”, С., 2010 г., с. 118). Това е станало при негово пребиваване в гр. Далас (щат Тексас), където стрелци са го улучили с куршум в главата.

С оглед да бъдат ограничени възможностите за възникване на световни кризи е необходимо държавите, които имат най-голям дял в световната търговия (включително износителките на петрол), да водят съгласувана политика, насочена към **намаляване на международните разплащания с щатски долари**. В близките години би трябвало да се

намали до минимум световната доминация на долара с оглед той да не бъде повече световна търговска и депозитна валута. На първо време страните биха могли да се разплащат със собствените си валути – евро, рубли, юани. Когато назреят условията, техните правителства могат да се договорят за въвеждане на обща парична единица и световна валута. В интервю пред агенция “Блумбърг” руският премиер Владимир Путин е изразил становището, че докато се появи друга световна валута (освен долара), би могло да се създават регионални финансови фондове за развитие. Такива фондове могат “да са първообразът на единната икономическа политика в един или друг регион”⁶. Идеята за създаване на междудържавни регионални фондове съответства на тенденцията към формиране на многополярно глобално общество. Нейната реализация трудно може да бъде възпрепятствана от все още властващата в света отвъдокеанска финансова олигархия

Необходимо е в МВФ и в Световната банка да се възстановят и да бъдат спазвани кооперативните принципи. Един от тези принципи е техните държави членки да си оказват взаимна финансова помощ. Такъв е

---

⁶ Цитирано по: в. “Нова Зора”, 3 февруари 2009.

бил замисълът при създаването (през 1944 г.) на въпросните организации към Организацията на обединените нации (ООН). При глобалното господство (след 1989 г.) на отвъдокеанската олигархия МВФ и Световната банка (чиито контролни пакети акции се държат от Федералния резерв на САЩ, а управленските им централи са разположени на американска територия) се използват като оръдие за прокарване на американски геополитически интереси. Техните ръководни органи отпускат държавни високолихвени заеми предимно на правителства, които приемат поставените им заробващи условия (като например да продадат на безценица държавни банки, заводи, електрически централи и т.н. на отвъдокеански банкери и спекуланти). Връщането към изначалното парично коопериране на държавите – членки на МВФ и Световната банка, е възможно да стане чрез координирана политика на правителствата на големите държави (Русия, Китай, Индия, Бразилия), които вече са в състояние заедно да отхвърлят налагания от отвъдокеанските банкери финансов диктат.

Глобалните финансови организации разполагат със значителни парични ресурси и експерти, чиято дейност би трябвало да бъде системно контролирана от специализирани органи на Организацията на обединените на-

роди. По време на избухването на разглежданата криза в МВФ е имало 150 млрд. долара, а са му били нужни 500 милиарда.

На състоялата се на 14 март 2009 г. среща на министрите на финансите на групата на двадесетте най-големи държави (Г-20) в света по настояване на американската делегация, всяка страна е дала съгласие да предостави нови парични ресурси на МВФ. Ръководителите на ЕС са решили през 2009 г. да предоставят на МВФ около 75 млрд. долара. Така на този фонд се дават народни пари преди още да е реформиран и освободен от опеката на Федералния резерв. Вероятно това е временен компромис от страна на представителите на редица държави (Китай, Индия) с динамично развиваща се икономика. Глобалните финансови институции следва да прилагат монетарни механизми за развитието на националните производства, а не да провеждат глобалната политика на ФРС на САЩ. Съществуването на МВФ и Световната банка би имало смисъл, ако между техните страни членки се осъществява равнопоставено международно взаимно изгодно сътрудничество. Посредством това сътрудничество е възможно да се осигурява известна планомерност на възпроизводствените процеси в страните и да се ограничава безразборното създаване на борси и банки,

чиито собственици харчат огромни парични суми за строителство на множество луксозни и прекалено скъпи, но ненужни на обществото сградни банкови офиси. Така могат да се намаляват непроизводителните разходи в обществото, по-лесно да се контролира печатането на банкноти без златно и стоково покритие и да се ограничават потенциалните възможности за дългосрочно проточване и повторно разразяване на настоящата глобална икономическа криза.

При достигнатата степен на развитие на съвременните производителни сили и на международните отношения е необходимо преди всичко да бъде формирана ефикасна система за контрол на глобалните финансови пазари. Банките и другите финансови институции би трябвало да бъдат поставени в служба на обществото.

V. РАЗРАЗЯВАНЕ НА ГЛОБАЛНАТА КАПИТАЛИСТИЧЕСКА КРИЗА В БЪЛГАРИЯ

1. Перманентност на капиталистическата криза в България

Съвременната глобална капиталистическа криза обхваща и България.

Нейните взривни елементи проникват у нас главно по линия на международните стопански връзки на страната:

- внос и износ на стоки на световния пазар;
- трудова миграция на над 2 млн. български граждани в чужбина;
- работа на български фирми на ишлеме за гръцки, италиански, испански, турски и други чуждестранни компании;
- привличане на чуждестранни инвестиции;
- вземане и изплащане на заеми от чуждестранни банки и финансови фондове.

Тези връзки се очертават като огнища за разразяване на глобалната икономическа криза в българското стопанство. Анализирането им би допринесло за разработване и обосноваване на ефикасна антикризисна политика.

При изпълнението на тази задача е целесъобразно да се отчита обстоятелството, че след **1989 г. българската икономика е в перманентна криза**. Факт, който трудно може да бъде прикрит или отречен, колкото и да се повтаря, че “преходът” (реставрацията на капитализма”) е бил “завършен” и у нас вече е бил постигнат полученият през 1987 г. обем (51 млрд. долара¹) на БВП.

Още преди избухването на глобалната капиталистическа криза това голословно твърдение беше многократно тиражирано в книги и по електронните медии. По данни на Българската народна банка (БНБ) и през 2008 г. у нас номиналният стойностен обем на БВП е под 50 млрд. (обезценени) долара, в т.ч. 5–6 млрд. долара, получени от продажба на български имоти и земеделски земи, а също и от няколко милиарда долара парични преводи на работещи в чужбина българи.

През 2015 г. БВП на България по номинални, текущи цени е около 58 млрд. долара и по стойност превишава този, получен през 1987 г., т.е. при държавния социализъм. През периода 1987–2015 г. доларът се е обез-

---

¹ Данните за БВП на Народна република България са предоставени на ООН от Централното разузнавателно управление (ЦРУ) на САЩ, вж. по-подробно: Димов, А. Българският път. ИК “Христо Ботев”, С., 1999, 74–75 и 108.

ценил близо два пъти спрямо златото и цените на стоките от първа необходимост. Така че стойностният обем на получения през 2015 г. БВП, оценен по паритета на покупателната способност на златото и долара, сигурно е равен на половината от този, постигнат през 1989 г. Днес с просто око се вижда, че у нас е прекратена дейността на хиляди машиностроителни, електронни, химически и други предприятия и са затворени стотици санаториуми и почивни станции на министерства и ведомства.

С разрушаването (1989 г.) на социалистическата обществена система и завладяването на руските пазари от западни компании българската икономика изпадна в дълбок колапс. В страната почти напълно са ликвидирани редица прогресивни производства като тези за електрокари и мотокари, електронна техника, металорежещи машини, трактори, комбайни, пластмаси, растителнозащитни препарати и др. Само за няколко години принудително са закрити над 20 държавни завода за производство на електронна техника, където десетилетия наред са работили десетки хиляди висококвалифицирани работници, специалисти и учени и ежегодно са експортирали продукцията за около 5 милиарда долара.

В сравнение с 1989 г. през 2013 г. българското производство на основни видове промишлени изделия е намаляло десетки пъти (табл. 2).

Таблица 2. Производство на промишлени стоки в България

Стоки	1989 г.	2007 г.	2014 г.
Валцувани черни метали (млн. т)	3	2	0,9
Минерални торове (млн. т)	2	0,3	0,4
Трактори (брой)	5000	0	0
Електрокари (брой)	47000	400	180
Мотокари (брой)	37000	900	176
Стругове (брой)	5500	2000	937

НР България'89, Кратък статистически сборник, ЦСУ, С., 1990 г., с. 28–29; Статистически справочник, НСИ, С., 2015 г., с. 95.

Катастрофално е намаляло производството и в българската лека и хранително-вкусова промишленост (табл. 3). В сравнение с 1989 г. през 2014 г. производството на памучни тъкани е спаднало от 360 млн. на 11 млн. м², на вълнени тъкани – от 37 млн. на 2 млн. м², на копринени тъкани – от 42 млн. на 1 млн. м². Производството на консервирани и преработени плодове е намаляло от 270 хил. на

80 хил. т, на преработени и консервирани зеленчуци – от 190 хил. на 70 хил. т, на бяло саламурено сирене – от 113 хил. на 40 хил. т.

Таблица 3. Производство на основни стоки в леката и хранително-вкусовата промишленост на Р България

Стоки	1989 г.	2007 г.	2014 г.
Памучни тъкани (млн. м ²)	360	52	11
Вълнени тъкани (млн. м ²)	37	7	2
Копринени тъкани (млн. м ²)	42	18	1
Преработени и консервирани плодове (хил. т)	270	88	80
Преработени и консервирани зеленчуци (хил. т)	190	100	70
Бяло саламурено сирене (хил. т)	113	44	40

Източник: НРБългария – 89. ЦСУ, С., 1990, 28–30; Статистически справочник. НСИ, С., 2011, 2015, С., 194–195. и 196–197.

През последното десетилетие непрестанно и стремително намалява и БВП в селското стопанство на страната. Този продукт почти не нараства и през периода след при-

съединяването (2007 г.) на България към Европейския съюз и обезценяването на вързания за еврото български лев.

В сравнение с 1989 г. през 2015 г. у нас се обработват около 37 млн. дка от възлизащата на над 46 млн. дка обработваема земя, т.е. около една пета от българските земеделски земи са оставени да пустеят. Тези земи са обрасли с бурени и след дългогодишното прилагане на налаганата от Евросъюза политика на предоставяне на субсидии на декар използвана земя (поради прекалена раздробеност на земята, недостиг на финансови ресурси и липса на чуждестранни пазари).

Въпреки разрухата в българската държава ежегодно се отчита висок икономически растеж. Със статистическа методика се прикрива, че в този растеж една част е “куха”, т.е. включва спекулативно получена стойност (продажба на български имоти на чужденци и т.н.) и се създават условия за по-нататъшна експлоатация на повечето български граждани от чуждестранна паразитна класа.

Перманентното кризисно състояние на българската икономика до голяма степен е резултат и на прилаганата след 1997 г. у нас колонизаторска и грабителска политика на отвъдокеанската финансова олигархия.

Нейни мисионери, в т.ч. от МВФ и Световната банка, в комбина с местни представители на компрадорската буржоазия и етнически космополити постоянно създават закони, организационни и икономически предпоставки за васализиране на българската държава и за разграбване на нейните богатства и земи.

Например по указание на отвъдокеански финансови власти **Българската народна банка е изолирана от правителството**. През 1991 г. във Великото народно събрание е прокаран закон, съгласно с който тази банка формално минава на подчинение на Народното събрание, но фактически се ръководи (чрез разни споразумения) от отвъдокеански финансови институции. Законът за БНБ е заимстван от действащото германско законодателство. При преписването на германския закон съвсем умишлено е прескочена онази глава, която постановява, че националната банка е длъжна да прилага правителствената икономическа политика, а в нейното ръководство трябва задължително да има представител на правителството с право на вето върху вземаните решения².

---

² По-подробно вж. Димов, А. Българският път. ИК "Христо Ботев", С., 1999, с. 44.

След като е приет закон за БНБ (в която по онова време се намират почти всички парични, включително златни ресурси на страната), започва гангстерското разграбване на народните пари чрез “законни” способности:

- създаване на десетки частни банки с държавни парични ресурси;

- инжектиране на пари от БНБ за “оздравяване” на новосъздадените частни банки;

- интервениране на паричния пазар за поддържане на ниския валутен курс на долара (още тогава нахлулите у нас западни стоки за дома са на стойност няколко милиарда долара);

- отпускане на високолихвени (над 36 %) заеми за оборотни средства на преобладаващите големи държавни заводи (с по 5–6 хил. души персонал) с оглед да бъдат доведени до фалит и подготвени за тяхното разделяне, приватизиране или ликвидирани (кое-то пък от своя страна открива пътя на западни, израелски и турски компании към българския пазар).

Изглежда българската държава е джиросана на отвъдокеански етнически и неоционистки организации и на свързаните с тях собственици на ФРС. Не може по друг начин да се обясни господарското отношение на техните представители спрямо българските правителства и мнозинството наши сънародници.

Това се потвърждава от следните факти:

- с оглед да се печели чрез високи лихви и да се осигурява разпродаването на българските земеделски земи на американски, израелски и турски граждани през последните две десетилетия Световната банка наложи на български правителства да теглят огромни заеми за земеразделяне и идентифициране на поземлената собственост в страната (чуждестранни фондове, включително с участието на фалиралата американска банка “Мерил Линч” вече са изкупили над 1 млн. дка български земеделски земи, които сигурно ще бъдат препродадени на заселници);

- по “препоръка” на МВФ през 1991 г. и 1996 г. у нас волунтаристично е повишен основният лихвен процент от 2 % съответно на 36 % и над 300 % и по този начин е съсипано националното промишлено и селскостопанско производство;

- в подписаните към края на 90-те години на 20-и век споразумения между Световната банка, МВФ и българското правителство нашата държава е задължена за кратък период да продаде всички свои банки и големи предприятия (вече са купени от чужденци)³;

---

³ Димов, А. Българският път. ИК “Христо Ботев”, С., 1999, с. 88.

- под ръководството на отвъдокеански финансисти през 1997 г. у нас е въведен колониален валутен борд.

Отвъдокеанската олигархия използва **колониалния валутен борд като основен инструмент за васализиране и неоколонизиране на българската държава.** При неговия режим българският лев е прикрепен за еврото (преди това за германската марка), а количеството на парите в страната се обвързва с обема на валутния резерв на БНБ.

С въвеждането на режима на валутен борд **в нашата страна са прекратени редица основни дейности на Българската народна банка.** Тази банка престава да изпълнява важни функции (включително да кредитира), а също и да съдейства за осъществяването на националната икономическа политика (това право на БНБ е било дадено още при нейното основаване, т.е. след Освобождението на България от турско иго). По този начин българската държава е принудена да осигурява високи печалби на разположените на нейна територия гръцки, италиански, австрийски, американски, турски и други чуждестранни банки, които притежават над 85 % от циркулиращите у нас пари. Собствениците на тези банки са изкупили на безценица българските държавни банкови институции. Например италианската спес-

товна банка “УниКредит” е купила българската държавна външнотърговска “Булбанк” на цена (около 160 млн. долара), равна на годишната ѝ печалба. При държавния социализъм, особено през периода 1970–1980 г., чрез тази банка е осъществяван ежегодният външнотърговски стокооборот на страната, възлизащ на около 30 млрд. долара.

Разположените на наша територия чуждестранни банки системно ограбват българската държава посредством принудително обслужване на нейните граждани, учреждения и институции (министерства, пенсионни, земеделски и европейски фондове, здравни каси и т.н.). Дори при глобалната икономическа криза чрез високи (13–14 %) лихви (вероятно най-високите Европа) се присвоява значителна част от продукта на труда на българските трудещи се.

Режимът на колониален валутен борд у нас осигурява комфорт на управителите на чуждестранните банки. Съществуването им е гарантирано само от печалбите, които получават за извършваните банкови услуги на държавни учреждения, фондове и каси. През тях преминават и парите, отпускани на страната по линия на европейските фондове. Едва ли е случаен фактът, че след избухването на

глобалната икономическа криза хиляди американски, английски, ирландски и други банки банкрутират и се закриват, а банковите, в т.ч. (местните) управители, у нас продължават да получават високи заплати, да повишават лихвите и да свиват производственото и семейното кредитиране. В нашата страна банките са може би единственият сектор, където засега не се правят съкращения на персонала, а банковите офиси на централните столични улици доминират над стоковите магазини.

Собствениците на намиращите се на наша територия чуждестранни банки обслужват интересите на своите държави. Родното законодателство им позволява винаги да изнасят в чужбина извличаните на българска земя печалби. По тяхна воля **през 2007 г. у нас е въведен единен (“плюсък”) и нисък (10 %) подоходен данък.** Създадени са законови и икономически предпоставки за увеличаване на печалбите на чуждестранната финансова олигархия. Същевременно в нашата страна са ограничени възможностите за осигуряване на достъпно здравеопазване и образование, за държавно субсидиране на българските земеделските производители, за стимулиране на развитието на националното производство.

Още през 19-и век Карл Маркс е изразил гледището, че в буржоазното общество би могло да се осигурява известна закрила на средните и бедните слоеве на населението, като се въведе **прогресивен подоходен данък** (т. 7, с. 43). Доказал е, че този данък е „напълно буржоазна мярка” за привързване на „средните слоеве на буржоазното общество към „порядъчната” република”. Той е неизгоден и неприемлив за едрата буржоазия и особено за нейната финансова фракция, чиито представители се стремят колкото може по-малка част от големите си печалби да заделят за плащане на данъци. Чрез неговото прилагане би могло да се намалява държавния дълг, да се формират сравнително по-справедливи отношения в обществото и същевременно в хазната на държавата да постъпват повече финансови ресурси, включително и за успешното решаване на социални проблеми.

Поставянето на българската държава в режим на колониален валутен борд се оправдава с необходимостта от стабилизиране на финансовата система. Така тези, които я дестабилизираха, отново се появяват на обществената сцена, но в ролята на спасители и “приятели” на народа (за да обсебят нашето национално богатство).

Всъщност валутният борд е основен инструмент за стабилизиране на властта на отвъдокеанската финансова олигархия на българска земя. И след въвеждането му в нашата страна продължава да има високо ниво на инфлация. Въпреки фиксирания курс на лева за периода 1997–2008 г. у нас инфлацията е превишила 110 % при 20 % в страните от еврозоната. След разрастването на глобалната капиталистическа криза в Германия, Франция и другите европейски държави се обезценява паричната единица евро и вързания за нея български лев. През 2009 г. един долар е обменян за 1,4 лв., а към края на 2015 г. – за над 1,8 лв. При такава висока ежегодна инфлация българската държава не може да претендира за включване в еврозоната и за въвеждане у нас на паричната единица евро. Обещаваното приемане на България в еврозоната не би могло да стане скоро, ако се изисква от страната ни да изпълни определените критерии, включително за свеждане на инфлацията до 1,5 % спрямо средното ниво в трите европейски страни с най-висока ценова стабилност. Така се запазват функциите на българския лев и възможностите за по-бързо възстановяване на националната независимост.

Евентуалното налагане на еврото за основна парична единица у нас би поставило българските банкови и други финансови институции в пълна зависимост от снабдяващата ги с тази валута Централна европейска банка. Нагледен пример за това е приетото през 2015 г. от нейното ръководство решение за временно прекратяване на доставяните количества евро на гръцките банки и на Гърция, която е включена в еврозоната. Вследствие на този акт е забавено изплащането на работните заплати и пенсиите на гръцките граждани и у тях е предизвикано недоволство към местните власти. Правителството на Алексис Ципрас е принудено да изплаща натрупания държавен дълг към германските и френските банки, съгласно с поставените от тях условия, включително да „продаде” на чужденци, осигуряващите националния суверенитет държавни банки, имоти и предприятия, в т.ч. пристанища и корабостроителници.

Ако е вярно твърдението, че чрез валутния борд у нас е била “стабилизирана” банковата система, възникват следните въпроси:

- Защо след избухването на глобалната капиталистическа криза (2008 г.) чуждестранните банкови собственици у нас искат народни пари за “стабилизиране” и “спасяване” на приватизираните държавни банки?

- Защо се води мощна медийна и политическа пропаганда за поддържане на въпросния борд и се подкрепят само политически партии и партийни лидери, които публично се обявяват за неговото запазване (уж до приемането на българската държава в еврозоната)?

- Защо през 2014 г. у нас избухва банкова криза и под диктата на отвъдокеански финансови олигарси и неоционисти е ликвидирана водещата Корпоративна търговска банка?

При режима на валутен борд у нас възникват трудно решими икономически и социални проблеми (разпродаване на българските държавни банки, заводи и земи на чужденци, голям външнотърговски дефицит, лавинообразно нарастване на българския външен дълг, масова безработица и миграция на стотици хиляди трудоспособни българи в чужбина, обедняване на населението и др.). Българските правителства стават напълно зависими от отвъдокеанската финансова олигархия. За да крепят социалния мир в страната, са принудени да теглят заеми от западни банки, да продават на чужденци всичко “българско и родно”, да просят чуждестранни подаяния, да включват наши войници (под командата на американски командири) във военни операции за окупация на чужди земи и народи.

Запазването на валутния борд в нашата страна се съпровожда със забавяне на темповете на икономически растеж и по-нататъшно намаляване на доходите на повечето български граждани.

Една от причините за това е и изкуственото поддържане на фиксиран курс на лева към еврото. При този валутен курс българските стоки стават още по-неконкурентоспособни и поради обстоятелството, че след избухването на глобалната капиталистическа икономическа криза в редица страни (Турция, Румъния, Русия, Украйна, Унгария, Полша, Чехия), с които българската страна има търговски връзки, е извършена девалвация на съответните национални валути. Това способства за увеличаване на доставките на стоки от тези страни на нашия пазар и за нарастване на дефицита на българския платежен баланс.

При режима на валутен борд се увеличава отрицателния платежен баланс на страната, намалява нейният ежегоден икономически прираст и спадат доходите на основната част на населението. Следователно ключът към възстановяване на независимостта на българската държава и към подобряване на живота на мнозинството от народа е отмяната на

колониалния валутен борд. За да приключи безпроблемно, този акт би трябвало да бъде предшестван от реализацията на десетина законодателни, финансови, дипломатически и организационни мерки.

2. Проникване на глобалната капиталистическа криза в българската икономика

След въвеждането (1997 г.) на режима на колониален валутен борд и извършеното изкупуване на българските банки от чужденци постоянно се увеличава **българският външнотърговски дефицит**. През 1997 г. страната има макар и минимален положителен външнотърговски баланс (износът превишава вноса). През 2014 г. в българската външна търговия е налице дефицит, възлизащ на над 6 млрд. долара (износ – 30 млрд. долара, а внос – 36, 6 млрд. долара)⁴. Външнотърговският дефицит в стокообмена със страните – членки на ЕС (над 40 млрд. долара), е близо 3 млрд. долара. Главно поради сравнително малкия български износ (около 700 млн. долара) за Русия отрицателното търговско салдо в търговията на България с великата руска страна е близо 5 млрд. долара.

---

⁴ Годишен статистически справочник, НСИ, С., 2015 г., 161–163.

Външнотърговският дефицит може да предизвика нова търговска и обща стопанска криза. Нейното избухване временно се отлага главно поради известните приходи (получавани от външни заеми, продажби на местни имоти и парични преводи на работещи в чужбина българи), с които се покрива част от дефицита по текущата сметка. При разразилата се глобална капиталистическа криза тези източници на рефинансиране на текущата сметка на страната все повече намаляват и се стига до дефицит в нейния платежен баланс, който се погасява от натрупаните в БНБ валутни резерви.

Големият външнотърговски дефицит е израз на свиващото се национално производство и на недостатъчния стоков износ, чийто темпове на растеж са значително по-бавни от тези на съответния внос. Този дефицит е резултат и на влошеното управление на закупените от чужденци български държавни банки. Практиката потвърждава тезата, че външнотърговският дефицит генерира инфлация, която се проявява в обезценяване на местните парични ресурси и в увеличаване на цените на стоките. При инфлация стоките стават недостъпни за бедните и се появява относително свръхпроизводство, т.е. **криза**.

През периода 1949–1989 г., т.е. **при държавния социализъм, в нашата страна нямаше инфлация.** Това понятие беше забравено главно защото чрез изготвянето на народностопански планове се балансираха определени пропорции в производството и потреблението на основни потребителски стоки.

Съвременната глобална капиталистическа криза прониква у нас и поради формираната нерационална производствена и експортна **структура на българската икономика.**

Преди и след 2008 г. около половината от изнасяните български стоки са суровини и материали. Още с избухването на глобалната криза техните международни цени драстично се намаляват. Собствениците (предимно чужденци) на предприятия за производство на суровини и материали у нас не могат дълго време да реализират печалби, ограничават производствената си дейност и съкращават работни места.

Така се постъпва и в машиностроителни и в други промишлени предприятия, чийто експорт е насочен към държави (САЩ, Германия, Италия, Англия), които са сериозно засегнати от глобалната икономическа криза. Например само през 2008 г. в няколкото предприятия на българския холдинг за сигнални системи и охранителна техника Teletek

са уволнени десетки работници и служители. Съкращава се персоналът и на българо-английското дружество за металолееене в гр. Плевен. В завода на това дружество работят около 150 работници, които изготвят стоманени и чугунени фасонни отливки за металорежещи машини, за производство на електро- и мотокари, за автомобилостроенето, за енергетиката, за циментовата и рудодобивната промишленост. След избухването на глобалната икономическа криза намаляват поръчките за тези изделия от австрийски, германски, руски и други предприятия. Производството на въпросното дружество се свива и десетки работници стават излишни.

Съобщава се за големи съкращения (около 500 от общо 1000 души персонал) и в машиностроителното предприятие “Радомир Метал Индъстрийз” АД. В него почти е спряно износът на машини за САЩ и продължават да намаляват външните му поръчки за закупуване на стоки.

Дейността си е прекратила и млекопреработвателната фирма “Сердика” в гр. Добрич, където са съкратени от работа близо 100 души. Вследствие на това са възникнали кризисни проблеми и в свързаните с млекопреработвателното предприятие модерни кравеферми.

Съвременната глобална икономическа криза нанася големи поражения и на много български фирми, които работят на **ишлеме**. Тези фирми изготвят дамски и мъжки дрехи (костюми, сака, рокли, бельо) по поръчка и с материали на западни компании – монополисти в това производство. В тях работят стотици хиляди български шивашки и други работници. Готовите стоки се изнасят предимно в Германия, Гърция, Италия, Франция и Испания. През 2007 г. износьт на стоките, изготвени на ишлеме от български фирми, възлиза на близо 2 млрд. долара, или над 10 % от общия стоков експорт на страната. Собственици на въпросните фирми са предимно чужденци, включително гърци и италианци. Условиата за труд в техните манифактури са средновековни, а работните заплати са ниски и се изплащат с голямо закъснение. Преди избухването на глобалната капиталистическа криза в гръцката шивашка фабрика в гр. Дупница от глад и прекалена експлоатация са починали две млади шивачки.

В началото на 2009 г. са намалели производствените поръчки за работещите на ишлеме български фирми. Всяка от тях търпи загуби поради свиване на националните пазари на дрехи. Вследствие на това въпросните фирми се обричат на фалит, още повече че фор-

мата на тяхната дейност не им позволява да натрупат собствени капитали и лесно да преминават към друго производство. Западните монополни компании използват евтината и квалифицирана работна ръка у нас и максимално изземват нейния принадлеен продукт. Под предлог че инвестират и откриват работни места в нашата страна, те заробват мнозинството от българския народ и накърняват неговото достойнство.

Съвременната глобална икономическа криза в значителна степен засяга и **българската туристическа индустрия**. Кризисното състояние на тази дейност се проявява главно в намаляване на броя на чужденците, които посещават страната за почивка и екскурзия, в съкращаване на приходите от туристите, включително поради обезценяване на техните валути (английска лира, евро и т.н.).

През 2009 г. броят на чужденците, посетили България е под 8 млн. души (през 1989 г. този брой е бил над 8 млн. души). През 2014 г. посещенията на чужденци в нашата страна възлиза на около 9 млн. души. Почти неизменен е броят (около 4–4,6 млн. души) на чужденците, които ежегодно посещават страната за **отдых и екскурзии**. Изменя се само броят на идващите от отделните страни туристи в България. Например в сравнение с 1989 г. през 2015 г. е поч-

ти един и същ броят (около 600 хил. души) посетилите страната ни руски туристи⁵. Няколкократно (от 100 хил. на 260 хил.) е увеличен броят на английските туристи в нашата страна, на германските – от 540 хил. на около 900 хил. души, а на израелските – от няколко хиляди достига до 130 хил. души.

След 2014 г. нараства отливът на туристи от Русия поради водената от българските държавници (президента и министър-председателя на Република България) анти-руска политика.

Това са резултатите от налаганата отвън международна специализация на местната икономика и масовото презастрояване на нашето черноморско крайбрежие. В сравнение с 1989 г. през 2015 г. броят на хотелите у нас е нараснал от над 600 на над 2000. Тройно (от 118 хил. на над 300 хил.) е увеличен и броят на хотелските легла. Новите хотели са построени предимно край Черно море, в планини (Рила, Родопите), в гр. София и в други големи градове (предимно с чуждестранни и/или неизвестни източници на инвестиции).

След 1989 г. броят на чужденците, посетили България за почивка и екскурзии е за-

---

⁵ НРБългария-89. Кратък статистически сборник, ЦСУ, С., 1990, с. 61; Годишен статистически справочник. НСИ, С., 2015, с. 226.

пазен главно чрез данъчни отстъпки, държавна реклама на курортите, държавно субсидиране на входни визи, кредитиране на малки и средни туристически фирми. За това е спомогнало и преференциалното предоставяне на субсидии от фондове на Европейския съюз.

В сравнение с 1989 г. през 2015 г. у нас почти няма съществено увеличение на количеството на приходите от туристическата дейност. Изглежда при държавния социализъм и държавното управление на собствеността е имало по-ефективна българска туристическа индустрия, отколкото сега, щом като с по-малка хотелска и леглова база са получавани приблизително равни на сегашните валутни приходи. Приватизацията на държавните туристически комплекси и строителството на петзвездни частни хотели не доведе до разширяване на българския туристически пазар, а само включи в него свойствените на капитализма източници за обогатяване – проституция, хазарт, трафик на наркотици.

3. Външният дълг усилва капиталистическата криза

Съвременната глобална капиталистическа икономическа криза може да има по-голяма сила и продължителност у нас и поради нарастването на **българския външен**

дълг (държавен и частен). Този дълг васализира българската държава и я държи в покорство. След въвеждането (1997 г.) на валутния борд в нашата страна рязко е увеличен нейният външен дълг. През 1997 г. неговият стойностен обем е бил под 10 млрд. долара, към края на 2008 г. е достигнал 37 млрд. евро, или около 50 млрд. долара (по текущи валутни курсове), а към края на 2015 г. – около 39 млрд. евро, или над 40 млрд. долара. Това количество на външен дълг представлява над 85% от БВП на българската държава. Тези данни почти не се споменават в многобройните публикации и интервюта на платени от Америка български антикомунистически „изследователи”. Някои от тях издават книги, изпълнени с антикомунистически лъжи. В една от тях се тиражира и наглата лъжа, че при държавния социализъм българската държава била фалирала, тъй като имало “лавина на външния дълг”⁶.

Истината е, че към края на 1989 г., когато е свален дългогодишният партиен и държавен ръководител на нашата страна Тодор Живков, нейният държавен външен дълг е бил 9,5 милиарда долара. В същото време редица развиващи се страни (Ирак, Либия, Алжир и

---

⁶ Христов, Х. Тайните фалити на комунизма. В. “Дневник”, 6–15 ноември 2007.

други) са дължали на българската държава 4–5 млрд. долара. Налаганото от Федералния резерв на САЩ и от американското правителство ембарго, както и водените от тях завоевателни войни не позволяват на въпросните страни да върнат дължимите на нашия народ парични суми. Под натиска на американските власти някои български правителства максимално редуцираха паричния дълг на Ирак и опростиха задълженията на либийската страна.

Въпросният български външен дълг към западни банки е натрупан през периода 1985–1989 г., когато в Съветския съюз и у нас е извършвано т.нар. “преустройство” на социалистическата обществена система в посока към западната буржоазна, мнима демокрация и гласност. Тогава частни западни банки са предоставяли на нашата страна стокови кредити, с които са закупувани от Запада главно елементи и части за сглобяване на машини в електронните заводи, а също и на суровини и материали за леката ни индустрия. Готовите машини и изделия, изготвяни със западни части и материали, са продавани предимно в Съветския съюз. Нямаło е договор за пласиране на част от тях на западни пазари за получаване на долари и друга валута, с която да бъдат погасявани стоковите кредити. Тази форма на сътрудничество между български и за-

падни фирми е неизгодна за нашата страна. Изглежда се е смятало, че с нейното прилагане ще бъде поставено началото на прозападната ориентация на страната и ще се способства за повишаване на техническата подготовка на нацията. Въпросната форма на икономически връзки на наши предприятия със западни държави е била възможна и поради обстоятелството, че българската държава беше богата и платежоспособна. Нейното ежегодно положително външнотърговско салдо в търговията ѝ с развиващите се страни превишаваше 1 млрд. долара.

През периода 1990–1992 г. българският външен дълг е увеличен с още няколко милиарда долара. Макар да са вземани непроизводителни заеми от МВФ и Световната банка, тогавашни властници и до ден днешен продължават да заблуждават обществото, че “комунистическият режим” им е оставил в наследство външен дълг, възлизащ на 13 млрд. долара.

През 1996 г. външният дълг на страната е намален на под 10 млрд. долара. Социалистическият правителствен кабинет, начело с Жан Виденов, е върнал част (над 2 млрд. долара) от този дълг на МВФ и на западни банки.

При режима (1997–2001 г.) на Иван Костов външният дълг на страната отново е увеличен и достига около 13 млрд. долара.

По време на това зловредно за българската нация управление са били харизани на чужденци печеливши държавни предприятия и банки, включително продадената външнотърговска банка “Булбанк” на италианската банка “УниКредит”. Тогава струващата милиарди долари държавна авиокомпания “Балкан” е продадена на израелски гражданин само за 150 хил. щатски долара.

През четиригодишното властване на доведения (по решение на отвъдокеански еврейски организации) от Мадрид бивш български цар Симеон Сакскобургготски външният дълг на нашата страна е удвоен и достига 22 млрд. долара. Чужденци са изкупили на безценица почти всички български държавни банки и предприятия като телекомуникационната компания и електроразпределителните дружества (по признание на адвокати на Симеон с извършена от тогавашни чиновници документна измама, той е получил хиляди декари държавни гори, и то година след определения законен срок за възстановяване на собствеността на горски масиви).

Пагубната политика на скокообразно увеличаване на българския външен дълг се оправдава с довода, че по-голямата част от него е на частни юридически лица. Този дълг бил натрупан от намиращи се на наша тери-

тория чуждестранни банки и компании, които са теглили заеми от чужбина, без нашата държава да им е давала гаранции.

По данни на Българската народна банка (БНБ) у нас значително е нараснал и **външният държавен дълг**. През лятото на 2015 г. този дълг е бил около 7 млрд. долара. Съгласно с приетия бюджет 2016 г. българската държава е взела от чуждестранни банки заем в размер на още около 3 млрд. долара. Общо българският държавен дълг възлиза на близо 10 млрд. долара, които представляват около една четвърт от БВП на българската държава.

Държавни гаранции са поети за заеми, възлизащи на около 8 млрд. долара, които са взети от частни фирми с пряко чуждестранно участие. Почти е сигурно, че тези заеми ще се плащат от българските данъкоплатци.

Засега само държавният външен дълг с поетите от българската държава банкови гаранции представлява около 40 % от нейния БВП. Практиката показва, че този обем на нашия държавен външен дълг е преминал критичната си точка, т.е. в бъдеще трудно може да бъде обслужван. При редовното му погасяване само за изплащане на лихвите държавата ежегодно изразходва стотици милиони долари (които отиват в касите на западни притежатели на изкупени дългови облигации и

държавни ценни книжа, на Световната банка и други финансови институции).

Лицемерно е и твърдението, че заемите, които теглят от чужбина намиращи се на наша територия чуждестранни компании и банки, с нищо не ощетяват българската нация и държава. Притокът на външни парични ресурси у нас (предимно за строителство на молове и други непроизводителни обекти) е източник на инфлация. Така в страната се увеличава паричната маса спрямо наличните стоки, в т.ч. и работната сила. През 2008 г. инфлацията у нас е около 8 %, а през 2015 г. – близо 7 %. С такава ежегодна инфлация българската държава не би могла да претендира за включване в еврозоната и за въвеждане у нас на паричната единица евро. Нашият народ трудно ще може да се избави от ярема на колониалния валутен борд. В същото време режимът на този борд и лишаването на българските правителства от възможността да водят самостоятелна монетарна политика са предпоставка за изкупуване и за заселване на български земи с чуждестранни граждани от Израел, Турция и други държави извън ЕС.

Българската държава е ангажирана с частния външен дълг на намиращите се на нейна територия чуждестранни банки и предприятия и поради обстоятелството, че при тях-

ното приватизиране преднамерено са оставени по няколко процента държавни акции. В случай че чуждестранните “приватизатори” пристъпят към изтегляне на своите капитали от наша територия или фалират, задълженията им се прехвърлят на българската държава. Нагледен пример за това е металургичният комбинат в Кремиковци, който е бил закупен от индийски олигарх. По време на кризата той е изоставил комбината (след като е източил неговите парични ресурси и изнесъл скъпите му машини и съоръжения). Българското правителство е принудено в режим на валутен борд и глобална икономическа (включително металургична) криза да отделя бюджетни пари за изплащане на работни заплати и за намаляване на социалното напрежение сред хилядите кремиковски работници и служители.

Една от разпространяваните форми на експлоатация и разграбване на богатствата на псевдодемократичната буржоазна държава е т.нар. **публично-частно партньорство**. Чрез него група лица източват държавната хазна и ползват обществени привилегии, а всички загуби и фалити на публично-частните организации са за сметка на обикновените данъкоплатци. Такова партньорство с българската държава има и канадската компания за добив на злато “Дънди”. Нейните канадски управи-

тели и туземни администратори години наред хазайничат в нашата страна и заплашват непослушните им български правителства с международни съдилища. Те са изградили златодобивно предприятие край с. Челопеч (в родното Средногорие) с дялово (25 %) участие на българската държава. Срещу това дялово участие държавата е задължена да умиротворява местното население, което въстава срещу отравянето му със златодобивния арсен и да влага държавни бюджетни пари за преодоляване на последиците от това отровно производство.

Под външен натиск българската държава е дала на канадската компания “Дънди” 30-годишна концесия за добив на златно-медни руди край с. Челопеч, а също и разрешителни за търсене на находища край гр. Крумовград и край с. Кошута, Смолянско.

Концесионните такси, които канадското дружество плаща на българската държава, варират между 2 и 8 % в зависимост от печалбите на компанията. Тези мизерни такси са още едно доказателство, че канадските господари гледат на българската държава като на своя колония.

В началото на 2009 г. правителствата на Австрия, Гърция и Италия настояват за **бюджетно финансиране на намиращите се**

на наша територия западни банки. Държат се така, сякаш българските власти са длъжни да отпускат държавни пари за “финансово стабилизиране” на намиращите се у нас филиали на техни банки (австрийската “Райфайзен-банк”, италианската “УниКредит”, гръцките – “Обединена българска банка”, “Пощенска банка”, “Хебросбанк” и т.н.). Отправят заплахи, че при евентуалното оттегляне на тези банки от българския паричен пазар в страната ни щял да настъпи “хаос”. Тези заплахи се основават на факта, че централите на въпросните банки са им привели около 10 млрд. евро и притежават половината (около 20 млрд. лв.) от циркулиращите у нас пари. Изтеглянето на такава парична маса от обръщение може да предизвика известни сътресения на местния паричен пазар.

Нашият работен народ ще спечели (включително и свободата си), ако Западът “изостави” своите банкови филиали у нас. Тези филиали носят на собствениците им ежегодно по около 1 млрд. евро чиста печалба, основната част от която се изнася в чужбина. Тази печалба се извлича от българската държава и нейните труженици чрез кождерски (10–15 %) лихви и такси. За тяхното изплащане заедно с главницата по отпусканите кредити се трудят цели поколения българи. Много от тях не мо-

гат да изплатят построените с кредити предприятия и се принуждават да ги продават на чужденци.

Още В. И. Ленин е доказал, че при империалистическия стадий на капитализма (освен чрез войни) главно средство за поробване на чужди земи и народи е **износът на капитали**. През първите години след разрушаването (1989 г.) на световната социалистическа система редица западноевропейски държави са изнесли в източноевропейските страни (в т.ч. Русия) капитали на стойност над 1,7 трилиона евро (малка Австрия – 284 млрд. евро, които съставляват около 80 % от БВП на страната, Германия – 220 млрд., Италия – 219 млрд., Франция – 155 млрд., Белгия – 155 млрд., Холандия – 122 млрд. евро и т.н.). Само чрез лихвите (средно 10–15 %) на тези банкови капитали ежегодно от източноевропейските страни се извличат по около 120–150 млрд. евро печалби. Заради тези лесно получавани баснословни печалби империалистите могат дори да ликвидират българската нация и държава.

След избухването на глобалната криза правителствата на Англия, Гърция и други държави са отпуснали на своите банки милиарди евро от т.нар. “държавни спасителни пакети”, но са наредили на банковите им управители да не дават пари на намиращите се в

Източна Европа банкови филиали и са дали директива от тях да бъдат иззети наличните суми и прибрани в банковите централи на съответните страни.

В този смисъл са твърде необмислени и противонародни прокламираните идеи за “национализация” (реституция) на приватизираните и харизани на чужденци български държавни банки и заводи. Има други, реално приложими способи за освобождаване на българския народ от чуждестранните господари, които жестоко го експлоатират чрез високи лихви, ниско заплащане на квалифицираната работна сила, удължаване на работния ден.

Присъствието им у нас открива големи възможности на техните правителства да влияят върху местния политически, стопански и културен живот и да печелят за сметка на мнозинството български труженици. Това признават и ръководителите на въпросните банки, в чиито годишни отчети се изтъква, че техните основни печалби идвали от източноевропейските страни, включително България, където лихвите са няколкократно по-високи от тези в собствените им държави.

Западните банки, завладели паричните пазари на България и на други източноевропейски страни, получават най-голяма политическа и финансова подкрепа от собствени-

ците на Федералния резерв и от правителството на САЩ. След избухването на глобалната криза и последвалия колапс на американската икономика, лидерите на страните – членки на ЕС, са принудени да осигуряват на въпросните банки парични ресурси. Отправят се заплахи, че при евентуално оттегляне на западните банки от източноевропейските парични пазари може да паднат прозападно настроените марионетни правителства в балтийските републики и в други постсоциалистически държави и отново да се появи “берлинската стена”. Напомня се обстоятелството, че тези банки са способствали за васализацията на българската и редица други източноевропейски държави и за поддържане на капиталистическия обществен строй в този регион на света. Ръководителите на големите европейски държави са отстъпили пред отвъдокеанския натиск и са дали съгласие да бъдат преведени държавни пари на МВФ, който от своя страна ги дава (чрез разглежданите западни банки) на лоялни и продажни правителства. Така вместо да се борят с кризисната стихия и да я използват за възстановяване на националната независимост, повечето от тях отново са въвлекли своите страни в порочния геополитически кръг на отвъдокеанската финансова олигархия.

По информация на печата⁷ в доклад на “Дойче банк” се настоявало правителствата и централните банки на източноевропейските страни да дадат стотици милиарди долари на намиращите се на тяхна територия филиали на западни банки, като тези пари да се вземат от наличните им валутни резерви.

Очевидно тези и други разположени на българска земя господари няма доброволно да сдадат обществените позиции, които са завоювали с емблемата на “чуждестранни инвеститори”. Те здраво държат лостовете на упражняваната у нас държавна власт. Техните институции осигуряват издръжката и на т.нар. “неправителствени организации” (“Отворено общество”, Институт за пазарна икономика, Център за икономически изследвания и т.н.), чиито сътрудници възхваляват и прокарват имперската политика на чуждестранния и преди всичко на отвъдокеанския капитал в българската държава.

По време на кризата е започнала **преориентация на износа на капитали от западноевропейските капиталистически държави**. След като за две десетилетия са успели да изземат от страните на Източна и Централна Европа натрупаното при държавния со-

---

⁷ В. “Дневник”, 16 март 2009.

циализъм огромно богатство, представителите на западноевропейската буржоазия оставят тези страни да се оправят със заеми от МВФ и насочват капиталовата си експанзия към бившите съветски републики (Украйна, Армения, Азербайджан, Грузия, Молдова и Беларус). Смятат и тях да ограбят, като използват ръководните органи на ЕС. Изтъкват, че приобщаването им към Евросъюза щяло да позволи на неговите държави членки да намерят алтернативни на руските доставки на газ. Предлагат на ръководителите на посочените страни (които продължават да взаимодействат с Русия) сътрудничество под формата на “източно партньорство”, което включва оказване на финансови помощи (подкупи) на политически елити на страните, свободен пазар, военно сътрудничество.

4. Военните конфликти в Близкия изток удължават глобалната капиталистическа криза

През януари 2016 г. на фондовите борси в САЩ и Китай са регистрирани поредни кризисни взривове. Акциите на най-големите компании са загубили 7–8 % от стойността, а цената на петрола е паднала на около 30 долара за барел. Финансовите пазари са загубили банкови активи за трилиони долари. Реагира-

ли са на натрупания от държавите огромен дълг, който значително превишава получения годишен световен брутен вътрешен продукт.

Тези и други факти показват, че производството в развитите капиталистически държави се намира в състояние на рецесия. Но тази производствена рецесия не е следствие на намалените с няколко стотни високи (около 7 %) темпове на икономическия растеж в социалистически Китай (както злъчно се внушава по глобализираните медии). Главната причина за продължаващата криза си остава капиталистическият начин на производство, при който се преследва максимална печалба и се появяват колосални диспропорции между банковия и производствения капитал. Тези диспропорции предизвикват периодични взривявания на части от капитала, т.е. кризи.

С глобалната капиталистическа криза са свързани и водените **граждански и междудържавни войни в района на Близкия изток**. Тези войни са разпалени от САЩ и неговите съюзнически блискоизточни държави Израел и Турция с цел да се преодолява или предотвратява капиталистическата криза на тяхна територия. Вместо това до края на 2015 г. в Европа са потърсили убежище над 1,5 млн. араби, азиатци и африканци и е възникнала т.нар. „бежанска криза”. Напълно са

разрушени много селища, петролни находища и древни културни паметници в Сирия и Ирак. Удължен е цикълът на глобалната капиталистическа криза. В региона на Близкия изток са възникнали нови сблъсъци на държавни интереси и са предизвикани събития, които могат да доведат до големи обществени катаклизми.

Появата на съвременните блискоизточни военни и кризисни събития става след победата на натовските държави в Студената война (1946–1989 г.) срещу Русия, България, Сърбия и другите източноевропейски социалистически страни. През този следвоенен период с активното участие на съюзническите държави САЩ, Израел и Турция в света е наложен неоколониален икономически и политически ред. Между тези държави е създадена геостратегическа „тройна ос“ за взаимодействие при разширяване на техните сфери на влияние в Кавказ, балканските и блискоизточните страни (Ахмет Давутоглу, Стратегическа дълбочина, изд. „Изток-Запад“, С., 2015 г., с. 374). Формирани са военни и икономически партньорски отношения за „оползотворяване“ на победата в Студената война.

Регионалната политика на Турция е съобразена с „глобалните връзки на Израел и особено с влиянието му във и върху САЩ“ (пак там, с. 496). Посредством поддържане на

непрекъснати съюзнически отношения с глобалния властелин САЩ двете блискоизточни държави (Израел и Турция) играят ключова роля на Балканите и в Близкия изток.

Геополитиката на израелската и турската държава се прилага с американска финансова помощ и под **„защитния чадър“ на междудържавния военен блок НАТО**. Тази политика е неоколонизаторска и стратегически експанзивна, т.е. насочена към разширяване на държавните граници чрез „изкупуване“ или завоюване на чуждестранни земи.

Засега в двете блискоизточни държави има недостиг на земеделски земи за изхранване на населението, което бързо се увеличава посредством държавна политика на насърчване на раждаемостта и имиграцията. Земеделските им земи на човек от населението са по под 3 дка (при необходими минимум 5 дка за ежегодно изхранване на един земен жител).

След Студената война се натрупват много факти, доказващи че **Израел и Турция предприемат мерки за придобиване на собственост върху българските земеделски земи**. Под техен натиск през 2005 г. в нашето Народно събрание е приета конституционна поправка, откриваща възможност на чужденци от държави извън ЕС да купуват български земеделски земи.

Израелски и турски политици и резиденти лансират и поддържат местни политически лидери и партии, които осуетяват всеки опит за установяване на сътрудничество на България с братска Русия и за изграждане на руски обекти като АЕЦ „Белене” и газопровода „Южен поток” на българска територия.

Турската държава лобира за вкарване на България в НАТО, с оглед да бъде гарантирана сигурността на намиращата се на наша територия турска общност. Следва политика на „недопускане” изселване на български турци от България в Турция (цит. съч., с. 377).

Както показва практиката, след включването (през 2004 г.) на България в НАТО, граждани на Израел и Турция са придобили собственост върху милиони декари родни земеделски земи. Те са извършили поземлени сделки в нарушение на българската Конституция, но са недосегаеми, тъй като в натовските войски преобладават американски и турски войници и офицери, които обслужват предимно интересите на своите сънародници и държави.

При така формираната военна структура на НАТО и максимално съкратения състав на българските въоръжени сили България може лесно да бъде окупирана от турски войски. Оправдание за това може да се намери и в

неоосманистката геостратегия, която дава на Турция „право на намеса по въпросите на мюсюлманските малцинства на Балканите” (цит. съч., с. 154).

Откакто България членува в НАТО все повече българи емигрират в чужбина и драстично намалява броят на българското население. Става ясно, че българската нация може да оцелее само ако за пореден път ѝ се притече на помощ братска Русия.

Израелско-турското военно-стратегическо сътрудничество продължава и след 2010 г., когато избухва **криза в отношенията между Израел и Турция**. Тогава израелски кораби с командоси са нападнали в международни води турски граждански конвой, превозващ помощи за палестинците от Газа и са убили девет активисти на турски пропалестински организации. След Студената война това е първият открит сблъсък на интересите на двете съюзнически държави в Близкия изток.

Вероятно под натиска на Израел и американски еврейски организации през 2011 г. Америка започва да оказва парична и военнотехническа помощ на сирийската опозиция, която разпали **гражданската война в Сирия**. Целта е била да бъде свален от власт законно избраният сирийски президент Башар Асад и на негово място да бъде поставен си-

риец, чрез който да се открие пътят на държавите от „тройната ос“ (САЩ, Израел и Турция) към завладяване на богатите залежи на газ и петрол в Иран, Ирак, Саудитска Арабия и другите държави от Югозападна Азия. Смятало се е, че така ще бъдат постигнати редица геополитически цели: запазване на господстващото положение на Израел и Турция в блискоизточния регион; изграждане (под американски и израелски контрол) на тръбопроводи за транспортиране на иракски, ирански, саудитски и т.н. газ и петрол в Турция и Европа; засилване на енергийната зависимост на повечето европейски страни (в т.ч. България) от държавите на „тройната ос“; удължаване процеса на преминаване от еднополюсен към многополюсен свят.

Още от пролетта на 2013 г. тази геополитическа цел става все по-трудно постижима, особено след извършеното (септември 2015 г.) по искане на правителството на Сирия разполагане на руски авиационни и други военни части на нейна територия.

С намесата на ядрена Русия в сирийската гражданска война започва **смяна на съществуващата система на междудържавни отношения в Близкия изток**. Разрушен е установеният по време на Арабско-израелската война (през 1973 г.) блискоизточен неоколо-

ниален ред. Открити са възможности за възвръщане на руското присъствие в блискоизточния регион и е поставено началото на постепенно ограничаване на упражнявания от триъгълника САЩ, Израел и Турция контрол върху държавното управление и природните богатства на повечето арабски държави.

Създават се **предпоставки за промяна на досегашната политика на отделните блискоизточни държави.** Израз на това е и съгласуваното с Русия включване на Израел във войната срещу групировката „Ислямска държава”, чиито бойци от сунитската, традиционната фракция на ислямската партия са завладели значителни територии в Сирия и Ирак. Така Израел фактически воюва в коалиция със своите главни регионални врагове – арабските мюсюлмани шиити, привърженици на нетрадиционната ислямска религия и приятели на Али – зетя на Мохамед. Израелската държава временно застава на страната на шиитските държави, включително наброяващия над 75 млн. души Иран, чийто аятолах Али Хаменеи е казал, че след 25 години Израел няма да съществува.

Междувременно Израел заглажда съюзническите си отношения с ислямските сунитски държави (Египет, Йордания, Саудитска Арабия, Катар, Кувейт, Судан), включително

Турция, където по-голямата част от населението изповядва сунитската ислямска религия.

Войната срещу „Ислямска държава” може да се използва за нормализиране на междудържавните отношения в Близкия изток. В интерес на Израел е да спре да прилага политиката на „стратегическо разширяване” на своята територия и да формира равноправни политически и икономически отношения с Палестина и другите арабски шиитски ислямски държави – Иран, Ирак, Сирия, Ливан.

В Израел обществото постепенно се разслоява на богати и бедни хора, животът става все по-труден и се трупат социални проблеми, чието решаване изисква да се води мъдра геополитика, отърсена от религиозната вяра, че евреите (в т.ч. и финансовите неоционисти) са „свети” люде, избрани от еврейския бог Йехова да му бъдат „собствен народ измежду всичките племена, които са по лицето на земята” (Библия, Второзаконие, гл. 7, т. 6). В ядрената епоха е твърде рисковано еврейският народ да изпълни дадената му преди три хиляди години „божия” заповед – да завладее ханаанската (палестинската) и други чужди земи и да „изгони” и „изтреби” населяващите ги народи (пак там, т. 1 и 2).

Напоследък лидери на американски еврейски организации и израелският министър-

председател Бенямин Натаняху се мъчат да спрат очертаващата се **хегемония на Иран в Близкия изток**. Те водят кампания за въвличане на Америка във война срещу иранската държава под претекст, че на нейна територия скоро може да започне производство на ядрени оръжия. Определят като „грешка“ сключването (през юли 2015 г.) на ядрената сделка между САЩ и Иран. Съгласно с тази сделка иранската държава е задължена да спре изпълнението на програмата за изработване на атомна бомба, а САЩ, ЕС и ООН – да вдигнат наложеното ѝ търговско ембарго.

За възстановяване на досегашното господство на Америка и Израел в Близкия изток се обявява и някогашният държавен секретар на САЩ (от еврейски произход) **Хенри Кисинджър**. В статия, озаглавена „Път за изход от сгромолясването на Близкия изток“, той все още смята Америка за всесилна и съветва нейните лидери да свеждат военната роля на Русия в Близкия изток само към водене на „антиислямски кампании“ (БГНЕС от 18.X.2015 г.). Препоръчва териториите, контролирани от групировката „Ислямска държава“ в Сирия и Ирак, да бъдат отново завладени от близките на Израел сунитски ислямски държави или от „външни сили“ (вероятно израелски) вместо от „ирански джихадисти“.

Даваните геополитически напътствия да се държи Иран далече от израелската държава са трудно изпълними при сложилите се понастоящем междудържавни отношения в Близкия изток и света като цяло. Освен това отвъдокеанската супер силна държава империя е омаломощена след водените от нея окупационни войни в Ирак, Афганистан и Либия и особено след избухналата през 2008 г. опустошителна глобална капиталистическа криза.

Във формирания след Студената война триъгълник САЩ–Израел–Турция се засилва **борбата на интереси на израелската и турската държава.** Израелците държат в техните държавни граници да бъдат оставени Голанските възвишения и прилежащите им стратегически важни източници на вода, завладени по време на войната (1967 г.) на Израел срещу Сирия. В същото време Турция оказва материална, финансова и военна помощ на противниците на Израел – палестинци и сирийски туркмени, които имат етническа, религиозна и езикова близост с турския народ. На нейна територия са обучавани бойци сунити на „Ислямска държава” и е осигуряван внос на петрол от завладените петролни находища в Ирак.

Към края на 2015 г. световните медии съобщават, че в Швейцария представители на Израел и Турция са водили тайни преговори за нормализиране на влошените им взаимоотношения. Турските държавни лидери заявяват, че такова нормализиране може да се постигне, след като израелската държава вдигне блокадата на сектора Газа и се открият възможности за подпомагане на палестинците. Израелското условие за помиряване пък е турските власти да прогонят намиращите се в Истанбул членове на движението за освобождение на Палестина – Хамас, което не признава съществуването на държавата Израел.

Политически конфликт може да настъпи и в **отношенията на Турция със САЩ**. Ябълката на раздора са кюрдите, чието население в Турция, Ирак, Иран и Сирия наброява общо около 40 милиона души, от които половината са на турска земя.

Кюрдите са съюзници на САЩ във войната, която се води срещу разположената на територията на Ирак и Сирия „Ислямска държава”. Те се надяват със съгласието на Америка да създадат собствена държава върху част от земите на Източна Турция. Съвременните турски власти обаче се противопоставят на реализацията на тази идея. Те водят политика, насочена към възраждане на турската

империя, която да включва и българските земи по дъгата Кърджали, Родопите и Тракия, Македония, Косово, Албания и Босна (Ахмет Давутоглу, Стратегическа дълбочина, „Изток-Запад”, 2015 г., с. 377).

Съвременните събития в Близкия изток неминуемо ще предизвикат **икономическа криза в Турция**. Главна причина за това е премахването на редица пазарни и производствени условия и фактори, посредством които през периода 2002–2015 г. е осигуряван динамичен икономически растеж в турската държава.

През този период, т.е. при управлението на оглавяваната от Реджеп Ердоган Партия на справедливостта и развитието, темповете на нарастване на brutния вътрешен продукт (БВП) в турската държава са средногодишно 6 %. По данни на статистиката на Световната банка през 2002 г. в турската държава стойностният обем на brutния вътрешен продукт по текущи цени е възлизал на около 250 млрд. щатски долара, а през 2015 г. – на над 860 млрд. щатски долара, или е увеличен над 3 пъти. През 2015 г. този продукт е осигурен от секторите земеделие – 9 %; промишленост – 27 %; услуги – 64 % (Global Finance, 8 януари 2016 г.).

За този период в Турция трикратно е увеличен годишният БВП на човек от населението (от 3,5 хил. на 10,5 хил. долара). Броят на турското население е нараснал от около 65 млн. на над 77 млн. души.

Високите темпове на икономически растеж в турската страна са постигнати, главно като е осигурен **свободен достъп на турските производители и строители до огромните руски пазари**. През 2015 г. турският износ на стоки за Русия възлиза на над 27 млрд. щатски долара, а вносът им (предимно газ и петрол) от руската страна едва на 7 млрд. долара. В структурата на турския износ за руските пазари значителен дял заемат селскостопанските стоки (домати, ябълки и тютюн), строителните материали, плетени и неплетени изделия. Турската държава се снабдява с газ и нефт главно от Иран и Русия (чиито дялове в турския внос на тези енергоносители са съответно 55 % и 30 %).

Докато е извършвано (2004–2013 г.) присъединяването на страните от Източна и Централна Европа към Европейския съюз, турски строителни и търговски компании трайно са се настанили в Русия. През този период турски фирми напълно са завладели и заеманите десетилетия наред български позиции на руските пазари.

След 24 ноември 2015 г. в Турция се проявяват признаци на затихване на бурния икономически растеж. На тази дата с ракети, изстреляни от турски самолет изстребител F-16, е свален летящият над територията на Сирия руски бомбардировач Су-24. Тогава протурски наемници, които воюват срещу армията на Сирия, са убили (докато е във въздуха) единия от двамата руски пилоти, катапултирала от горящата машина.

Това вероломно злодеяние на турските власти (вероятно извършено с благословията на американски държавни служби) задълбочава конфликта на геополитическите интереси на Русия и Турция. То предизвиква разрыв в руско-турските икономически и политически отношения. Наложена е забрана на турски компании и фирми да продават стоки на руския пазар и да извършват строителство на обекти на територията на Русия. Спрени са пътуванията на руски туристи (около 3,5 млн. души годишно), които почиват в турски курорти.

Икономическа криза в турската държава може да избухне и поради нарастващата **конфронтация между шиитските и сунитските държави, към които принадлежи и Турция.** Тази конфронтация води до ограничаване на търговията на турската страна с ислямските шиитски държави и главно с Ирак и

Иран, който години наред е подложен на търговски санкции. Засега турският износ за тези държави заема близо една трета от стокообмена на страната. В износа на Турция за ислямските шиитски държави преобладават сглобяваните на турска територия транспортни средства (леки и тежки автомобили), електрическа апаратура и уреди от Германия и други индустриални страни. Загубата на някои от тези пазари ще се съпровожда със закриване на комплектуващи индустриални предприятия и изхвърляне на огромен брой турски работници и специалисти на трудовата борса.

Съвременните събития в Близкия изток едва ли ще доведат до **облагодетелстване на Турция от страните членки на Европейския съюз**. Към края на 2015 г. в Брюксел, турският министър-председател Ахмет Давутоглу е поел ангажимент турската държава да ограничава преминаващите през нейна територия милиони афганистански, африкански, иракски, либийски и сирийски преселници в съюзните европейски страни. В замяна на това Европейската комисия е поела да предостави на турската държава 3 млрд. евро, да либерализира визовия режим за пътуващите в европейското шенгенско пространство турски граждани и да продължи преговорите за приемане на Турция в Европейския съюз.

При сложилата се конфигурация на силите в международните отношения е почти невъзможно да се извърши **присъединяване на турската държава към Европейския съюз**. Мина времето, когато за това решаваща дума имаха нейните стратегически съюзници – Америка и Израел. Днес против членството на Турция в Евросъюза сигурно ще се обявят редица страни членки – Франция, Италия, Испания, Гърция и Полша, където се осъществява международна специализация в производството на зеленчуци и плодове. Милиони фермери от тези страни пласират своите аналогични стоки на общия европейски пазар. В случай на приемане на турската държава в Евросъюза, те ще бъдат разорени, тъй като понастоящем на турска земя ежегодното производство на домати е около 12 млн. тона, или 80 % от общия им добив във 28-те страни членки. Турското производство на ябълки е над 3 млн. тона годишно, или около една трета от ябълковата реколта, получавана в рамките на ЕС.

Настоящият анализ на съвременната криза и на събитията в Близкия изток позволява да бъдат направени важни **изводи**. Основните от тях са:

- с разполагането на руски военни бази (включително модерни самолети и оръжия) на територията на Сирия е сложен край на абсо-

лютната власт на съюзническите държави САЩ, Израел и Турция в Близкия изток;

- избухналата бежанска криза (при преселването на милиони хора от блискоизточния регион, Азия и Африка в Европа) може да бъде преодоляна чрез разгром на групировката „Ислямска държава” и установяване на траен мир в Сирия, Ирак, Палестина и другите блискоизточни страни;

- за избягване на предстоящата икономическа криза в Израел и Турция двете държави трябва да престанат да водят „стратегия на разширяване” на своите територии и сфери на влияние в балканските, блискоизточните и кавказките страни;

- нашият народ следва да използва откритите се възможности за възстановяване на независимостта на българската държава, за преодоляване на перманентната капиталистическа криза и за осигуряване на всенародно благоденствие;

- българската нация може да оцелее, като тръгне по български път на социално-икономическо развитие и поеме геополитически курс към по-нататъшно сближение с Русия и братския руски народ.

VI. ЗА БЪЛГАРСКАТА АНТИКРИЗИСНА ПОЛИТИКА

1. Българската антикризисна политика е неоколониална

С оглед да се ограничават последствията на глобалната капиталистическа криза у нас към края на 2008 г. е приет „антикризисен план” на българското правителство. Този план е представян за социално насочен, но чрез включените в него антикризисни мерки се способства за по-нататъшна неоколонизация на българската държава. Създават се условия за запазване на социалния мир в страната и за укрепване господството на чуждестранната и местната финансова олигархия.

Антикризисният правителствен план е насочен към:

- запазване на финансовата стабилност на банковата система;
- стимулиране на потреблението, главно като се влагат няколко милиарда лева от държавния бюджет за изграждане на инфраструктурни обекти и бизнес паркове;
- оказване на държавна финансова помощ на малки и средни предприятия;
- подобряване на образованието и здравеопазването;
- държавна подкрепа на съкратени от работа и на социално слаби български граждани.

Антикризисният план на българското правителство съдържа мерки, за чието изпълнение са предвидени парични ресурси само от държавния бюджет. При режим на колониален валутен борд и изпразнена от съдържание Българска народна банка е почти невъзможно да се прилага правителствена монетарна (парична) политика.

По своя характер „антикризисният план” на българското правителство е неоколониален и буржоазен, т.е. в него са заложени **мерки предимно за спасяване на капитала и на капиталистическата обществена система**. Смята се, че по този начин се запазват работни места и индиректно се помага на някои от трудовите хора. Както в САЩ и в другите капиталистически държави, така и у нас парите, отпускани от държавния бюджет за реализация на антикризисни мероприятия, преминават през частни банки. Прилага се порочната корупционна схема, по която става и т.нар. “усвояване” на парите, предоставяни по линия на фондовете на ЕС. Това е неизбежно, докато държавата е в ръцете на финансовата олигархия. В стремежа си да трупа колосални богатства и да господства в света, тази олигархия ускорява появата на кризисни бедствия, а после прилага “антикризисни мерки” за по-нататъшно спекулативно ограбване на трудовите хора.

В центъра на антикризисната програма на българското правителство е **подпомагането на средния и дребния бизнес т.е. на малките капиталистически предприятия**. За този бизнес са предвидени държавни пари в размер на 500 млн. лева. Тъй като БНБ е лишена от правото да кредитира, въпросните пари са дадени на малката, но единствена у нас Държавна банка за развитие, която ги предоставя на 12 местни и чуждестранни банки (италианската “УниКредит”, унгарската ДСК, гръцката ОББ) срещу 5 % лихва. Търговските банки от своя страна отпускат на малки и средни предприятия заеми с лихва 8 %. Така само за няколко месеца чуждестранните банки у нас ще спечелят десетки милиони лева от лихви и такси. Същевременно всяка от тях предоставя държавни пари предимно на обслужвани от нея български предприятия.

Би било редно и народополезно държавните пари да се предоставят на малки и средни предприятия директно (без посредници) от Държавната банка за развитие. Така вместо да потъват в трезорите на частните чуждестранни банки, получаваните печалби (от източване на държавата) могат да се използват за стимулиране на развитието на български структуроопределящи отрасли и производства.

Антикризисната правителствена парична сума за подпомагане на средния и дребния бизнес в нашата страна е съобразена с разходната част на сегашния сравнително малък държавен бюджет. Тази сума е твърде малка на фона на общата задлъжнялост на българските фирми, чиито междуфирмени и други задължения в началото на 2009 г. са около 150 млрд. лева.

Голямата задлъжнялост на фирми в нашата страна е взривоопасен кризисен елемент, чието взривяване сигурно ще доведе до масовото им фалиране. За това ще способства и обстоятелството, че годишните фирмени “печалби” възлизат едва на 10 % от техните дългове. Една трета от натрупаните фирмени задължения са към банки, в т.ч. към получилите право да боравят с държавни антикризисни пари. Някои от собствениците на тези банки се опитват с част от правителствените пари да уреждат и стари фирмени задължения. Възползват се от обстоятелството, че не са длъжни да се отчитат пред държавната изпълнителна власт. Сметките на техните банки не подлежат на ревизия от Сметната палата на Република България.

Макар че българското правителство отстоява главно интересите на “бизнеса”, на местните и чуждестранните капиталисти, антикризисната му програма не удовлетворява

напълно **представителите на чуждестранния капитал в нашата страна.** Към тях се отнасят главно управителите на намиращите се на наша територия чуждестранни банки и предприятия, лидери на български стопански и търговски камари и палати, председатели, директори и сътрудници на получаващите отвъдокеанска финансова и методологична помощ “институти” (за “пазарна икономика”) и “центрове” (за “икономически изследвания”, за “демокрация”). Някои от тях определят правителствената антикризисна програма като “набор от намерения за харчене на пари без идея”¹. Предлагат за преодоляване на кризата да се помоли МВФ да изпрати в страната ни мисия, която да изготви антикризисни прогнози и програми и да подготви споразумение за отпускане на нови заробващи страната ни държавни заеми (парите от МВФ пак ще минават през намиращи се у нас чуждестранни банки).

Общо взето представителите на чуждестранния капитал в нашата страна прокарват **противонародна неоколонизаторска политика,** включваща:

- запазване на валутния борд;

---

¹ Христов, Л. Валутният съвет: готови ли сме да платим цената? В. “Дневник”, 18 февруари 2009.

- по-тясно обвързване на страната с МВФ, откъдето да се теглят високолихвени парични заеми;

- премахване на данък печалба;
- увеличаване на данъка върху добавената стойност (ДДС);
- намаляване на социалните плащания;
- намаляване на работните заплати в бюджетния сектор.

Както вече бе изтъкнато, валутният борд се крепи не толкова за поддържане на фиксирания курс на лева към еврото, а за да няма в страната ни държавна кредитна институция, която да следва независима от външните сили правителствена икономическа политика. При неговия режим българската държава е принудена да извършва паричните сделки чрез частните чуждестранни банки, които паразитират върху нейния организъм и я държат в подчинено положение. Поразителното е, че автори, които признават вредната роля на паричния съвет (валутния борд) в нашата страна, се обявяват за продължаване на неговия режим. Например в цитираната статия се подчертава, че “технически” не биха възникнали проблеми по поддържането на паричния съвет, но запазването му “от тук нататък означава продължителен период – години, не месеци на анемичен растеж и спад на доходите”.

Авторът на въпросната статия се мъчи да прикрие колониалния характер на въведения (1997 г.) в страната ни валутен борд, като му преписва чудодейна сила. Разпространява измислицата, че този борд (съвет) успял “да прекрати един кратък, но бурен епизод на хиперинфлация”. Тази измислица напълно се разминава с фактите:

Първо, шоковата инфлация, за която става дума, е изкуствено предизвикана и се развихря между 4 и 12 февруари 1997 г., когато в нашата страна е върнат мандатът за съставяне на второ социалистическо правителство, държавата се управлява от улицата и **за една седмица** от 1000 неденоминирани лева за 1 долар обменният курс достига близо 3000 неденоминирани лева за долар (хиперинфлацията е монетарно явление, при което в продължение на една година месечната инфлация превишава 100 %).

Второ, след назначаването на служебен кабинет (средата на февруари 1997 г.) курсът на лева спрямо долара се повиши двукратно. Вместо за близо 3000 лева един долар започва да се разменя за по-малко от 1600 неденоминирани (или по сегашния курс – за под 1,60 лв.)².

---

² По-подробно вж. Димов, А. Власт на всяка цена. Изд. “Зора”, С., 2007, 298–308.

Трето, тогавашната дефлация настъпва през май 1997 г., т.е. месеци преди въвеждането на валутния борд. Това също доказва, че силите, наложили валутния борд в нашата страна, са пристъпили към този акт след затихване на инфлационните процеси, ръководени от чувството за бързо забогатяване чрез присвояване на действащите по онова време големи държавни банки, предприятия и туристически комплекси.

Интересите на чуждестранния капитал на наша земя диктуват на неговите лобисти неуморно да повтарят по електронните медии и в печата, че при глобалната капиталистическа криза българската държава трябва отново да тегли милиарди долари **заеми от МВФ**. Посочва се, че държавата трябва да взема тези пари, да ги пази за “черни дни” и да плаща на заемодателите високите лихви. Всъщност действащите координирано чуждестранни и местни мафиоти дълбоко в себе си смятат да обсебят част от въпросните пари, като използват държавна власт и извършват спекулативни парични операции. По такъв начин например са били присвоени 1 млрд. долара чрез извършената през 2002 г. сделка по българския външен дълг от правителствения кабинет на Симеон Сакскобургготски. При съществуващата политическа и

финансова система в нашата страна вземаните назаем пари от МВФ и други западни институции преминават през частните чуждестранни банки. Тяхното изплащане с лихвите става от труда на поколения български труженици.

Глобалната капиталистическа икономическа криза нанася големи щети на народите, но същевременно възстановява нарушеното равновесие в капиталистическия възпроизводителен процес и принуждава зли сили да отложат **изкупуването на българските земи**. До избухването на тази криза отвъдокеански банки и фондове съвместно с местни подставени лица са закупили милиони декари български плодородни земи.

Глобалната капиталистическа криза е поразила и холандско-израелската инвестиционна група, която търгува с имоти, строи търговски центрове и жилищни комплекси на наша земя. Това донякъде отлага парцелното разпродаване на българската територия на чужденци.

Първостепенна антикризисна задача в българската държава е да бъде създаден **държавен фонд “Земя”**. Този фонд би следвало да закупува български земеделски земи, да ги комасира и предава (на изплащане) на бъл-

гари, които желаят и могат потомствено да се занимават със селско стопанство.

Глобалната капиталистическа криза се използва и за **укрепване на господстващото положение на чуждестранния капитал в българското общество**. Под формата на антикризисни мерки се прокарва политика на прехвърляне на материалните и житейските последици от кризата върху гърба на трудовите хора и на ограничаване на техните социални придобивки (издействани с вековни класови борби). Упражнява се натиск за намаляване на работните заплати на заетите в бюджетната сфера. Дават се “съвети” да бъдат намалени социалните осигуровки на трудещите се. Искане се да бъде приет “нулев данък печалба” и дори изобщо да не бъдат плащани данъци, за да могат чужденците да задържат за себе си получаваните печалби. По този начин държавата (армия, полиция, съд, администрация) се лишава от данъчни постъпления, отслабва и става неспособна да изпълнява своите важни функции – отбранителни, правоохранителни, образователни, здравеопазващи, икономически, социални.

Представителите на чуждестранния капитал у нас настояват за увеличаване само на данъка върху добавената стойност, може би защото тежестта му пада предимно върху крайните потребители.

Срещу кризата в нашата страна би трябвало да се противодейства и чрез значително **намаляване на данък добавена стойност – ДДС** върху някои жизнено важни стоки (хляб, мляко, лекарства, учебници). Икономически нецелесъобразно и социално несправедливо е да се увеличава ДДС (за което ратуват “бизнесът” и главно търговските капиталисти). Всяко увеличаване на ДДС неминуемо се съпровожда с повишаване на цените на стоките. Това от своя страна води до намаляване на потреблението и съответно до относително свръхпроизводство (криза).

“Антикризисната” политика на представителите на чуждестранния капитал у нас практически способства за продължаване и разрастване на обхваналата страната ни глобална икономическа криза. Тази политика води към масово обедняване на населението, а както е известно основна причина за възникване на всяка криза в капиталистическия възпроизводителен процес е бедността.

По данни на печата³ през първите месеци на 2009 г. в България от общия брой на населението (около 7,5 млн. души) близо 2 млн. души живеят на границата на бедността. Месечният доход на всеки беден човек в страната е 185 лева при нужните за издръжка ми-

---

³ В. “Сега”, 22 януари 2009.

нимум 500 лева (около половин милион пенсионери живеят с минимална месечна пенсия под 140 лева, с които през месеца могат да се купуват само минимални количества от някои хранителни продукти – хляб, прясно и кисело мляко).

През 2015 г. на едно четиричленно семейство са били нужни минимум 2248 лв., или по 562 лева на човек, за да покрива месечните си разходи (VBOX 7 от 28.VIII.2015 г.). Определената от правителството линия на бедността е месечен доход в размер на около 300 лева. През посочената година под този праг на бедността в България са живели около 2,5 млн. местни граждани от наброяващото около 7 млн. души българското население. След близо десетилетно членство на България в ЕС на нейната земя има анемичен (1–3 %) икономически растеж, масова бедност, безработица, ниски доходи и неравенство.

Очевидно материалното и духовното положение на повечето български граждани е трагично. Въпреки това неоколонизатори и местни майкопродавци продължават да следват политиката на геноцид, като включват в “антикризисните” си програми по-нататъшно намаляване на работните заплати и на социалните осигуровки.

2. Антикризисната политика трябва да включва повишаване на работните заплати

Съвременни “работодатели” твърдят, че в условията на криза трябвало да се прави “замразяване” и намаляване на **работните заплати**. През последните няколко години в нашата страна тяхното увеличение чувствително е изпреварвало темповете на повишаване на обществената производителност на труда. Така се повтаря наученото при държавния социализъм правило, според което темповете на увеличаване на работната заплата би трябвало да следват тези на нарастване на производителността на труда. Сякаш се игнорира фактът, че в рамките на този социализъм (където над 90 % от средствата за производство са държавна собственост) работниците произвеждат главно за себе си и за своите семейства и много малка част от продукта на техния труд се присвоява от формиралата се “червена буржоазия”. Понастоящем местни и чуждестранни собственици на банки и предприятия обсебват продуктите, произведени от трудовете хора, чиито работни заплати (по време, на парче) едва стигат за физическото им оценяване.

Производителността на труда е обществено необходимото време за производството

на дадена стока⁴. Нейното повишаване се измерва със степента на скъсяване на това време. Това се постига чрез усъвършенстване на средствата за производство (оръдия и предмети на труда) и подобряване на управленските методи на водене на стопанската дейност. В такива случаи би могло с по-малко труд да се произвеждат по-големи количества от дадената стока.

Обикновено повишаването на производителността на труда, т.е. увеличаването на броя или на обема на произвежданите стоки за единица време води и до намаляване на техните цени (при нарастваща интензивност на труда също расте количеството на произвежданите стоки, но без да спада тяхната цена). Когато вследствие на повишена производителност на труда в земеделието, в хранителната и леката промишленост, в енергетиката и транспорта падат цените на жизненоважни продукти (храна, вода, дрехи, ток), намалява стойността и цената на работната сила (стойността на работната сила се определя от стойността на нужните за нейното възстановяване средства за живот).

---

⁴ Маркс, К., Ф. Енгелс. Съчинения. Изд. на БКП, С., 1968 г., т. 23, с. 326.

Главно поради алчност, некадърност и управленска немощ на съвременните чуждестранни и местни “работодатели” у нас малко се използват съвременните постижения на научно-техническия прогрес за повишаване на обществената производителност на труда. Тези работодатели искат намаляване на работните заплати на трудещите се, като в същото време ограбват финансови и производствени ресурси на приватизираните държавни предприятия. Доказателство за това е и фактът, че през последните години в нашата страна значителна част от т.нар. “чуждестранни инвестиции” (по 5–6 млрд. евро годишно) се влагат за закупуване на местни имоти и извършване на спекулативни сделки. Нищожна част от тези инвестиции се използва за изпълнение на съзидателни и социални задачи.

Междувременно вместо да намаляват, все повече се покачват цените на стоките и услугите (сирене, кашкавал, ток, вода, парно отопление). Периодичните увеличения на номиналните бюджетни и други заплати и пенсии са по-ниски от пълзящата инфлация и не могат да компенсират спада на реалните доходи на повечето български граждани.

Всяко “замразяване” или намаляване на работните заплати, включително в бюджетната сфера на нашата страна, се съпровожда с

ограничаване на потреблението на стоки от първа необходимост. По такъв начин не само се способства за по-нататъшно разразяване на икономическата криза у нас, но и се разрушават съществуващите предпоставки за възпроизвеждане и функциониране на работната сила.

През целия възпроизводствен цикъл (особено на фазата на стопански разцвет и при инфлация) е целесъобразно да се води класова борба за **увеличаване на работните заплати на наемните работници и специалисти**, системно да се сравнява размерът на получаваните от трудещите се работни заплати с величината на средната норма на печалба на капиталистите (чиито годишни възнаграждения възлизат на милиони долара).

При увеличаване на работните заплати пада нивото на средната норма на печалбата (принадената стойност, разделена на стойността на целия авансиран капитал). Това става главно поради обстоятелството, че се намалява количеството на принадлежната стойност, т.е. на стойността на вложения от наетата работна сила труд, който не се заплаща, а се присвоява от притежаващата капитал (носещите доход средства за производство, имоти, пари) капиталистическа класа. Изменя се съотношението между заплатения и незаплатения труд

на наемните лица. Нараства частта на техния заплатен труд и намалява останалата му част, която безплатно се обсебва от капиталистите.

Увеличението на работните заплати би довело до намаляване на онази част от печалбата, която капиталистите изразходват за придобиване на скъпи автомобили, яхти и други луксозни стоки и за водене на разкошен живот. За да запазят за себе си и тази част от печалбата, те посягат и на труда, необходим за физическото оцеляване на наетите работници.

При спад на нормата на печалбата (предизвикан от увеличение на работни заплати) пак би могло от нея да се заделят инвестиционни ресурси за разширяване на общественото производство и за разкриване на нови работни места. Такава политика би способствала за повишаване на търсенето на жизненоважни потребителски стоки и за постигане на известно стопанско оживление.

Хората на наемния труд и техните защитници би трябвало да се борят за повишаване на работните заплати не само при криза, а още когато производственият цикъл е на фазата на стопански подем и се получават свръхпечалби. Те следва да отстояват правото си да получават полагащата им се част и от печалбите, извлечани чрез увеличаване на обществените производителни сили

Увеличението на работните заплати би следвало да се предшества от оценка на тяхната покупателна способност. Размерът на това увеличение не бива да има само процентно изражение, което може да изглежда високо, но отново да осигурява екзистенц-минимума за съществуването на представителите на наемния труд. В капиталистическото общество те изразходват почти целите си работни заплати за снабдяване със стоки от първа необходимост. Увеличението на работните им заплати не би довело до повишаване цените на потребителските стоки (цените на стоките не се определят или регулират от работните заплати). Размерът на това увеличение би трябвало да съответства на покупателната сила на парите. Поддържането на ниско равнище на работните заплати при тенденция на обезценяване на намиращите се в обръщение пари може рязко да влоши издръжката на живот на трудещите се. Още повече че капиталистите използват инфлацията за укрепване на своята икономическа и политическа власт в обществото, за извършване на спекулативни сделки и за още по-голямо ограбване (с хитрости и измами) на трудовите хора. Все повече разтягат работното време и прилагат „потосмукачни“ системи за интензифициране труда на наетата работна сила.

Очевидно в рамките на капиталистическия обществен строй е невъзможно да има нормален работен ден и справедливи трудови възнаграждения. Трудовите хора би трябвало да се борят за унищожаване на системата на наемния труд.

Още в младежката си възраст Карл Маркс е формулирал тезиса, че “философите само по различни начини са обяснявали света, но задачата се състои в това, той да бъде изменен”⁵. В случая задачата е да се посочват пътища и механизми за ограничаване и окончателно премахване на капиталистическата криза.

3. Перспективни насоки на българската антикризисна и народополезна политика

Възникналата след 1989 г. в България перманентна капиталистическа криза може да бъде преодоляна главно като се възстанови независимостта на българската държава и се **разширява и модернизира българското производство**. С разрастването на националното производство може да се осигурява работа на всеки трудоспособен български гражданин, включително и на търсещите препитание в чужбина над два милиона наши сънародни-

---

⁵ Маркс, К., Енгелс, Ф. Съчинения. Изд. на БКП, С., 1957, т. 3, с. 8.

ци. Същевременно е наложително да се повишават доходите на работещите и пенсионерите. Постепенно трябва да се създават икономически предпоставки за разцвет на българската наука и култура.

При положение че нашите големи държавни банки и заводи са приватизирани и обсебени от чужденци, съвременното българско производство може да се развива чрез прилагане на **научнообоснована и народополезна политика, която включва:**

- сближаване на България с братска Русия и създаване на общ, безмитен българо-руски пазар;

- формиране и развитие на крупен държавен и кооперативен сектор;

- отмяна на колониалния валутен борд (паричен съвет) и възстановяване на исконното право на Българската народна банка да инвестира и кредитира (това нейно право датира от времето на създателя ѝ княз Дондуков);

- извеждане на българската държава от военните структури на междудържавния военно-политически блок НАТО;

- предоговаряне на членството на България в Европейския съюз (ЕС);

- встъпване на България в Евразийския икономически съюз (По-подробно вж. А. Димов, Българската геополитика. ИК „Христо Ботев”, С., 2015 г.).

За прилагане на тази политика благоприятстват протичащите процеси на **преминаване от еднополюсен (подвластен на Америка) към многополюсен свят**. В съвременния многополюсен свят Америка все повече запада и се засилва глобалната власт на братска Русия и социалистически Китай. Откриват се възможности за повишаване на жизнения стандарт на българските граждани, за запазване на собствеността върху родните земеделски земи и на чезнещата българска нация. Това би позволило на българите и на тяхната народна държава да заемат достойно място в глобалното общество.

През годините след присъединяването (2007 г.) на България към Европейския съюз се потвърди тезата, че в рамките на тази общност е почти невъзможно да се осигуряват пазари за пласмент на големи количества български машини и съоръжения, пресни и преработени зеленчуци, плодове и животински продукти. Българските земеделски производители се принуждават (чрез отпусканите от еврофондовете мизерни субсидии на декар използвана земеделска земя) да отглеждат основно механизирани, но нискодоходни селскостопански култури – пшеница, слънчоглед и рапица. Стана ясно, че без свободен достъп на нашите производители до руските

пазари българската държава губи своята продоволствена независимост и сигурност. В нея не могат пълноценно да се използват съществуващите благоприятни почвено-климатични условия за производство на традиционните вкусни и висококачествени зеленчуци, плодове и животински продукти, включително придобилото световна слава кисело мляко.

Както е известно **пазарът е първото необходимо условие за съществуването на всяко стоково производство.** Българските стоки могат постоянно да се продават само на огромния руски пазар. Ето защо ръководните органи на Евросъюза са длъжни да дадат по изключение (дерогация) на българската държава право да формира общ българо-руски пазар. Така ще бъде осигурен свободен и безмитен достъп на нашите производители до руските пазари и ще се способства за постигане на определената в съюзните договори (Римски и Лисабонски) цел – да се усъвършенстват „условията на живот и труд” на българския народ.

Българската антикризисна и народополезна политика би трябвало да включва и разширяването и задълбочаването на **българо-руското икономическо и научно-техническо сътрудничество.** Посредством това взаимно изгодно сътрудничество би мог-

ло да се увеличава производството и износът на стоки и да се подобрява животът на двата братски народа.

Българо-руското сътрудничество би трябвало да обхваща всички сфери на живота. Целесъобразно е то да се задълбочава и разширява в енергетиката, машиностроенето, нанотехнологиите, оръжейната индустрия, транспорта, туризма и селското стопанство.

Във формацията се многополюсен свят се създават обективни предпоставки за разгръщане на **българо-руско аграрно сътрудничество**. Това сътрудничество може да стане “шашка”⁶, а впоследствие и “дамка” в бъдещата руска геополитика.

За целта би могло да се **създаде българо-руско аграрно таварищество (БРАТ)**. Неговата дейност може да обхваща:

- внос и сглобяване на евтини руски селскостопански машини (трактори и комбайни) в нашата страна;
- снабдяване на българските земеделски производители с руски предмети на труда (горива, минерални торове и препарати);
- стопанисване на български земеделски земи;

---

⁶ Трофимчук, Г. П. Русские шашки. Изд. “Известия”, М., 2007, 9–15.

- производство и изкупуване на пресни и преработени селскостопански стоки (предимно зеленчуци, плодове, консерви, гроздови вина и фъстъци) и доставянето им на руски пазари;

- обмен на руски и български висококачествени, семена от сухоустойчиви и високодобивни сортове пшеница, овес, пивоварен ечемик, ръж, грах, домати, пипер, патладжан, фасул (българските семена се селектират, изпитват и произвеждат в световноизвестния Институт за генетични растителни ресурси в гр. Садово, област Пловдив).

Модерно българско производство би могло да се създава чрез формиране и развитие на ефективен, конкурентоспособен и самостоятелно функциониращ **държавен стопански сектор**. В неговия състав трябва да се включат стратегически отрасли и производства (енергетика, оръжейна индустрия, транспорт, машиностроене, нанотехнологии), банки, застрахователни, комунални и външнотърговски предприятия и обединения. Държавният стопански сектор осигурява материални и финансови ресурси за укрепване на националната независимост и суверенитета на държавата. Главно поради това неоколонизаторите бързат най-напред да приватизират държавната собственост.

В нашата страна не може да се създава мащабно българско производство от т.нар. „чуждестранни инвеститори”. През последния четвърт век тези „инвеститори” влагат пари предимно за придобиване на собственост върху български недвижими имоти, включително земеделски земи. Те много малко инвестират в производството на стоки, главно поради свития български пазар и невъзможността да се извличат максимални печалби само от евтината работна сила. Чуждестранните „инвеститори” заобикалят страната ни, въпреки че в нея има евтина работна ръка и пазещи собствеността им американски военни бази и натовски координационни центрове.

Крупно българско производство не би могло да се развива и само с разпределяните от Евросъюза „европейски субсидии”. Всъщност това са пари, взети от бюджета на българската държава (членски вноски, суми заделяни като проценти от ДДС, митни сборове, които се събират при търговията с Турция, Русия и други страни извън ЕС). С тях могат да се създават дребни предприятия и стопанства, да се изграждат и ремонтират магистралаи и второстепенни пътища, пречиствателни станции и заводи за преработка на отпадъци. С мизерните „евросубсидии”, отпус-

кани на нашите земеделски производители, се произвежда главно пшеница, слънчоглед и рапица за американски и европейски търговски компании.

В нашата страна трябва да се изградят **земеделски производствени кооперации и кооперативи** главно за снабдяване на фермерите със средства за производство, за изкупуване, преработка и пласмент на селскостопански продукти. Тези фермерски кооперативи трябва не само изкупуват (по пазарни цени) продукцията на своите фермери и членкооператори, но и ежегодно да им дават част от печалбата, получавана след изготвянето и реализацията на готовите стоки.

Едновременно с възраждането на националното производство в България трябва да се прилага и научнообоснована народостопанска **структурна политика**. Нейната основна насока трябва да бъде формирането на рационална отраслова и производствена структура. Тази структура следва да съответства на сравнително малкия брой население и на географското разположение на българската държава и на нейните ограничени природни ресурси, както и да осигурява научно-технически прогрес и конкурентоспособност на българските стоки на международните пазари.

Нужно е да бъде променена и наложената на страната международна (в рамките на Евросъюза) специализация в развитието на туризма, селското стопанство и инфраструктурата. Решително трябва да се скъса с прилаганата у нас политика на деиндустриализация и на монокултурност на родното земеделие. Необходимо е приоритетно да се развият високите технологии и свързаните със селското стопанство и туризма машиностроителни, химически, преработвателни и други промишлени отрасли и производства.

Създаването на крупни производствени предприятия в нашата страна изисква **отмяна на режима на колониалния валутен борд и пускане в действие на Българската народна банка**. То налага да бъдат създадени и **няколко държавни банки – земеделска, промишлена и външнотърговска**. Тези банки могат рационално и в полза на народа да използват част от натрупания в страната валутен резерв (вместо да бъде харизиран на действащите у нас филиали на западни банки), да поемат цялото банково обслужване на държавата, включително нейните парични взаимоотношения с ЕС. Така би се разрушила поставената на корупционна и престъпна основа система на взаимодействие на частните чуждестранни банки с българската държава.

В нея би могло да се формира ефикасна система на държавен контрол върху паричните потоци и да се ограничава широко разпространената корупция.

Прилагането на такава политика би принудило филиалите на чуждестранните банки да продадат своите активи на благоприятни цени и да престанат да експлоатират българската нация и държава.

С такава промяна на съществуващата неоколониална банкова система у нас ще се открият възможности за водене на българска парична политика, а именно:

- отпускане на нисколихвени заеми на производителите;
- държавно инвестиране в родната наука и изграждане на крупни производствени и енергийни обекти;
- вземане на нисколихвени кредити от Русия и социалистически Китай.

С оглед да се ограничават възможностите за възникване на капиталистически кризи българският народ би трябвало да измени **формата на държавно управление**. В нашата страна трябва да се формира социално-икономическа система, при която могат да се съчетават интересите на отделните класи и групи на обществото. Нужно е чрез всенародно допитване (референдум) да бъде извършена

смяна на парламентарната с **президентска република**. Вековната практика в нашата и редица други държави показва, че когато висшата държавна власт се упражнява от пъстри буржоазни парламенти е почти невъзможно да се решават важни национални проблеми. Обикновено в тях преобладават депутати, чието избиране става не индивидуално (мажоритарно), а чрез гласуване за партийни листи и с благословията на лидери на външни и вътрешни организации (олигархични, етнически, разузнавателни, религиозни, “неправителствени”). Такива парламенти обслужват предимно кланови интереси и изпълняват чуждестранни поръчки. Това се потвърждава и от факта, че през последните тридесет години в българския парламент се удовлетворяват предимно интересите на отвъдокеанската и местната финансова и търговска буржоазия и мафия.

По директива на техни представители се приемат банкови, данъчни, приватизационни и други закони. Ратифицират се споразумения за неоколонизиране на българската държава чрез нейното присъединяване към междудържавния военно-политически блок НАТО и акционерната междудържавна икономическа организация Европейски съюз.

Парламентарната република в нашата малка държава улеснява нейното васализиране и колонизиране. Тъкмо поради това заинтересованите външни сили зорко бдят за запазване на парламентарната форма на управление на българската държава и дори се противопоставят на всеки опит у нас да бъде въведена мажоритарна (личностна) парламентарна изборителна система.

След 1997 г. в България е въведена **своеобразна форма на еднопартийно държавно управление**. Посредством пропорционалната изборителна система в Народното събрание се избират за депутати от няколко политически партии, които следват пагубната за българската нация евроатлантическа политика

Българският народ сигурно няма да забрави историческия факт, че през периода 2010–2014 г. **в България е проигран открития се шанс за преодоляване на перманентната икономическа рецесия**. Тогава по нареждане на министър-председателя и президента на нашата държава е спряно строителството на руските геостратегически енергийни обекти – петролопровода „Бургас-Александруполис“, АЕЦ „Белене“ и газопровода „Южен поток“ на наша територия. Попарени са надеждите за работа на хиляди български

граждани и е премахната възможността в държавния ни бюджет ежегодно да постъпват милиарди левове (от продажба на електрое-нергия, такси (около един милиард лева) за транзитирания природен газ, понижаване на цените на газа и на петрола). Направена е ус-луга на американските финансови олигарси и неоционисти, които с коварни политически и мафиотски средства се опитват да изолират Русия от България и другите източноевро-пейски страни.

През октомври 2015 г. българският ми-нистър-председател Бойко Борисов е признал, че той и другите протезирани от Америка бъл-гарски управници са спрели строителството на посочените руски енергийни обекти. Пред бизнесмени, дипломати и представители на Американската търговска камара в гр. София, той е заявил: „Правим всичко за САЩ... . Ние спряхме трите най-големи руски проекта (пет-ролопровода Бургас-Александруполис, АЕЦ „Бе-лене” и газопровода „Южен поток”), спряхме руски самолети над морето.... . Толерираме американския бизнес и когато не е за толери-ране” (mediapool от 12.X.2015 г.).

Наистина у нас се толерират американ-ците, които през 2001 г. са „закупили” държав-ните топлоелектрически централи ТЕЦ „Ма-

рица” 1 и ТЕЦ „Марица” 3 в гр. Гълъбово, област Стара Загора. Тяхната електроенергия се изкупува от нашата Национална електрическа компания – НЕК, на трикратно по-висока цена от тази на държавната АЕЦ „Козлодуй”. Главно поради това НЕК е натрупала дългове в размер на няколко милиарда лева. Българските граждани са принудени да плащат прескъпо потребяваната електроенергия.

С отказа да се пристъпи към изпълнение на подготвените с много човешки труд и пари руски енергийни проекти са причинени колосални материални и парични загуби на нашето общество. Българският народ няма да може скоро да се освободи от наложеното му през 1997 г. тежко неоколониално робство.

Въпросното премиерско изявление показва, че изпълнението на посочените руски проекти на наша територия е спряно, за да може държавата САЩ да продължи да господства над народите, нейни компании да снабдяват страните от Източна и Централна Европа с енергоносители (електроенергия и газ).

В посоченото изказване е декларирана вяност към американските „приятели” и е изразена готовност за по-нататъшно „партньорство” с тях. Отправен е апел към амери-

канската администрация да бъде оказвана на българското правителство финансова и друга помощ за:

- запазване на властта на послушните на Америка български политици, „бизнесмени” и шефове на „неправителствени” организации;

- даване от САЩ на банкова гаранция за изграждане на VII реактор на АЕЦ „Козлодуй” (по технология на американската компания „Устингхаус”);

- закупуване на една ескадрила американски бойни самолети;

- отмяна на визовия режим със САЩ;

- осуетяване строежа на черноморския газопровод „Турски поток”.

Някои от посочените искания са почти неизпълними, а реализацията на други (като махането на визовия режим и закупуването на втора употреба бойни самолети) едва ли ще способства за преодоляване на обхваналата страната ни перманентна капиталистическа криза. Освен това в многополюсния свят Америка няма нужните финансови и военни ресурси за упражняване на своята глобална власт. Може само да дава на Израел и други сродни страни по няколко милиарда щатски долара годишно, да нанася въздушни удари на свободолюбиви народи и да издържа разположените по света американски военни ба-

зи. При това положение Америка напомня за цитираната през 19-и век френска сентенция: **“И най-красивата девойка на Франция може да даде само онова, което има”** (К. Маркс, Ф. Енгелс, Съчинения, Изд. на БКП, С., 1958 г., т. 7, с. 304).

Разглежданото изказване е коментирано и от авторитетния руски външен министър Сергей Лавров, който по руската телевизия НТВ е нарекъл „смайващо“ направеното от нашия премиер изявление, че изпълнението на твърде изгодни за България енергийни проекти е спряно в „интерес на САЩ“. Според него „Външната политика на Русия и на всяка друга страна трябва да се води не само с прагматичност, но и с достойнство” (Dir.bg, Днес от 14.X.2015 г.).

При сложените се междудържавни отношения е почти сигурно, че човечеството още години наред ще страда от съвременната глобална капиталистическа криза. Това показват и безуспешните опити на американските власти да спрат нейното разразяване, като запазват статуквото и наливат трилиони долари в близки до Федералния резерв банкрутирали банки, застрахователни компании и фондове. В такава кризисна обстановка се откриват възможности за извършване на дълбоки политически и социално-икономически

преобразувания в българската държава. В нея трябва да се формира благоденстващо общество, като се следва български път на обществено развитие и се осъществява научно-обоснована и народополезна политика.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Избухналата през лятото на 2008 г. в САЩ глобална криза е на самия капитал и на капиталистическата обществена система. Нейните корени би трябвало да се търсят в отделните фази на капиталистическия възпроизводителен процес (парично обръщение, производство, търговия). Периодично в някоя от тези фази се появява диспропорция и възниква криза, при която се унищожават част от паричния, производствения и търговския капитал и се възстановява нарушеното равновесие. Същевременно масово се закриват банки, застрахователни, промишлени и търговски компании и милиони трудови хора остават без работа.

Огнището на съвременната глобална капиталистическа криза започва да тлее преди няколко десетилетия, но разпалването му се ускорява след разрушаването (1989 г.) на световната социалистическа система. Данните показват, че “тротилът” за възпламеняването на глобалната капиталистическа криза е заложен към края на 90-те години на 20-и век, когато при практически неограничената глобална власт на отвъдокеанската финансова олигархия се печатат и пускат в обръщение банкови и борсови деривати на стойност стотици трилиони долара. Същевременно непрекъсна-

то се създават посреднически финансови звена и се раздува техният апарат. Все повече се оскъпява напрегнатият до краен предел ипотечен жилищен кредит в САЩ. Десетки милиони американски кредитополучатели нямат достатъчно парични доходи, от които да заделят нужните пари за погасяване на получените ипотечни кредити. Банковите и борсовите деривати се обезценяват и притежателите им фалират.

За няколко месеца избухналата в САЩ капиталистическа ипотечна криза обхваща производството и пласмента на стоки, прониква в другите индустриално развити държави и придобива всеобщ и глобален характер. Кризисната стихия носи на човечеството големи беди – безработица, безпаричие, глад, болести.

Междувременно в капиталистическия печат и по медиите се отклонява вниманието на обществото от истинската същност на настоящата глобална капиталистическа криза, а също и от главните причини за нейното възникване. Основните от тях са:

- стихийното и некоординирано развитие на отделните фази (банково кредитиране, производство, търговия) на единния капиталистически възпроизводствен процес (вследствие на което периодично се появяват дисбаланси и диспропорции);

- политиката на установяване на абсолютно глобално господство на отвъдокеанската финансова олигархия начело с банковите собственици на Федералния резерв на САЩ;

- продължилото няколко десетилетия прилагане на неолиберална евроатлантическа политика, насочена към подчиняване и ограбване на народите;

- изострилите се противоречия в основаната на частната собственост върху капитала и на наемния труд капиталистическа обществена система;

- постоянното разслояване на глобалното общество на милиони богати и милиарди бедни хора, чиято ниска покупателна способност води до залежаване на стоки на пазара и до относително свръхпроизводство, т.е. до кризи.

Буржоазните и олигархичните правителства прехвърлят всички щети от съвременната глобална капиталистическа криза върху гърба на трудовите хора. В техните програми се включват предимно мероприятия за:

- рекапитализация на банкрутирали банки, застрахователни компании, фондове и други финансови формирания чрез предоставяне на взети от данъкоплатците трилиони долари;

- стимулиране на потребителското търсене (семеино и инвестиционно) чрез държавни пари (които пак преминават през частни банки);

- максимално намаляване на лихвите по кредитите, които американският Федерален резерв, националните централни банки и Европейската централна банка отпускат на частни банки (тези банки отново извличат големи печалби от получените нисколихвени кредити, като продължават да дават заеми с високи лихви).

Реализацията на парични (монетарни) и бюджетни (фискални) „антикризисни мерки”, (възлизаци вече на над 20 трилиона долара) цели преди всичко да бъде запазена разстроената от кризата капиталистическа обществена система и да бъде укрепена разклатената глобална власт на отвъдокеанската финансова олигархия. Така само се възстановява оборотът на останките от взривения капитал.

При реализацията на налаганите от Федералния резерв на САЩ “антикризисни мерки” вероятно ще се натрупват нови взривоопасни кризисни елементи, които могат да се взривяват на фазата на депресия и да се стигне до рецидив на глобалната капиталистическа криза. Тази криза може да продължи години наред и да опропасти живота на милиарди трудови хора.

Необходима е коренна промяна на съществуващата обществена и финансова система в капиталистическите страни и в света като цяло. Преди всичко е нужно отстраняването на финансовата олигархия от държав-

ната и глобалната власт. В САЩ би трябвало да бъде създадена държавна централна банка, която да заеме мястото на сегашния Федерален резерв, чиито собственици се вживяват в ролята на неформално световно правителство. Едва когато във всички държави бъдат създадени държавни централни банки, би могло да се формира перспективна финансова система, която еднакво да обслужва интересите на отделните нации и държави.

Междувременно би следвало да се извършват съществени реформи в действащите глобални финансови институции – МВФ и Световната банка. Тяхната дейност би следвало да се основава на кооперативните принципи: една държава (членка на институцията) – един глас, взаимопомощ и т.н. и да изключва изпълнението на политически и финансови поръчки.

При формиращото се многополярно глобално общество би могло да се създават условия за усъвършенстване на съществуващите международни икономически отношения и за преминаване от неолиберална към социално ориентирана глобализация (интернационализация) на живота на народите. Държавите могат да водят съгласувана политика на намаляване на международните разплащания с долари и използване на национални и междудържавни валути (евро, рубли, юан) като разплащателно средство.

Капиталистическата криза е бедствено, но изкоренимо обществено явление. То изчезна при изгражданата десетилетия наред система на държавен социализъм в Съветския съюз, България и други страни.

Съвременната глобална капиталистическа криза почти не прониква в социалистически Китай, където банките са поставени под властта на правителството. През 2009 г., когато в САЩ и Германия икономическият растеж спада с 5–6 % под нулата, прирастът на китайската икономика продължава да бъде висок (7–8 %). Валутният резерв на страната възлиза на над 2 трилиона долара. Китайското правителство е закупило американски ценни книжа за около 800 милиарда долара. То държи една четвърт от външния дълг на САЩ и продължава да изкупува поразени от кризата минни, машиностроителни и други чуждестранни компании.

Капиталистическата криза не може да бъде предотвратена или окончателно премахната в рамките на капитализма като обществен строй. Това показва и близо двувековната история на избухналите десетки капиталистически кризи.

Безуспешни били и извършените през 30-те години на 20-и век в САЩ опити да бъде преодоляна продължителната стопанска деп-

ресия. Тогава са реализирани и антикризисните мерки, предложени от английския университетски преподавател и финансист Джон Кейнс. Тези мерки (осигуряване на пълна трудова заетост, фиксиране на лихвата, увеличаване на държавните инвестиции) са заимствани от съветска Русия, където по онова време е прилагана политика на формиране на социалистически обществени отношения и е постигнат бурен икономически разцвет. Въпросните социалистически мерки са изпълнявани в САЩ предимно за спасяване на разрушаващия се от стопанската депресия капиталистически обществен строй. Реализацията им е способствала главно за възстановяване на оборота на запазената част от взривилия се капитал.

След създаването (1913 г.) на съставения от частни еврейски банки Федерален резерв **в САЩ са открити нови възможности за периодично избухване на глобални капиталистически кризи** – особено при изграждането на американския национален стопански и политически модел, насочен към формиране на световна държава, главно чрез налагане на щатския долар на международните парични и стокови пазари и покоряване на народите от войски на САЩ и междудържавната военно-политическа организация НАТО.

През периода 1917–1987 г. в САЩ опустошителните капиталистически кризи са преодолени и чрез използване на огромните материални и парични ресурси на социалистическата държава Съюз на съветските социалистически републики. Последниците (фалити на банки и предприятия, безработица, глад и т.н.) от разразилата се през 30-те години на 20-и век в САЩ капиталистическа икономическа криза са премахнати едва по време на Втората световна война (1939–1945 г.), когато съветската страна поръчва на американски компании да произвеждат и доставят на Русия и другите съветски републики колосални количества стоки (военна техника, храни, облекло). Вследствие на това в Америка са открити десетки милиони работни места и настъпва значително стопанско оживление. В края на Втората световна война САЩ са имали мощна икономика, осигуряваща около половината от световния брутен вътрешен продукт.

По време на съветската „перестройка“ (1985–1990 г.) съюзилите се с американски финансови и търговски спекуланти руски „перестройчици“ са способствали за предотвратяване на избухването на очакваната през 1987 г. в САЩ всеобща капиталистическа криза. Те са създали няколко хиляди американско-руски компании, които от Русия са прехвърлили в Америка пари и суро-

вини (злато, алуминий, мед, скъпоценни камъни) на стойност около трилион долара.

Съвременните представители на отвъд-океанската финансова олигархия се опитват да се избавят от продължаващата глобална капиталистическа криза (2008 г.), използвайки капитали и пазари на **социалистически Китай**. Засега тези опити са неуспешни, тъй като мъдрите китайски комунистически ръководители умело отстояват интересите на своя народ. Още повече че след 2013 г. в Китай годишният брутен вътрешен продукт (изчислен на базата на паритета на покупателната способност на долара) превишава този на Америка.

Понастоящем американската държава империя има да връща на социалистически Китай парични заеми, възлизащи общо на около два трилиона долара. Тази империя претърпя поражения в започнатите от нея войни срещу Ирак, Афганистан и Либия. Американските политически и военни администратори не успяха чрез разпалване (през 2011 г.) на гражданска война в Сирия да отстранят нейния законно избран президент Башар Асад. По негова покана през есента на 2015 г. Русия разположи свои военни въздушно-космически части на сирийска територия и Америка загуби половинвековното си господство над страните в Близкия изток.

Днес е малко вероятно да се търси изход от глобалната капиталистическа криза, като се разпали **война между натовските държави и Русия**. През последните две десетилетия е извършено поредното преразпределение на световните територии, пазари и богатства и има доста ядрени държави и оръжия за масово унищожение. Вследствие на кризата значително е отслабнала икономическата и военната мощ на североамериканската държава. В нея все повече нараства броя на безработните, бедните и бездомните хора, застрашителни размери придобива организираната престъпност и се увеличава опасността от вътрешни социални катаклизми.

Може да се предполага, че в близко бъдеще финансовата олигархия ще продължи да поддържа и укрепва глобалната си власт чрез прилаганата от Федералния резерв на САЩ, МВФ и Световната банка **неолиберална монетарна политика**. Както досега тази политика ще включва: печатане на долари без златно покритие; васализиране на държавите; водене на локални войни; лансиране и щедро финансиране на проамерикански и проеврейски политици в отделните държави.

Неолибералната монетарна политика отново е наложена и на състоялата се през април 2009 г. в Лондон среща на лидерите на двадесет големи държави (Г-20), включител-

но Китай, Индия и Бразилия. На тази среща на върха е решено да се увеличават паричните ресурси на Международния валутен фонд чрез държавни вноски, продажби на собствено злато и емитиране на облигации. Така вместо да бъде реформирана, въпросната кредитна институция остава подвластна на федералния резерв на САЩ и по старому обслужва отвъдокеански имперски интереси. Съгласно с решенията на посочената среща на върха шефовете на МВФ би трябвало незабавно да отпускат заробващи заеми на членуващите в НАТО страни от Централна и Източна Европа. Задачата е тези страни да останат васални, тъй като на територията на повечето от тях са разположени военни бази, насочени към богатите на петрол руски, кавказки и средноазиатски райони.

По-нататъшното прилагане на неолибералната монетарна политика неминуемо ще доведе до ново възпламеняване и рецидивизиране на съвременната глобална капиталистическа криза. Това сигурно ще я проточи във времето и ще удължи мъките и страданията на милиарди трудови хора.

Човечеството може да бъде избавено от разрушителната и опустошителна капиталистическа криза чрез изграждане на социалистически обществен строй, при който се осигурява планомерно и пропорционално развитие

на единния възпроизводствен процес, системно се регулира тенденцията към разслояване на обществото на бедни и богати и се постига съчетаване на различните индивидуални и групови интереси. За целта е необходимо:

- народите, включително американските да се освободят от деспотизма на „банковите крале” и „борсовите акули”;

- олигархичната диктатура да се замени с демократична, социалистическа система на държавно управление;

- във всяка държава да се формира и развива независим и необвързан с частния капитал държавен стопански сектор, съставен от централна и други банки, стратегически отрасли и производства, застрахователни, обслужващи и търговски компании;

- международните разплащания да се извършват с няколко национални валути (долар, евро, юан, рубла), а след време и с глобална парична единица;

- междудържавните и глобалните финансови институции (МВФ, Световна банка) да функционират, като кооперативни организации, в които държавите членки са равнопоставени, независимо от броя на тяхното население и от финансовите им възможности;

- повсеместно (включително и в САЩ) да бъдат премахнати банковите тайни и освободените от данъци зони („данъчни оазиси”).

В условията на очертаващата се продължителна глобална капиталистическа криза у нас би следвало да се осъществява народоползена антикризисна политика, която да включва:

- отмяна на колониалния валутен борд и възстановяване на правата и функциите на БНБ;

- създаване на няколко държавни банки;
- прекратяване на вземането на държавни заеми от западни банки и финансови институции, включително МВФ;

- повишаване на работните заплати на наемните работници;

- намаляване на ДДС върху някои жизненоважни стоки;

- въвеждане на прогресивен подоходен данък;

- създаване на държавен фонд “Земя” за изкупуване на земеделски земи и за предоставянето им на български граждани, които желаят и могат да ги обработват;

- създаване на снабдителни, изкупвателни и преработвателни земеделски кооперативи от западноевропейски тип;

- създаване на българо-руско аграрно таварищество (БРАТ) за производство, преработка и експорт на селскостопански стоки, а също и за снабдяване на българските земеделски производители с машини, торове, препарати и горива.

В нашата страна е целесъобразно:

- да бъде изменена формата на държавно управление,
- планомерно да се създава и развива ефективен конкурентоспособен и самостоятелно функциониращ държавен стопански сектор;
- да се формира обществен строй, при който могат да се съчетават класовите и груповите интереси.

Чрез осъществяване на тази политика в нашата страна би могло да се постигат високи темпове на икономически растеж и да се способства за значително нарастване на нейния БВП (например сега в малката държава Дания с население около 5,5 млн. души годишният БВП възлиза на около 300 млрд. долара, или десетина пъти повече от този получен у нас). Постоянното увеличаване на БВП е предпоставка за осигуряване на достъпно образование и здравеопазване и за повишаване на жизнения стандарт на народа.

Общо взето такъв би трябвало да бъде българският път на социално-икономическо развитие. Движението по този път и прилагането на съобразена с международните реалности народополезна политика би могло да доведе до възстановяване на нашата национална независимост, дългосрочен икономически растеж и всенародно благосъстояние.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелов, И. Световната финансово-икономическа криза в България. Сп. “Икономическа мисъл”, 2008, № 5.

2. Балабанов, И. Глобалните проблеми на съвременността и методологията на Карл Маркс. Сп. “Икономическа мисъл”, 2008, № 5 и № 6.

3. Бжежински, З. Голямата шахматна дъска, Изд. “Обсидиан”, С., 1997 г.

4. Бжежински, З. Изборът: глобално господство или глобално лидерство. Изд. “Обсидиан”, С., 2004.

5. В. “Дневник”, 10 декември 2008, 9 януари, 10 и 13 март 2009.

6. В. “Сега”, 13 март 2009.

7. Външна търговия на Република България, НСИ, С., 2008.

8. Давутоглу, А., Стратегическа дълбочина, Изд. „Изток-Запад”, С., 2015.

9. Димов, А. Българският път. ИК “Христо Ботев”, С., 1999.

10. Димов, А. Власт на всяка цена. Изд. “Зора”, С., 2007.

11. Димов, А. Аграрна политика. Академично издателство на Аграрния университет, Пловдив, 2010.

12. Димов, А. Религиозна политика (пето издание). ИК “Христо Ботев”, С., 2015.

13. Димов, А. Българската геополитика (трето издание). ИК „Христо Ботев”, С., 2015.

14. Евангелие от Лука.

15. Ершов, М. Кризис 2008 года: “момент истины” для глобальной экономики и новые возможности для России. Сп. “Вопросы экономики”, № 12.

16. Жуков, Г. К. Спомени и размисли. Държавно военно издателство, С., 1978.

17. Карпов, В. Генералисимус. Изд. “Вече”, М., 2007.

18. Колев, Б., Б. Андонов. Международни термини. Изд. “Нова звезда”, С., 2005.

19. Кейнс, Д. М. Общая теория занятости, процента и денег. Изд. “Прогресс”, М., 1978.

20. Ленин, В. И. Полное собр. соч. Издательство политической литературы, М., 1969, т. 23, 26, 27, 33, 35, 36, 40, 41, 43, 44.

21. Маркс, К., Ф. Энгелс. Съчинения. Изд. на БКП, С., 1957–1969, т. 1, 4, 7, 8, 19, 21, 23, 24, 25.

22. Маркс, К. Теории на принадлежната стойност, Капиталът, т. IV, част II. Изд. на БКП, С., 1962.

23. Н Р България-89, ЦСУ, С., 1990.

24. Основни тенденции в съвременното световно, европейско и балканско развитие. Изд. Център за стратегически изследвания, С., 2008.

25. Рикардо, Д. За принципите на политическата икономия и данъчното облагане. “Партиздат”, С., 1981.

26. Смит, А. Богатството на народите. “Партиздат”, С., 1983.

27. Сталин, И. Икономически проблеми на социализма в СССР, Изд. на БКП, С., 1953 г., с. 27.

28. Стариков, Н. Криза, Как се прави това, изд. „Зора”, С. 2010 г., с. 101–119.

29. Статистически годишник на НРБ, ЦСУ, С., 1962.

30. Статистически годишник на Република България, НСИ, С., 1991.

31. Статистически годишник на Република България, НСИ, С., 2008.

32. Статистически справочник, НСИ, С., 2008.

33. Стоянов, В. Неолибералната финансова система – провокатор и генератор на глобалната финансово-икономическа криза. Сп. “Икономическа мисъл”, 2008, № 6.

34. Сяопин, Д. Китайският път: реформи и стабилност. Изд. “ЛИК”, С., 1999.

35. Трофимчук, Г. П. Русские шашки. Изд. “Известия”, М., 2007.

36. Христов, Л. Валутният съвет: готови ли сме да платим цената? В. “Дневник”, 18 февруари 2009.

37. Христов, Х. Тайните фалити на комунизма. В. “Дневник”, 6–15 ноември 2007.

38. Хазин, М. Кризата. В. “Нова Зора”, 13 януари 2009.

39. Шамбаров, В. Кой стои зад световната криза. В. “Нова Зора”, 25 ноември 2008.

40. Adam, J. H., Longman. Dictionary of Business English. London, 1991.

41. Global Finance, 2016.

42. Кноета, November 2015.

43. Weinberg, D. B. U.S. International Transactions, U.S. Department of Commerce, Washington, 2008.